

**ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

Федосєєв Костянтин Євгенович

УДК 342.9+349.6

ДИСЕРТАЦІЯ

**Правове регулювання публічно-приватного партнерства у сфері зміни
клімату**

Подається на здобуття наукового ступеня **доктора філософії**

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ К.Є. Федосєєв

Науковий керівник – **Колпаков Валерій Костянтинович**,
доктор юридичних наук, професор

Запоріжжя – 2026

АНОТАЦІЯ

Федосєєв К.Є. Правове регулювання публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2026.

Дисертація є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексних наукових досліджень, що присвячені визначенню правовому регулюванню публічно-приватного партнерства (далі – ППП) у сфері зміни клімату. У результаті проведеного дослідження сформульовано нові наукові положення й висновки, запропоновані особисто здобувачем, зокрема:

уперше:

запропоновано авторське визначення кліматичного ППП як комплексного довгострокового інвестиційного правовідношення змішаної (приватно-публічної) правової природи, предметом якого є не лише створення чи експлуатація об'єкта інфраструктури, а й досягнення юридично зафіксованого, вимірюваного та підконтрольного верифікації кліматичного результату;

обґрунтовано кваліфікацію договору публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату як особливого різновиду адміністративного договору, що поєднує приватноправові засади договірної свободи із публічно-правовими вимогами забезпечення екологічної безпеки, і виступає не лише цивільно- чи господарсько-правовою конструкцією, а самостійним інструментом публічного управління та реалізації державної кліматичної політики;

удосконалено:

наукове положення про диференціацію ризиків «зміни законодавства» (change in law) у кліматичних проєктах ППП залежно від їх загального або

дискримінаційного (проектно-специфічного) характеру як критерію розподілу компенсаційного обов'язку між публічним і приватним партнером;

науковий підхід до класифікації джерел фінансування кліматичних проєктів ППП шляхом обґрунтування переваг моделі змішаного фінансування (blended finance) як інструменту зниження інвестиційних ризиків приватного сектору та підвищення економічної привабливості проєктів із тривалим строком окупності;

дістало подальшої розробки:

положення про генезис та сучасні концепції правового регулювання публічно-приватного партнерства відображають еволюцію від початкових моделей співпраці у 20-му столітті до сучасних інноваційних підходів, що враховують міжнародний досвід та національні особливості, з акцентом на підвищенні ефективності проєктів через розробку методології оцінки та управління правовими ризиками, що дозволяє мінімізувати ризики та забезпечити успішність і стабільність ППП-проєктів;

наукове положення про правову природу кліматичного ППП як триструктурного правовідношення, що поєднує а) приватноправовий договірний елемент, б) адміністративно-делеговані відносини щодо передачі приватному партнеру окремих функцій замовника без набуття статусу суб'єкта владних повноважень, та в) регуляторні правовідносини (ОВД, CEO, MRV), які функціонують у нерозривному зв'язку з договірною конструкцією;

наукове положення про розширення кола суб'єктів публічного управління у сфері ППП за рахунок приватного партнера, який після укладення договору набуває статусу фактичного виконавця делегованих управлінських функцій, спрямованих на досягнення визначеного договором кліматичного результату, без набуття при цьому статусу суб'єкта владних повноважень у класичному розумінні;

наукове обґрунтування необхідності запровадження в договірну практику України уніфікованого договірного інструменту – «carbon schedule» («вуглецевого додатка») як складової договору ППП, що регламентує

визначення базового рівня викидів, право власності на вуглецеві одиниці, порядок відповідного коригування обліку та розподілу ризику анулювання кліматичних результатів.

До організаційно-правових напрямів підвищення ефективності регулювання публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату обґрунтовано доцільність: доповнити статтю 1 Закону України «Про публічно-приватне партнерство» новими термінами – «кліматичний проєкт публічно-приватного партнерства», «вуглецево-нейтральна інфраструктура», «проєкт з пом'якшення наслідків зміни клімату» та «проєкт з адаптації до зміни клімату» – із наведенням їх нормативних визначень; внести зміни до статті 4 Закону України «Про публічно-приватне партнерство» щодо переліку сфер застосування ППП, прямо передбачивши кліматичні проєкти як окрему сферу або підкатегорію в межах існуючих сфер (енергетика, поводження з відходами, інфраструктура); доповнити Закон України «Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів» положеннями, що поширюють вимоги MRV-процедур на проєкти, які реалізуються у формі ППП; передбачити у підзаконних актах Кабінету Міністрів України (зокрема, в Порядку проведення аналізу ефективності здійснення ППП) обов'язковість оцінки кліматичного ефекту проєкту як складової техніко-економічного обґрунтування; делегувати Міністерству економіки, довкілля та сільського господарства України повноваження щодо затвердження методики віднесення проєктів ППП до категорії «зелених» або «кліматично орієнтованих» на основі критеріїв, визначених вище; забезпечити узгодження термінології профільного законодавства з Регламентом (ЄС) 2020/852 про таксономію в рамках виконання зобов'язань України за Угодою про асоціацію з ЄС; створити єдиний публічний реєстр кліматичних проєктів ППП із забезпеченням відкритого доступу до неконфіденційних умов договорів, інформації про обсяги скорочення викидів парникових газів, результати реалізації адаптаційних заходів, джерела фінансування та результати щорічного моніторингу виконання кліматичних показників;

запровадити систему оцінювання результативності кліматичних проєктів має включати такі групи показників, як - скорочення обсягів викидів парникових газів; підвищення рівня енергоефективності; збільшення частки відновлюваних джерел енергії; скорочення використання викопного палива; рівень адаптації об'єктів до зміни клімату; показники ресурсоефективності; досягнення цілей циркулярної економіки; соціально-економічний ефект для територіальних громад.

Ключові слова: публічно-приватне партнерство; зміна клімату; міжнародно-правові стандарти; Паризька угода; кліматична політика; міжнародне екологічне право; сталий розвиток.

SUMMARY

Fedosieiev K.Ye. Legal Regulation of Public-Private Partnership in the Field of Climate Change. – Qualifying scientific work submitted as a manuscript.

Dissertation submitted for the degree of Doctor of Philosophy in Specialty 081 «Law». – Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, 2026.

The dissertation is one of the first comprehensive studies in Ukrainian legal scholarship devoted to the legal regulation of public-private partnership in the field of climate change. As a result of the research, new scientific provisions and conclusions have been formulated and proposed by the author, including the following:

For the first time:

an original definition of a climate public-private partnership (climate PPP) has been proposed as a comprehensive long-term investment legal relationship of a mixed (public-private) legal nature, the subject matter of which is not only the creation or operation of infrastructure facilities but also the achievement of a legally established, measurable, and verifiable climate outcome;

the qualification of a public-private partnership agreement in the field of climate change as a specific type of administrative contract has been substantiated. Such an agreement combines private-law principles of contractual freedom with public-law requirements aimed at ensuring environmental safety and functions not

merely as a civil or commercial law instrument but as an independent instrument of public administration and implementation of the state's climate policy.

Improved:

the scientific proposition concerning the differentiation of change in law risks in climate PPP projects depending on whether such changes are of a general or discriminatory (project-specific) nature, serving as a criterion for allocating compensatory obligations between the public and private partners;

the scientific approach to the classification of financing sources for climate PPP projects by substantiating the advantages of the blended finance model as an instrument for reducing private-sector investment risks and increasing the economic attractiveness of projects with long payback periods.

Further developed:

the proposition that the genesis and modern concepts of legal regulation of public-private partnerships reflect their evolution from the initial cooperation models of the twentieth century to contemporary innovative approaches incorporating international experience and national specificities, with particular emphasis on enhancing project efficiency through the development of a methodology for assessing and managing legal risks, thereby minimizing risks and ensuring the successful and sustainable implementation of PPP projects;

the scientific proposition concerning the legal nature of a climate PPP as a three-component legal relationship combining: (a) a private-law contractual element; (b) administratively delegated legal relations involving the transfer of certain contracting authority functions to the private partner without conferring the status of a public authority; and (c) regulatory legal relations (Environmental Impact Assessment (EIA), Strategic Environmental Assessment (SEA), and Monitoring, Reporting and Verification (MRV)), which operate in an inseparable connection with the contractual framework;

the scientific proposition concerning the expansion of the range of public administration actors in the field of PPP through the inclusion of the private partner, who, upon conclusion of the PPP agreement, acquires the status of the actual

executor of delegated public management functions aimed at achieving the climate outcome specified in the agreement, while not acquiring the status of a public authority in the classical legal sense;

the scientific substantiation of the necessity to introduce into Ukrainian contractual practice a unified contractual instrument, namely the Carbon Schedule, as an integral part of a PPP agreement, regulating the determination of the emissions baseline, ownership of carbon units, the procedure for corresponding adjustments in carbon accounting, and the allocation of the risk of invalidation of climate outcomes.

The dissertation substantiates the expediency of the following organizational and legal measures aimed at improving the effectiveness of the legal regulation of public-private partnerships in the field of climate change:

to supplement Article 1 of the Law of Ukraine «On Public-Private Partnership» with the new terms «climate public-private partnership project» «carbon-neutral infrastructure» «climate change mitigation project» and «climate change adaptation project," together with their statutory definitions; to amend Article 4 of the Law of Ukraine «On Public-Private Partnership» by expressly including climate projects as a separate area or subcategory within the existing PPP sectors (energy, waste management, infrastructure); to supplement the Law of Ukraine «On the Principles of Monitoring, Reporting and Verification of Greenhouse Gas Emissions» with provisions extending the application of MRV procedures to projects implemented in the form of PPPs; to provide, in subordinate legislation of the Cabinet of Ministers of Ukraine (in particular, the Procedure for Conducting the Analysis of the Efficiency of Public-Private Partnerships), for the mandatory assessment of the project's climate impact as an element of the feasibility study; to delegate to the Ministry of Economy, Environment and Agriculture of Ukraine the authority to approve a methodology for classifying PPP projects as «green» or «climate-oriented» based on the established criteria; to ensure harmonization of the terminology of Ukrainian sectoral legislation with Regulation (EU) 2020/852 on the establishment of a framework to facilitate sustainable investment (EU Taxonomy Regulation) in the context of Ukraine's obligations under

the EU–Ukraine Association Agreement; to establish a unified public register of climate PPP projects ensuring open access to non-confidential contractual terms, information on greenhouse gas emission reductions, implementation results of adaptation measures, financing sources, and annual monitoring reports on climate performance indicators; and to introduce a performance evaluation system for climate PPP projects incorporating indicators such as greenhouse gas emission reductions, improved energy efficiency, increased share of renewable energy sources, reduced fossil fuel consumption, enhanced climate resilience of infrastructure, resource efficiency, achievement of circular economy objectives, and socio-economic benefits for territorial communities.

Keywords: public-private partnership; climate change; international legal standards; Paris Agreement; climate policy; international environmental law; sustainable development.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Федосєєв К.Є. Зміна клімату як об'єкт правового регулювання: сучасний стан та напрями розвитку державної кліматичної політики України. *Правові новели*. 2025. № 25. С. 585-591. DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2025.25.76>
2. Федосєєв К.Є. Міжнародно-правові стандарти публічно-правового партнерства у сфері кліматичних змін. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. № 4. С. 335-339. DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.4.52>
3. Федосєєв К.Є. Нормативно-правове розуміння системи суб'єктів публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. № 5. С. 419-423. DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.5.66>

4. Федосєєв К.Є. Правове забезпечення фінансування кліматичних проєктів на засадах публічно-приватного партнерства. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. № 6. С. 378-384. DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.6.60>

5. Федосєєв К.Є. Еволюція міжнародно-правового регулювання у сфері зміни клімату: аналіз та перспективи розвитку. *Інноваційна наука: пошук відповідей на виклики сучасності*: збірник наукових праць з матеріалами II Міжнародної наукової конференції, м. Житомир, 5 липня, 2024 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп, 2024. С. 55-58

ЗМІСТ

Перелік умовних скорочень.....	12
Вступ	13
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ ЗМІНИ КЛІМАТУ.....	23
1.1. Генезис та сучасні концепції правового регулювання публічно-приватного партнерства.....	23
1.2. Зміна клімату як об'єкт правового регулювання та напрям державної кліматичної політики.....	41
1.3. Міжнародно-правові та європейські стандарти публічно-приватного партнерства у сфері кліматичних змін.....	54
Висновки до розділу 1.....	75
РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ ЗМІНИ КЛІМАТУ.....	82
2.1. Система суб'єктів публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату.....	82
2.2. Організаційно-правові засади реалізації публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату.....	107
2.3. Правове забезпечення фінансування та інвестування кліматичних проєктів на засадах публічно-приватного партнерства.....	149
2.4. Договірні засади реалізації проєктів публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату.....	165
2.5 Напрями вдосконалення законодавства України щодо публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату.....	182
Висновки до розділу 2.....	198
ВИСНОВКИ.....	208
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	214

ДОДАТКИ.....	247
---------------------	------------

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВР України – Верховна Рада України

КАС України – Кодекс адміністративного судочинства

КМ України – Кабінет Міністрів України

СЕО – стратегічна екологічна оцінка;

ОВД – оцінка впливу на довкілля;

ППП – публічно-приватне партнерство;

MRV – моніторинг, звітність, верифікація

ВСТУП

Актуальність теми. Поглиблення євроінтеграційних процесів в Україні, пов'язане з імплементацією положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і набуттям Україною статусу кандидата на членство в ЄС, актуалізує потребу в наближенні національного законодавства до європейських стандартів кліматичного врядування, сталого розвитку та «зеленого» переходу. У цих умовах особливого значення набуває вдосконалення правового регулювання механізмів залучення приватного капіталу до реалізації публічно значущих кліматичних цілей, серед яких чільне місце посідає публічно-приватне партнерство. Саме воно здатне поєднати ресурсні, організаційні та інноваційні можливості держави й бізнесу для протидії зміні клімату, адаптації до її наслідків і переходу до низьковуглецевої економіки.

Зміна клімату є одним із найгостріших глобальних викликів сучасності, що має транскордонний, довгостроковий і міжсекторальний характер. Виконання Україною міжнародних зобов'язань, зокрема за Рамковою конвенцією ООН про зміну клімату та Паризькою угодою, а також узгодження національної політики з Європейським зеленим курсом (European Green Deal) вимагають масштабних інвестицій у декарбонізацію, енергоефективність, відновлювану енергетику, адаптаційну інфраструктуру та збереження екосистем. Обсяг таких потреб суттєво перевищує можливості державного бюджету, що зумовлює об'єктивну необхідність формування ефективних правових інструментів залучення приватних інвестицій на засадах партнерства, розподілу ризиків і довгострокового співробітництва.

Особливої актуальності досліджувана тема набуває у зв'язку з тим, що публічно-приватне партнерство у кліматичній сфері виступає не лише формою фінансово-інвестиційної взаємодії, а й правовим механізмом узгодження

публічного інтересу у сфері охорони довкілля з приватним інтересом суб'єктів господарювання. Недосконалість правового регулювання цих відносин створює ризики неефективного розподілу ризиків між партнерами, нецільового використання ресурсів, «зеленого камуфляжу» (greenwashing) та вихолощення екологічної складової проєктів, що підриває довіру інвесторів і знижує результативність державної кліматичної політики загалом. Саме тому правове регулювання публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату має розглядатися не лише як інструмент залучення капіталу, а й як важливий елемент забезпечення сталого розвитку та екологічної безпеки держави.

Крім того, практична значущість теми визначається потребою в повоєнному «зеленому» відновленні України та у виробленні науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення законодавства й правозастосовної діяльності. Йдеться, зокрема, про уточнення понятійного апарату, запровадження спеціального правового режиму кліматичних проєктів публічно-приватного партнерства, удосконалення правил розподілу ризиків і гарантій прав інвесторів, узгодження національного регулювання з європейськими стандартами сталого фінансування (таксономією ЄС), а також забезпечення узгодженості між інвестиційним, екологічним, бюджетним і господарським законодавством.

Окремим чинником, що визначає актуальність теми, є стан її наукової розробленості. Теоретико-правові засади публічно-приватного партнерства, його правова природа, принципи та форми реалізації досліджувалися у працях таких українських учених, як О. М. Вінник, О. Є. Сімсон, В. А. Устименко, Р. А. Джабраїлов, І. В. Запатріна, В. В. Поєдинок, К. В. Возняковська. Проблематику інвестиційно-правового та господарсько-правового забезпечення партнерських відносин, розподілу ризиків і гарантій прав інвесторів висвітлено у роботах О. Р. Кібенко, О. М. Вінник, В. В. Поєдинок та інших фахівців у сфері господарського й інвестиційного права.

Питання правового регулювання охорони довкілля, екологічної безпеки та формування кліматичної політики як самостійного напрямку правового

впливу розкрито у працях А. П. Гетьмана, Ю. С. Шемшученка, В. І. Андрейцева, Н. Р. Малишевої, М. В. Красної, Г. В. Анісімової, В. В. Костицького, Е. В. Позняк, Т. Г. Ковальчук. Саме у доробку цих науковців сформовано підґрунтя для осмислення зміни клімату як об'єкта правового регулювання, а також для аналізу міжнародно-правових і європейських стандартів кліматичного врядування, з якими має узгоджуватися національне законодавство.

Адміністративно-правовий вимір досліджуваної проблематики – публічне адміністрування, організаційно-правові засади взаємодії органів публічної влади з приватним сектором, публічно-сервісна діяльність держави та адміністративні процедури реалізації спільних проєктів – ґрунтується на працях таких представників науки адміністративного права, як В. Б. Авер'янов, Т. О. Коломєць, В. К. Колпаков, Р. С. Мельник, С. Г. Стеценко, Ю. П. Битяк, О. Ф. Андрійко, Є. В. Курінний, І. Б. Коліушко, А. А. Пухтецька та ін.. У доробку цих науковців розкрито сучасне розуміння публічного адміністрування як діяльності, орієнтованої на задоволення публічного інтересу, обґрунтовано принципи належного врядування (*good governance*), а також закладено методологічні підходи до аналізу організаційно-правових і процедурних засад участі суб'єктів публічної адміністрації у відносинах партнерства, що має безпосереднє значення для дослідження механізму реалізації публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату.

Водночас, попри вагомий внесок зазначених учених у розвиток теорії публічно-приватного партнерства, інвестиційного й екологічного права, комплексне дослідження правового регулювання публічно-приватного партнерства саме у сфері зміни клімату в українській правовій науці фактично відсутнє. Наявні праці розглядають публічно-приватне партнерство переважно поза кліматичним контекстом, а дослідження кліматичного та екологічного права здебільшого не приділяють достатньої уваги партнерським і фінансово-інвестиційним механізмам реалізації кліматичних цілей, що свідчить про наявність наукової прогалини на межі господарського,

інвестиційного та екологічного права, що потребує окремого дисертаційного осмислення генезису, механізму, суб'єктного складу, договірних і фінансово-інвестиційних засад публічно-приватного партнерства у кліматичній сфері та напрямів удосконалення відповідного законодавства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано в межах планів наукових досліджень Запорізького національного університету на 2020–2025 рр., комплексних наукових проєктів «Дослідження проблем теорії службового права в умовах євроінтеграції» (номер державної реєстрації 0120U000374) та «Основні напрямки удосконалення адміністративного законодавства України в умовах євроінтеграції» (номер державної реєстрації 0129U000370). Крім того, тема дисертації безпосередньо кореспондує зі змістом Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року, затверджених Законом України від 28 лютого 2019 р. № 2697-VIII, Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 р. № 1363-р, оновленого національно визначеного внеску України до Паризької угоди, а також завдань, що впливають з Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і Європейського зеленого курсу. Дослідження узгоджується із загальним напрямом розвитку інвестиційної діяльності, публічно-приватного партнерства та сталого розвитку, спрямованим на залучення приватного капіталу до реалізації кліматичних цілей, декарбонізацію економіки та гармонізацію національного правопорядку з європейськими стандартами.

Мета й задачі дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в тому, щоб на підставі комплексного науково-теоретичного та практичного аналізу правового регулювання публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату за законодавством України та країн ЄС виокремити проблеми його нормативного закріплення й практичної реалізації, сформулювати пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства в цій сфері та практики його застосування.

Для досягнення вказаної мети в дисертаційній роботі необхідно вирішити такі основні задачі:

встановити генезис та розкрити сучасні концепції правового регулювання публічно-приватного партнерства;

визначити зміну клімату як об'єкт правового регулювання та напрям державної кліматичної політики;

дослідити міжнародно-правові та європейські стандарти публічно-приватного партнерства у сфері кліматичних змін;

охарактеризувати систему суб'єктів публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату;

розкрити організаційно-правові засади реалізації публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату;

дослідити правове забезпечення фінансування та інвестування кліматичних проєктів на засадах публічно-приватного партнерства;

проаналізувати договірні засади реалізації проєктів публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату;

обґрунтувати напрями вдосконалення законодавства України щодо публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, пов'язані з правовим регулюванням публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату за законодавством України та країн ЄС.

Предметом дослідження є правове регулювання публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертації становить система загальнофілософських, загальнонаукових і спеціально-наукових методів пізнання, застосування яких забезпечило комплексне дослідження правового регулювання публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату. Основним методом дослідження є загальнонауковий діалектичний метод, який дав змогу розкрити сутність публічно-приватного партнерства як правового явища, визначити його місце в системі правового регулювання

інвестиційної та кліматичної діяльності, а також з'ясувати особливості взаємодії публічного й приватного інтересів у сфері протидії зміні клімату (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3).

Використання законів формальної логіки, а також таких її методів, як аналіз і синтез, індукція та дедукція, дало змогу охарактеризувати концептуальні підходи до правового регулювання публічно-приватного партнерства, систематизувати його принципи та ознаки, а також виокремити структурні елементи механізму реалізації партнерства у кліматичній сфері (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2).

Системно-структурний метод застосовано для визначення внутрішньої побудови механізму правового регулювання публічно-приватного партнерства, характеристики системи його суб'єктів та взаємозв'язку між організаційними, фінансовими й договірними елементами реалізації кліматичних проєктів (підрозділи 2.1, 2.2, 2.4). Формально-юридичний метод дав змогу здійснити аналіз норм Конституції України, Закону України «Про публічно-приватне партнерство», екологічного, інвестиційного, господарського та бюджетного законодавства, що регулює відносини у сфері реалізації кліматичних проєктів на партнерських засадах (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4).

Метод тлумачення правових норм використано для з'ясування змісту категорій «публічно-приватне партнерство», «кліматичний проєкт», «зміна клімату», «зелене фінансування», «розподіл ризиків», а також для розмежування суміжних форм взаємодії держави та приватного сектору (концесія, спільна діяльність, державні закупівлі) у контексті кліматичної політики (підрозділи 1.1, 2.1, 2.4). Історико-правовий метод застосовано під час дослідження становлення й розвитку інституту публічно-приватного партнерства та еволюції правового регулювання кліматичних відносин (підрозділи 1.1, 1.2).

Метод порівняльно-правового дослідження застосовано для аналізу міжнародних стандартів і зарубіжного досвіду правового регулювання

публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату, а також для вироблення пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства України з урахуванням європейських підходів до сталого фінансування та кліматичного врядування (підрозділи 1.3, 2.5). Статистичний та економіко-правовий методи використано для оцінки стану фінансування й інвестування кліматичних проєктів і виявлення тенденцій залучення приватного капіталу (підрозділ 2.3).

Спеціально-юридичний метод використано для дослідження проблем практичної реалізації публічно-приватного партнерства у кліматичній сфері, аналізу договірної та судової практики, виявлення колізій і прогалин у правовому регулюванні, а також формулювання науково обґрунтованих пропозицій щодо його вдосконалення (підрозділ 2.5). Метод моделювання дав змогу окреслити напрями оптимізації законодавчого регулювання, запропонувати шляхи вдосконалення правового режиму кліматичних проєктів, механізмів розподілу ризиків і гарантій прав інвесторів у справах публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату (підрозділ 2.5).

Нормативну основу роботи становлять Конституція України, міжнародні правові акти (зокрема Рамкова конвенція ООН про зміну клімату та Паризька угода), Угода про асоціацію між Україною та ЄС, закони України, акти Президента України та Кабінету Міністрів України, інші підзаконні нормативно-правові акти у сфері публічно-приватного партнерства, інвестиційної діяльності, охорони довкілля та кліматичної політики, а також релевантні акти права Європейського Союзу.

Емпіричну основу дослідження становлять матеріали договірної та судової практики у справах, пов'язаних із реалізацією проєктів публічно-приватного партнерства та інвестиційної діяльності за 2022–2026 рр., статистичні дані Державної служби статистики України та профільних органів, відомості офіційних веб-сайтів суб'єктів публічної адміністрації й інституцій розвитку, аналітичні матеріали міжнародних фінансових організацій, а також правова публіцистика.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексних наукових досліджень, що присвячені визначенню правовому регулюванню публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату. У результаті проведеного дослідження сформульовано нові наукові положення й висновки, запропоновані особисто здобувачем, зокрема:

уперше:

запропоновано авторське визначення кліматичного ППП як комплексного довгострокового інвестиційного правовідношення змішаної (приватно-публічної) правової природи, предметом якого є не лише створення чи експлуатація об'єкта інфраструктури, а й досягнення юридично зафіксованого, вимірюваного та підконтрольного верифікації кліматичного результату;

обґрунтовано кваліфікацію договору публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату як особливого різновиду адміністративного договору, що поєднує приватноправові засади договірної свободи із публічно-правовими вимогами забезпечення екологічної безпеки, і виступає не лише цивільно- чи господарсько-правовою конструкцією, а самостійним інструментом публічного управління та реалізації державної кліматичної політики;

удосконалено:

наукове положення про диференціацію ризиків «зміни законодавства» (change in law) у кліматичних проєктах ППП залежно від їх загального або дискримінаційного (проєктно-специфічного) характеру як критерію розподілу компенсаційного обов'язку між публічним і приватним партнером;

науковий підхід до класифікації джерел фінансування кліматичних проєктів ППП шляхом обґрунтування переваг моделі змішаного фінансування (blended finance) як інструменту зниження інвестиційних ризиків приватного сектору та підвищення економічної привабливості проєктів із тривалим строком окупності;

дістало подальшої розробки:

положення про генезис та сучасні концепції правового регулювання публічно-приватного партнерства відображають еволюцію від початкових моделей співпраці у 20-му столітті до сучасних інноваційних підходів, що враховують міжнародний досвід та національні особливості, з акцентом на підвищенні ефективності проєктів через розробку методології оцінки та управління правовими ризиками, що дозволяє мінімізувати ризики та забезпечити успішність і стабільність ППП-проєктів;

наукове положення про правову природу кліматичного ППП як триструктурного правовідношення, що поєднує а) приватноправовий договірний елемент, б) адміністративно-делеговані відносини щодо передачі приватному партнеру окремих функцій замовника без набуття статусу суб'єкта владних повноважень, та в) регуляторні правовідносини (ОВД, CEO, MRV), які функціонують у нерозривному зв'язку з договірною конструкцією;

наукове положення про розширення кола суб'єктів публічного управління у сфері ППП за рахунок приватного партнера, який після укладення договору набуває статусу фактичного виконавця делегованих управлінських функцій, спрямованих на досягнення визначеного договором кліматичного результату, без набуття при цьому статусу суб'єкта владних повноважень у класичному розумінні;

наукове обґрунтування необхідності запровадження в договірну практику України уніфікованого договірного інструменту – «carbon schedule» («вуглецевого додатка») як складової договору ППП, що регламентує визначення базового рівня викидів, право власності на вуглецеві одиниці, порядок відповідного коригування обліку та розподілу ризику анулювання кліматичних результатів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути використані у:

- *науково-дослідній діяльності* – для подальших наукових досліджень із відповідної проблеми правового регулювання публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату;

– *правотворчій діяльності* – з метою вдосконалення нормативно-правових актів у сфері правового регулювання публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату, зокрема Законів України «Про публічно-приватне партнерство» тощо;

– *правозастосовній діяльності* – для вдосконалення процедури розгляду та вирішення спорів у сфері публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату;

– *навчальному процесі* – під час підготовки підручників і навчальних посібників із дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Екологічне право», а також їх викладання здобувачам ЗВО.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження, його основні висновки та рекомендації оприлюднено на 1 науково-практичному заході: *«Інноваційна наука: пошук відповідей на виклики сучасності»* (м. Житомир, 2024 р.).

Публікації. Основні положення роботи знайшли відображення в 4 наукових статтях, що опубліковані у виданнях, які визнані як фахові з юридичних наук, а також у одних тезах доповідей на науково-практичній конференції.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 247 сторінок, у тому числі основного тексту – 205 сторінок. Список використаних джерел налічує 289 найменування та розміщений на 29 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ ЗМІНИ КЛІМАТУ

1.1. Генезис та сучасні концепції правового регулювання публічно-приватного партнерства

Сучасна значущість публічно-приватного партнерства для України визначається не лише необхідністю забезпечення економічної стійкості держави в умовах збройної агресії та повоєнної відбудови шляхом консолідації ресурсного потенціалу державного і приватного секторів, а й потребою досягнення цілей сталого розвитку та виконання зобов'язань, пов'язаних із європейською інтеграцією. Поєднання управлінського потенціалу публічної влади з фінансовими, інноваційними та організаційними можливостями приватного сектору створює передумови для більш ефективного використання ресурсів, запровадження сучасних механізмів вирішення суспільно значущих проблем і реалізації стратегічно важливих проєктів [81, с. 256]. У зв'язку з цим дослідження категорії «публічно-приватне партнерство» набуває особливої актуальності не лише як інструменту соціально-економічного розвитку, але й як складного суспільно-правового феномену та самостійного правового інституту. Крім того, наукове осмислення зазначеної категорії сприяє подоланню існуючої термінологічної невизначеності та формуванню єдиного підходу до її розуміння, що є особливо важливим в умовах оновлення національного законодавства та прийняття нового Закону України «Про публічно-приватне партнерство» [149].

З метою з'ясування правової природи публічно-приватного партнерства доцільно насамперед звернутися до аналізу змісту відповідного поняття. Водночас необхідно зазначити, що в межах цього дисертаційного дослідження терміни «публічно-приватне партнерство» та «державно-приватне партнерство» використовуються як такі, що характеризують одне й те саме правове явище, за винятком випадків, коли їх розмежування має концептуальне значення для досягнення дослідницьких цілей.

Етимологічно поняття «партнерство» походить від англійського слова *partnership*, яке, своєю чергою, має французьке коріння та пов'язується зі словом *partenaire* – особою, яка бере участь у спільній справі чи підприємстві. Основу цього поняття становлять слова *part* («частина», «частка») та *tenir* («утримувати», «володіти») [55, с. 85]. З огляду на це партнерство можна розглядати як форму спільної діяльності декількох суб'єктів, спрямованої на досягнення спільної мети та реалізацію узгоджених завдань.

Логіко-семантичний аналіз словосполучення «публічно-приватне партнерство» дозволяє виокремити два його ключові елементи: процес взаємодії, що реалізується через партнерські відносини, та суб'єктний склад такої взаємодії, представлений публічною і приватною сторонами. Вказані суб'єкти об'єднують свої зусилля для досягнення суспільно значущого результату на засадах співробітництва та взаємної відповідальності.

На наш погляд, використання в назві досліджуваного явища складової «публічно» свідчить про пріоритетність ролі публічного партнера у відповідних правовідносинах. Саме публічний партнер виступає гарантом забезпечення публічного інтересу, визначає стратегічні параметри реалізації проєкту, встановлює вимоги до його виконання та здійснює контроль за дотриманням приватним партнером взятих на себе зобов'язань. Натомість приватний партнер виконує функції безпосереднього реалізатора проєкту, діючи в межах визначених публічною стороною правових та організаційних умов. Такий розподіл ролей обумовлюється насамперед покладеним на державу обов'язком забезпечення належного управління майном, його збереження та максимально ефективного використання в інтересах суспільства.

Водночас категорія «private» не ототожнюється з окремою фізичною особою, а охоплює насамперед суб'єктів господарювання та представників бізнес-середовища, які володіють необхідними фінансовими, технологічними та організаційними ресурсами. Метою їхньої участі у партнерстві є не лише отримання економічного результату, але й підвищення рівня соціальної

відповідальності, формування позитивної ділової репутації та зміцнення соціального капіталу шляхом реалізації суспільно корисних проєктів [84].

У сучасній юридичній науці сформувалися різноманітні підходи до розуміння публічно-приватного партнерства як комплексного правового явища, що проявляється через систему суспільних відносин та впливає на різні сфери суспільного життя. Так, К. Павлюк та С. Павлюк визначають ППП як конструктивну взаємодію держави, приватного сектору та інститутів громадянського суспільства в економічній, соціальній, політичній, гуманітарній та інших сферах суспільної діяльності [106, с. 12]. Поділяючи зазначену позицію, слід наголосити, що публічно-приватне партнерство набуло ознак самостійного правового інституту, який охоплює широкий спектр суспільних відносин.

У економічній сфері ППП виступає одним із ключових механізмів стимулювання економічного розвитку завдяки залученню інвестиційних ресурсів, поширенню інноваційних рішень та підвищенню ефективності використання наявного ресурсного потенціалу. Реалізація проєктів партнерства сприяє модернізації інфраструктури, розвитку виробничого сектору та підвищенню конкурентоспроможності економіки, що набуває особливого значення в умовах післявоєнного відновлення держави.

Соціальний вимір ППП пов'язаний із забезпеченням більш якісного та доступного надання суспільно важливих послуг у сферах охорони здоров'я, освіти, житлового забезпечення та соціального захисту. Такі проєкти сприяють зміцненню соціальної згуртованості, підвищенню якості життя населення та скороченню регіональних диспропорцій.

У контексті екологічного розвитку публічно-приватне партнерство розглядається як один із найбільш перспективних інструментів досягнення цілей сталого розвитку, оскільки забезпечує впровадження екологічно безпечних технологій, розвиток відновлюваних джерел енергії та створення сучасної «зеленої» інфраструктури. Особливого значення це набуває в умовах

протидії зміні клімату та реалізації міжнародних екологічних зобов'язань України.

У технологічній площині ППП сприяє прискоренню інноваційних процесів шляхом поєднання потенціалу державного сектору з підприємницькою ініціативою приватного бізнесу, стимулюючи цифрову трансформацію економіки та формування інноваційно орієнтованого середовища [81, с. 259].

У науковій літературі залежно від предмета дослідження традиційно виокремлюють три основні підходи до визначення сутності публічно-приватного партнерства: економічний, управлінський та юридичний. Економічний підхід розглядає ППП як механізм активізації економічного зростання шляхом залучення приватних інвестицій, стимулювання зайнятості та накопичення капіталу [246, с. 1]. У межах цього підходу наголошується на необхідності відмежування ППП від приватизації, оскільки право власності на відповідні об'єкти залишається за державою, а приватний партнер отримує лише визначені права щодо їх експлуатації або управління [7, с. 238]. Водночас ефективність такого партнерства значною мірою залежить від рівня участі приватного партнера та збереження контролю держави за стратегічними активами [95, с. 69].

Представники управлінського підходу розглядають ППП як специфічну форму взаємодії між суб'єктами публічної влади та приватним сектором, що спрямована на досягнення суспільно корисних результатів шляхом поєднання ресурсів, компетенцій і відповідальності сторін. Зокрема, О. Носков характеризує ППП як інструмент корпоративного управління, який забезпечує інтеграцію приватного сектору до процесів публічного управління та використання його ресурсного потенціалу для забезпечення економічного розвитку [101].

Юридичний підхід акцентує увагу на нормативно-правових засадах функціонування партнерства. Так, Ю. Мех визначає ППП як законодавчо врегульований механізм взаємодії між державним та приватним секторами,

що реалізується через спільне здійснення проєктів у різних сферах суспільного життя та спрямований на виконання функцій держави [91, с. 58]. Своєю чергою, О. Генсіровський розглядає ППП як юридично оформлену довгострокову співпрацю між суб'єктами публічного та приватного права, яка здійснюється на договірній основі із розподілом ризиків, ресурсів і відповідальності при збереженні державного контролю [23, с. 1]. У науковій літературі також підкреслюється, що ППП є формою взаємовигідної співпраці між уповноваженими суб'єктами публічної влади та юридичними особами приватного сектору економіки, яка ґрунтується на спільності інтересів і взаємній вигоді сторін [108, с. 261].

На особливу увагу заслуговує підхід І. Ковбаса, який визначає публічно-приватне партнерство як співробітництво між публічним та приватним партнерами, спрямоване на реалізацію соціально значущих завдань і засноване на договірних засадах, якому притаманні довгостроковість, інвестиційна участь приватного партнера та передача йому частини ризиків, пов'язаних із реалізацією проєкту [64, с. 10–11].

Таким чином, незважаючи на різноманітність наукових підходів, усі вони дозволяють зробити висновок про те, що визначальною метою публічно-приватного партнерства є забезпечення публічного інтересу шляхом ефективного поєднання ресурсів держави та приватного сектору, справедливого розподілу ризиків і результатів співпраці та реалізації суспільно значущих проєктів на довгостроковій основі щодо об'єктів, які не підлягають приватизації.

Водночас у вітчизняній правовій доктрині тривалий час паралельно використовувалися поняття «державно-приватне партнерство» та «публічно-приватне партнерство». Попри законодавче закріплення останнього терміна, низка науковців продовжує обґрунтовувати доцільність його використання як більш точного та змістовного порівняно з поняттям «державно-приватне партнерство» [176, с. 175; 83, с. 86]. Це пояснюється тим, що категорія «Public Private Partnership» має ширший зміст і охоплює не лише державні органи, але

й інші суб'єкти публічної влади. Як справедливо зазначають В. Горник та В. Сімак, поняття «публічно-приватне партнерство» більшою мірою відповідає сучасним тенденціям розвитку національного законодавства та процесам гармонізації української правової термінології з категоріальним апаратом права Європейського Союзу [27; с. 137].

На нашу думку, саме використання категорії «публічно-приватне партнерство» найбільш повно відображає зміст відповідних суспільних відносин та відповідає сучасним тенденціям розвитку національного законодавства, що підтверджується, зокрема, прийняттям нового Закону України «Про публічно-приватне партнерство» [149]. Такий підхід узгоджується із сучасним розумінням категорії «публічний», яка охоплює не лише органи державної влади, а й органи місцевого самоврядування, інститути громадянського суспільства та інші суб'єкти, діяльність яких спрямована на забезпечення публічного інтересу та надання суспільно значущих благ [17; 51, с. 70]. У зв'язку з цим у контексті євроінтеграційних процесів України актуалізується потреба перегляду традиційних наукових підходів та впровадження в адміністративно-правову доктрину оновленого понятійно-категоріального апарату у сфері публічно-приватного партнерства.

Європейська інтеграція та процеси децентралізації зумовлюють трансформацію підходів до розуміння місця і ролі публічної влади в системі суспільних відносин. За таких умов особливого значення набувають органи публічного врядування, включаючи органи місцевого самоврядування та інститути громадянського суспільства, які дедалі активніше залучаються до формування та реалізації державної політики. Відповідні процеси сприяють розвитку сучасної юридичної термінології, що ґрунтується на досягненнях адміністративно-правової науки та виходить із розуміння публічної влади й публічного управління як механізмів забезпечення та реалізації публічного інтересу.

Водночас ототожнення державно-приватного та публічно-приватного партнерства є виправданим лише у тих випадках, коли відповідні

правовідносини виникають між приватним інвестором та державним органом і мають виключно двосторонній характер [83, с. 87]. З огляду на це використання категорії «публічно-приватне партнерство» видається більш обґрунтованим, оскільки вона охоплює ширше коло учасників партнерських відносин і передбачає участь не лише держави як носія публічної влади, а й інших суб'єктів публічного права, насамперед органів місцевого самоврядування.

Крім того, сучасний розвиток міжнародної наукової думки засвідчує тенденцію до подальшого розширення суб'єктного складу партнерських відносин. Зокрема, дедалі ширшого поширення набуває концепція «публічно-приватно-громадського партнерства» (public-private-community partnership, РРСР), яка передбачає залучення до співробітництва поряд із публічним та приватним партнерами також місцевих громад і громадських організацій як повноправних учасників реалізації суспільно значущих проєктів [269, с. 201].

На законодавчому рівні вперше поняття державно-приватного партнерства було закріплено в Законі України «Про державно-приватне партнерство» від 1 липня 2010 р. [121]. Передбачене цим Законом визначення характеризувалося відносно вузьким суб'єктним складом учасників партнерства порівняно з підходом, закріпленим у чинному Законі України «Про публічно-приватне партнерство» від 19 червня 2025 р. Відповідно до статті 1 зазначеного Закону, публічно-приватне партнерство визначається як співробітництво між публічним та приватним партнерами, що здійснюється на договірних засадах і передбачає інвестування приватним партнером ресурсів із можливістю передачі йому права на управління чи експлуатацію об'єкта партнерства та/або надання суспільно значущих послуг, довгостроковий характер співробітництва, а також передачу приватному партнеру частини ризиків, пов'язаних із фінансуванням, створенням, будівництвом, експлуатацією чи управлінням відповідним об'єктом [149].

Наявність значної кількості наукових підходів до визначення поняття публічно-приватного партнерства як у національній, так і в зарубіжній

правовій літературі значною мірою пояснюється відсутністю уніфікованого міжнародного підходу до розуміння цього явища. Так, Світовий банк визначає ППП як довгостроковий договір між державним суб'єктом та приватною стороною, предметом якого є створення або надання суспільного активу чи послуги, при цьому приватний партнер бере на себе істотну частину ризиків і управлінських функцій, а його винагорода безпосередньо залежить від результативності виконання договірних зобов'язань [288, с. 3].

Згідно з підходом Міжнародного валютного фонду, публічно-приватне партнерство являє собою форму співробітництва, у межах якої приватний сектор забезпечує створення інфраструктурних об'єктів або надання послуг, які традиційно належать до сфери відповідальності держави, на основі середньо- чи довгострокових договірних відносин із відповідним розподілом ризиків та обов'язків між учасниками партнерства [237, с. 5].

У Зеленій книзі Європейської Комісії публічно-приватне партнерство розглядається як сукупність форм співробітництва між органами публічної влади та суб'єктами господарювання, спрямованих на фінансування, будівництво, модернізацію, управління та утримання інфраструктурних об'єктів або надання суспільно важливих послуг [220, с. 2].

Різноманітність підходів до визначення сутності ППП обумовлює необхідність виокремлення його загальних ознак як самостійного правового інституту. Європейська Комісія до таких ознак відносить: тривалий характер взаємовідносин між публічним і приватним партнерами в межах реалізації конкретного проєкту; залучення приватного фінансування, яке за потреби може доповнюватися публічними ресурсами; активну участь приватного партнера на всіх стадіях реалізації проєкту – від його розроблення до експлуатації; а також розподіл ризиків між сторонами із передачею приватному партнеру тих ризиків, які традиційно покладаються на державний сектор [220, с. 4]. При цьому характерною особливістю є покладення на приватного партнера значної частини ризиків або навіть їх переважної більшості, пов'язаних із реалізацією відповідного проєкту.

Своєю чергою, Європейський інвестиційний банк, який виступає одним із ключових фінансових інститутів підтримки проєктів ППП, виокремлює такі характерні риси партнерства: ініціювання проєкту публічним сектором; наявність чітко визначеного предмета співробітництва та механізму розподілу ризиків між сторонами; здійснення взаємодії на підставі строкового договору; а також обов'язкове розмежування статусу публічного і приватного партнерів, за якого приватна сторона забезпечує залучення фінансових ресурсів для реалізації проєкту [221, с. 11].

Отже, підходи інституцій Європейського Союзу дають підстави розглядати публічно-приватне партнерство насамперед як особливу модель реалізації публічних функцій і завдань, а не лише як окрему договірну конструкцію. Виокремлені Європейською Комісією характеристики ППП свідчать, що визначальними елементами таких правовідносин є тривала співпраця між сторонами, залучення приватного партнера до всіх етапів реалізації проєкту, а також передача йому частини функцій і ризиків, які традиційно виконувалися публічним сектором. Водночас механізм розподілу ризиків не має уніфікованого характеру та формується з урахуванням особливостей кожного конкретного проєкту, що підтверджує гнучкий характер інституту публічно-приватного партнерства та його здатність адаптуватися до різних сфер суспільної діяльності.

Підхід Європейського інвестиційного банку додатково акцентує увагу на фінансовому та інституційному аспектах партнерства, розглядаючи його як інструмент, що ініціюється суб'єктами публічної влади, реалізується на договірних засадах, має визначений строк дії та передбачає обов'язкову участь приватного партнера у фінансуванні відповідного проєкту. Такий підхід дозволяє характеризувати ППП як один із механізмів реалізації публічної інвестиційної політики, спрямований на залучення приватного капіталу до виконання завдань і функцій, які належать до сфери публічної відповідальності.

На національному рівні основні ознаки публічно-приватного партнерства закріплені у статті 3 Закону України «Про публічно-приватне партнерство». До них законодавець відносить здійснення приватним партнером інвестиційної діяльності, можливість передачі йому права на управління та/або експлуатацію об'єкта партнерства чи права на надання суспільно значущих послуг, довгостроковий характер співробітництва, а також передачу приватному партнеру частини ризиків, пов'язаних із реалізацією проєкту [149].

На думку І. Білої та Н. Петришиної, характерними рисами ППП є: участь у відповідних правовідносинах держави та приватного бізнесу; юридичне оформлення взаємодії сторін; довгостроковий характер співробітництва; орієнтація на досягнення суспільно значущого результату; об'єднання ресурсів учасників партнерства; розподіл ризиків, витрат і результатів між сторонами; спрямованість на реалізацію суспільно важливих програм і проєктів; забезпечення більш високої ефективності діяльності порівняно з її здійсненням виключно державним сектором; інвестиційна участь приватного партнера; консолідація ресурсного потенціалу держави та бізнесу, а також спрямованість на досягнення спільних цілей і завдань [9, с. 36].

Наведені наукові підходи істотно розширюють уявлення про зміст і правову природу публічно-приватного партнерства, розкриваючи його через комплекс організаційних, фінансових, управлінських і майнових характеристик. Разом із тим використання в окремих наукових визначеннях категорії «держава» як єдиного суб'єкта публічної сторони партнерства видається недостатньо повним з методологічної точки зору. Сучасна концепція публічного управління передбачає значно ширший перелік суб'єктів, які можуть виступати публічними партнерами. У зв'язку з цим більш обґрунтованим є використання понять «публічна влада» та «публічний партнер», що охоплюють не лише органи державної влади, а й органи місцевого самоврядування, а також інші інституції, діяльність яких

спрямована на забезпечення публічного інтересу та надання суспільно значущих послуг.

Водночас законодавчо визначені ознаки ППП в Україні, зокрема довгостроковість співробітництва, інвестиційна участь приватного партнера та розподіл ризиків, характеризуються більш вузьким змістом порівняно з підходами, що сформувалися у праві та практиці Європейського Союзу. Європейські інституції розглядають ППП не лише як механізм залучення інвестицій, але і як інструмент стратегічного управління, що поєднує правові, економічні та організаційні елементи реалізації публічної політики. Натомість чинне українське законодавство акцентує увагу переважно на економіко-правових характеристиках партнерства, залишаючи поза межами прямого нормативного регулювання його інституційний та управлінський виміри.

Узагальнення наукових підходів, міжнародних стандартів та положень національного законодавства дає підстави стверджувати, що публічно-приватне партнерство як правовий інститут характеризується системою взаємопов'язаних ознак. До таких ознак належать: спрямованість на забезпечення публічного інтересу; довгостроковий характер співробітництва; договірна основа взаємодії сторін; участь приватного партнера у фінансуванні, управлінні та/або експлуатації відповідних об'єктів; розподіл ризиків між учасниками партнерства; а також реалізація проєктів у різноманітних сферах суспільної діяльності, включаючи галузі, що належать до природних або державних монополій.

Отже, публічно-приватне партнерство доцільно розглядати не лише як окремий різновид інвестиційних чи цивільно-правових договірних відносин, а як комплексний міжгалузевий інститут публічного управління, у межах якого поєднуються правові, економічні, організаційні та управлінські механізми реалізації публічної політики. Саме така комплексна природа ППП забезпечує його ефективність як інструменту вирішення суспільно значущих завдань та досягнення стратегічних цілей розвитку держави.

Чинне законодавство України передбачає можливість реалізації публічно-приватного партнерства на підставі концесійного договору або договору публічно-приватного партнерства. При цьому законодавець допускає поєднання в таких правочинах елементів різних договірних конструкцій, що свідчить про змішаний характер відповідних договорів та забезпечує можливість їх адаптації до специфіки конкретного проєкту [149].

Відповідно до положень Закону України «Про концесію», концесія розглядається як одна з організаційно-правових форм реалізації публічно-приватного партнерства, у межах якої концесіонер бере на себе обов'язки щодо повного або часткового фінансування створення, будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту чи технічного переоснащення об'єкта концесії, а також забезпечення його подальшого технічного обслуговування та експлуатації. Натомість концесіонер отримує право на управління та/або експлуатацію відповідного об'єкта і надання суспільно значущих послуг на умовах, визначених концесійним договором, із покладенням на нього переважної частини операційних ризиків, пов'язаних із реалізацією проєкту [137].

Основна відмінність між концесійними та неконцесійними формами публічно-приватного партнерства полягає у способі формування доходів, за рахунок яких забезпечується повернення інвестицій приватного партнера. У концесійній моделі джерелом таких доходів, як правило, виступає плата, що справляється з користувачів об'єкта партнерства або послуг, які надаються за його допомогою. Натомість у межах неконцесійних моделей ППП відшкодування інвестиційних витрат переважно здійснюється за рахунок платежів, що сплачуються публічним партнером.

Аналізуючи правову природу публічно-приватного партнерства, необхідно враховувати його універсальний характер, який виявляється у можливості застосування механізмів ППП практично в усіх сферах суспільної діяльності. Однією з ключових переваг нового Закону України «Про публічно-приватне партнерство» є істотне розширення сфер використання цього

інструменту. Відповідно до статті 4 зазначеного Закону, механізми ППП можуть застосовуватися в усіх галузях суспільного життя, зокрема у сферах виробництва, транспортування та постачання теплової енергії, розподілу та постачання природного газу, транспорту та транспортної інфраструктури, електронних комунікацій, водопостачання і водовідведення, охорони здоров'я та громадського здоров'я, туризму, рекреації, культури, охорони культурної спадщини, спорту та інших сферах [149].

Для більш повного розуміння сутності публічно-приватного партнерства доцільним є також аналіз особливостей фінансування відповідних проєктів. У науковій літературі залежно від джерел формування фінансових ресурсів виділяють кредитний, змішаний та гібридний механізми фінансування проєктів ППП. Кредитний механізм передбачає використання переважно позикових коштів, змішаний ґрунтується на залученні фінансових ресурсів кількох партнерів, тоді як гібридний поєднує різні джерела фінансування та передбачає участь двох або більше суб'єктів у формуванні фінансової основи проєкту [187, с. 103]. Зазначене свідчить про те, що хоча приватний партнер традиційно виступає основним джерелом фінансування проєктів ППП, законодавство та практика допускають використання й інших моделей фінансового забезпечення.

Важливим критерієм класифікації публічно-приватного партнерства є кількість учасників відповідних правовідносин. За цією ознакою доцільно виокремлювати двостороннє та багатостороннє партнерство. Двостороннє ППП характеризується участю одного суб'єкта з боку публічного партнера та одного суб'єкта з боку приватного партнера. Натомість багатосуб'єктне (багатостороннє) партнерство передбачає залучення двох і більше учасників з публічної та/або приватної сторони [118, с. 183].

За територіальним критерієм публічно-приватне партнерство може бути класифіковане на місцеве (регіональне), загальнодержавне та міжнародне. Міське або регіональне ППП реалізується в межах окремої адміністративно-територіальної одиниці та, як правило, здійснюється за участю органів

місцевого самоврядування. Загальнодержавне партнерство охоплює територію кількох адміністративно-територіальних одиниць або держави в цілому, а публічним партнером у таких правовідносинах зазвичай виступає держава в особі Кабінету Міністрів України чи інших уповноважених органів. Міжнародне ППП характеризується наявністю іноземного або міжнародного елемента у складі його учасників [118, с. 185].

Отже, сучасний понятійно-категоріальний апарат публічно-приватного партнерства перебуває на етапі подальшого розвитку та вдосконалення як у науковій доктрині, так і на законодавчому рівні. Відсутність єдиного підходу до визначення сутності ППП пояснюється насамперед міжгалузевим характером цього інституту та різними методологічними підходами представників окремих галузей знань до його дослідження.

Запровадження на законодавчому рівні терміна «публічно-приватне партнерство» замість поняття «державно-приватне партнерство» слід розглядати як закономірний етап розвитку національного законодавства та адміністративно-правової доктрини. Використання категорії «публічний» більш повно відображає правову природу відповідних відносин, оскільки охоплює ширше коло суб'єктів, які здійснюють владно-управлінські функції та забезпечують реалізацію публічного інтересу. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям розвитку публічного управління та європейським стандартам правового регулювання партнерських відносин між публічним і приватним секторами.

З урахуванням проведеного аналізу вважаємо, що публічно-приватне партнерство доцільно визначати як офіційно оформлене довгострокове співробітництво між суб'єктами публічної влади та приватними партнерами, спрямоване на забезпечення публічного інтересу шляхом створення, фінансування, управління або експлуатації об'єктів та надання суспільно корисних послуг, що здійснюється на підставі договору, укладеного відповідно до вимог законодавства, та передбачає передачу приватному

партнеру частини ризиків, пов'язаних із реалізацією відповідного проєкту [289, с. 670].

Формування інституту приватної власності, поступова лібералізація господарської діяльності та розвиток великого корпоративного сектору стали важливими передумовами для залучення приватного капіталу до реалізації завдань, спрямованих на забезпечення публічного інтересу. Саме в цей період почали формуватися первинні моделі співробітництва між державою та приватним сектором, які реалізовувалися через механізми оренди державного майна, інвестиційні договори, угоди про спільну діяльність і концесійні правовідносини. До прийняття Закону України «Про державно-приватне партнерство» у 2010 році відповідна взаємодія здійснювалася переважно на підставі загальних положень цивільного та господарського законодавства, а також окремих спеціальних нормативно-правових актів, що зумовлювало фрагментарний характер правового регулювання.

У другій половині 1990-х років зазначені процеси супроводжувалися нормативним закріпленням принципу свободи підприємницької діяльності, становленням державної політики підтримки малого та середнього підприємництва та формуванням засад державної регуляторної політики. Відбувалася поступова трансформація підходів до державного впливу на економічну сферу, яка характеризувалася відходом від надмірного адміністративного втручання у господарські відносини. Водночас у цей період ще не було сформовано цілісної правової моделі публічно-приватного партнерства як механізму забезпечення публічного інтересу [38, с. 238].

Подальший розвиток відповідних процесів наприкінці 1990-х – на початку 2000-х років супроводжувався активізацією використання договірних форм взаємодії між суб'єктами публічної влади та приватним сектором. Найбільш поширеними інструментами такого співробітництва стали концесійні договори, угоди про розподіл продукції та договори про спільну діяльність. Їх застосування було характерним насамперед для сфер надрокористування, енергетики, транспортної та комунальної

інфраструктури, де існувала об'єктивна потреба у залученні приватних інвестицій та управлінського потенціалу для реалізації суспільно значущих завдань. Разом із тим правове регулювання зазначених відносин залишалося несистемним, оскільки здійснювалося на основі окремих нормативно-правових актів, які регулювали різні види договірних конструкцій та не формували єдиного правового механізму партнерської взаємодії.

У 2004–2008 роках важливим чинником розвитку партнерських відносин стало вдосконалення дозвільної системи та запровадження єдиної системи державної реєстрації суб'єктів господарювання. Вказані заходи сприяли підвищенню рівня правової визначеності у сфері господарської діяльності та створили додаткові умови для розвитку співробітництва між публічним і приватним секторами. У цей період концесійні договори та договори про спільну діяльність почали застосовуватися більш системно, зокрема органами місцевого самоврядування, що свідчило про розширення практики залучення приватних суб'єктів до виконання окремих публічних функцій [38, с. 239].

Наступний етап розвитку інституту публічно-приватного партнерства пов'язаний із масштабними процесами приватизації та прийняттям Закону України «Про державно-приватне партнерство», який уперше закріпив державно-приватне партнерство як самостійний правовий інститут та створив нормативну основу для комплексного регулювання відповідних суспільних відносин. Разом із тим рамковий характер зазначеного Закону та збереження автономного регулювання концесійних відносин не дозволили повністю подолати фрагментарність правового регулювання. Це, своєю чергою, негативно впливало на ефективність реалізації проєктів, спрямованих на досягнення публічно значущих результатів [178].

Нормативно-правова база у сфері концесійних відносин, яка формувалася протягом кінця XX – початку XXI століття та застосовувалася до 2019 року, незважаючи на окремі законодавчі зміни, вже не відповідала сучасним міжнародним підходам до регулювання партнерських відносин.

Вона не враховувала належним чином правові напрацювання держав – членів Європейського Союзу та інших міжнародних партнерів України, а також не забезпечувала належних умов для реалізації завдань економічного розвитку держави.

Важливим етапом модернізації правового регулювання стало прийняття у 2019 році Закону України «Про концесію», який запровадив уніфіковану модель концесійних правовідносин, гармонізовану з європейськими стандартами. Зазначений Закон визначив правові засади довгострокової співпраці між публічними та приватними партнерами, встановив прозорі механізми розподілу ризиків, процедури конкурсного відбору концесіонерів, а також передбачив можливість застосування різних форм державної підтримки концесійних проєктів.

Після набрання чинності зазначеним Законом публічно-приватне партнерство почало поступово трансформуватися з окремого механізму залучення інвестицій у повноцінний інструмент реалізації публічної політики. Найбільш активно проєкти ППП реалізовувалися у сферах транспортної та портової інфраструктури, енергетики, поводження з відходами та охорони здоров'я. Особливого значення набули концесійні проєкти в морських портах «Ольвія» та «Херсон», які стали прикладами застосування прозорих конкурсних процедур із залученням міжнародних фінансових організацій та консультативної підтримки міжнародних експертів.

Водночас саме на цьому етапі чітко проявилися ключові інституційні проблеми розвитку публічно-приватного партнерства. Серед них слід виокремити недостатній рівень спроможності органів публічної влади щодо підготовки якісних проєктів, відсутність усталених механізмів управління та супроводу договорів ППП, а також недостатній рівень розвитку підзаконного нормативного регулювання. Зазначені обставини актуалізували необхідність удосконалення не лише законодавчої бази, а й організаційно-управлінських механізмів реалізації державної політики у сфері партнерських відносин.

Протягом 2019–2025 років в Україні відбувалося формування сучасних інституційно-правових засад публічно-приватного партнерства, орієнтованих не лише на забезпечення економічної ефективності, але й на досягнення суспільно значущих результатів. Важливу роль у цьому процесі відіграли міжнародні партнери України. Зокрема, залучення експертної, консультативної та фінансової підтримки з боку Європейського банку реконструкції та розвитку, Світового банку та Міжнародної фінансової корпорації сприяло впровадженню сучасних підходів до підготовки та реалізації проєктів ППП, а також формуванню стандартів прозорості, підзвітності та належного врядування у відповідній сфері.

Новий етап розвитку інституту ППП розпочався після прийняття Закону України «Про публічно-приватне партнерство» у 2025 році. Зазначений нормативно-правовий акт суттєво змінив підходи до підготовки та реалізації проєктів партнерства. Якщо попередня модель характеризувалася складністю, багаторівневістю та тривалістю процедур, то нове законодавство було спрямоване на їх спрощення, прискорення та підвищення гнучкості. Досягнення цих цілей забезпечувалося шляхом скорочення строків підготовки проєктів, оптимізації процедур погодження та усунення надмірних адміністративних бар'єрів.

Особливого значення набуло пристосування механізмів публічно-приватного партнерства до потреб відновлення України та післявоєнної реконструкції. За цих умов ППП поступово трансформувалося з інструменту реалізації масштабних інфраструктурних проєктів із тривалим строком реалізації у механізм оперативного залучення приватного сектору до вирішення актуальних завдань публічного управління. Законодавець запровадив нові моделі співробітництва, адаптовані до умов відбудови держави, розширив коло потенційних учасників партнерства та передбачив можливість комбінування різних джерел фінансування, включаючи приватні інвестиції, міжнародну фінансову допомогу та грантові кошти.

У результаті після 2025 року публічно-приватне партнерство поступово набуває ознак гнучкого та оперативного механізму реалізації державної політики у сфері відновлення та розвитку. Разом із тим подальше вдосконалення правового регулювання потребує прийняття значної кількості підзаконних нормативно-правових актів, необхідних для практичної реалізації нових законодавчих положень та забезпечення належного функціонування оновленої моделі публічно-приватного партнерства.

1.2. Зміна клімату як об'єкт правового регулювання та напрям державної кліматичної політики

Зміна клімату належить до глобальних екологічних проблем сучасності, які мають комплексний вплив на природне середовище, економіку, соціальну сферу та систему публічного управління. На відміну від традиційних екологічних викликів, зміна клімату характеризується транскордонним характером, довгостроковістю наслідків та необхідністю консолідації зусиль держав, міжнародних організацій, суб'єктів господарювання і громадянського суспільства. Саме тому вона виступає самостійним об'єктом правового регулювання, щодо якого формується окрема система міжнародних, європейських і національних правових норм.

М.О. Винярьська визначає, що зміна клімату розглядається як довготривала зміна статистичних характеристик кліматичної системи Землі, що проявляється у зміні середніх температурних показників, режиму опадів, частоти екстремальних погодних явищ, підвищенні рівня Світового океану та інших природних процесах [16]. Відповідно до положень Рамкової конвенції ООН про зміну клімату [161], зміна клімату визначається як зміна клімату, яка прямо чи опосередковано пов'язана з діяльністю людини та призводить до

зміни складу глобальної атмосфери, доповнюючи природну мінливість клімату.

О.О. Закаль обґрунтовує, що як об'єкт правового регулювання зміна клімату має низку специфічних ознак [59, с. 50-52]. По-перше, вона охоплює широкий спектр суспільних відносин, пов'язаних із викидами парникових газів, енергетичною політикою, використанням природних ресурсів, розвитком транспорту, промисловості, аграрного сектору та містобудування. По-друге, зміна клімату потребує застосування міжгалузевого підходу до правового регулювання, оскільки відповідні правовідносини перебувають на перетині екологічного, адміністративного, господарського, земельного, енергетичного та фінансового права. По-третє, кліматичні правовідносини мають високий рівень міжнародної інтегрованості, оскільки національне законодавство формується під впливом міжнародних договорів і зобов'язань держав.

Правове регулювання у сфері зміни клімату спрямоване на досягнення двох взаємопов'язаних цілей: пом'якшення наслідків зміни клімату (mitigation) та адаптації до кліматичних змін (adaptation) [257;286]. Пом'якшення передбачає скорочення або обмеження викидів парникових газів, підвищення енергоефективності, розвиток відновлюваних джерел енергії та впровадження низьковуглецевих технологій. Адаптація полягає у забезпеченні стійкості суспільства, економіки та екосистем до негативних наслідків кліматичних змін шляхом модернізації інфраструктури, розвитку систем прогнозування ризиків та впровадження відповідних управлінських заходів.

Особливість зміни клімату як об'єкта правового регулювання полягає також у необхідності залучення значних фінансових ресурсів для реалізації кліматичних заходів, що зумовлює активне використання механізмів співпраці між державою та приватним сектором. У сучасних умовах досягнення кліматичних цілей неможливе без участі суб'єктів господарювання у фінансуванні та реалізації проєктів декарбонізації, розвитку відновлюваної

енергетики, модернізації транспортної та комунальної інфраструктури, впровадження екологічно безпечних технологій. У зв'язку з цим зміна клімату стає не лише екологічною, а й економіко-правовою категорією, що потребує формування ефективних механізмів публічно-приватного партнерства.

Сучасна кліматична політика України формується під впливом глобальних екологічних викликів, міжнародних зобов'язань держави та процесів європейської інтеграції. Вона спрямована на забезпечення переходу до кліматично нейтральної економіки, скорочення викидів парникових газів, підвищення стійкості суспільства та економіки до наслідків зміни клімату, а також гармонізацію національного законодавства із правом Європейського Союзу. В умовах виконання зобов'язань за Паризькою угодою та Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом відбувається поступове формування комплексної системи нормативно-правового регулювання кліматичної політики, яка охоплює питання пом'якшення наслідків зміни клімату, адаптації до кліматичних змін, функціонування системи моніторингу викидів парникових газів, розвитку відновлюваної енергетики та створення економічних механізмів декарбонізації.

Базовим стратегічним документом у сфері охорони довкілля виступає Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 року [144]. У цьому акті вперше на законодавчому рівні зміна клімату була визначена одним із ключових викликів екологічній безпеці держави, а питання скорочення антропогенного впливу на кліматичну систему та адаптації до кліматичних змін інтегровані до загальної системи екологічного управління.

Подальшим етапом розвитку кліматичного законодавства стало прийняття Закону України «Про основні засади державної кліматичної політики України» від 8 жовтня 2024 року [146]. Його положення визначають правові, організаційні та економічні засади формування державної кліматичної політики, встановлюють принципи кліматичного врядування, механізми досягнення кліматичної нейтральності та засади інтеграції

кліматичних питань до процесу формування державної політики в усіх секторах економіки. Закон закріплює необхідність реалізації кліматичних заходів із залученням органів державної влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання та інститутів громадянського суспільства.

Важливе місце у системі кліматичного законодавства посідає Закон України «Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів» від 12 грудня 2019 року [123], який створив правову основу для функціонування національної системи моніторингу та обліку викидів парникових газів відповідно до вимог законодавства Європейського Союзу. Його прийняття стало необхідною передумовою для подальшого впровадження ринкових механізмів регулювання викидів, зокрема системи торгівлі квотами на викиди парникових газів.

Одночасно важливим елементом кліматичної політики є регулювання використання озоноруйнівних речовин та фторованих парникових газів. З цією метою було прийнято Закон України «Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами» від 12 грудня 2019 року [150], який забезпечує виконання міжнародних зобов'язань України у сфері захисту озонового шару та скорочення використання речовин із високим потенціалом глобального потепління.

Організаційно-правові механізми контролю за дотриманням вимог кліматичного законодавства ґрунтуються також на положеннях Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 5 квітня 2007 року [145], який визначає загальні засади здійснення контрольних повноважень щодо суб'єктів господарювання, діяльність яких пов'язана з викидами парникових газів або використанням екологічно небезпечних речовин.

Початок формування сучасної кліматичної політики України пов'язаний із прийняттям Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату

на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2016 року № 932-р [125]. Концепція визначила основні напрями державної діяльності щодо пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптації до них, заклала підвалини для міжгалузевої інтеграції кліматичної політики та визначила необхідність впровадження сучасних механізмів державного регулювання кліматичних процесів. Для практичної реалізації її положень було затверджено План заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року [113], який деталізував конкретні завдання органів державної влади у сфері кліматичного управління.

Важливим програмним документом сучасного етапу розвитку кліматичної політики став Національний план з енергетики та клімату на період до 2030 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 червня 2024 року № 587-р [97]. Цей документ інтегрує кліматичні та енергетичні цілі держави, визначає показники скорочення викидів парникових газів, розвитку відновлюваної енергетики, підвищення енергоефективності та забезпечення енергетичної безпеки держави.

Особливе значення для формування адаптаційної складової кліматичної політики має Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року [156], яка спрямована на зниження вразливості природних екосистем, інфраструктури та населення до негативних наслідків зміни клімату. Стратегія передбачає розвиток системи оцінки кліматичних ризиків, удосконалення механізмів прогнозування та планування адаптаційних заходів.

Важливим орієнтиром довгострокового розвитку держави виступає Стратегія низьковуглецевого розвитку України до 2050 року [124], яка визначає перспективні напрями декарбонізації економіки, модернізації промисловості, розвитку чистих технологій та поступового переходу до кліматично нейтральної моделі господарювання. Її положення отримали подальший розвиток в Енергетичній стратегії України до 2050 року, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2023 року, яка

визначає стратегічні пріоритети трансформації енергетичного сектору відповідно до цілей Європейського зеленого курсу.

Значну роль у досягненні кліматичних цілей відіграє розвиток відновлюваної енергетики. З цією метою Кабінетом Міністрів України було схвалено Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 року та План заходів з його реалізації [128], які встановлюють цільові показники використання відновлюваних джерел енергії та механізми стимулювання відповідних інвестицій.

Кліматичний компонент поступово інтегрується і до транспортної політики держави. Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року [155] передбачає розвиток екологічно безпечного транспорту, підвищення енергоефективності транспортної системи та скорочення викидів парникових газів у транспортному секторі.

Окремим напрямом державної кліматичної політики стало виконання міжнародних зобов'язань щодо скорочення викидів метану. З цією метою було затверджено План заходів з реалізації кліматичної політики України в рамках участі у глобальній ініціативі зі скорочення викидів метану «Global Methane Pledge» [129], який передбачає заходи щодо зменшення викидів метану в енергетичному, аграрному та комунальному секторах.

У контексті адаптації українського законодавства до права Європейського Союзу особливого значення набуває створення національної системи торгівлі квотами на викиди парникових газів. З цією метою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2025 року № 146-р затверджено План заходів щодо створення національної системи торгівлі квотами на викиди парникових газів [130], який спрямований на запровадження ринкових інструментів скорочення викидів та інтеграцію України до європейської системи вуглецевого регулювання.

Подальший розвиток кліматичного врядування забезпечується прийняттям спеціалізованих методичних документів. Зокрема, Методичні рекомендації щодо врахування кліматичного компонента в документах

державного планування та під час здійснення стратегічної екологічної оцінки [127] спрямовані на інтеграцію кліматичних цілей до процесів стратегічного планування. Водночас Методичні рекомендації щодо здійснення оцінки ризиків та вразливості соціально-економічних секторів і природних складових до зміни клімату [126] формують методологічну основу для оцінювання потенційних наслідків кліматичних змін та розроблення адаптаційних заходів.

Отже, нормативно-правова база кліматичної політики України характеризується комплексністю та багаторівневістю. Вона охоплює стратегічні, програмні та регуляторні акти, спрямовані на пом'якшення наслідків зміни клімату, адаптацію до кліматичних змін, розвиток низьковуглецевої економіки, впровадження ринкових механізмів скорочення викидів парникових газів та поступову інтеграцію України до європейського кліматичного простору [177].

В Україні правове регулювання у сфері зміни клімату здійснюється на основі Конституції України, міжнародних договорів, ратифікованих Верховною Радою України, законодавства про охорону навколишнього природного середовища, енергетику, енергоефективність, а також спеціальних стратегічних документів у сфері кліматичної політики. Важливе значення мають положення Паризької угоди, Закон України «Про основні засади державної кліматичної політики» [146], Національно визначений внесок України до Паризької угоди, Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року та інші програмні акти.

Таким чином, зміна клімату є комплексним об'єктом правового регулювання, який охоплює сукупність суспільних відносин щодо запобігання антропогенному впливу на кліматичну систему, скорочення викидів парникових газів та адаптації до негативних наслідків кліматичних змін. Її правове регулювання характеризується міжгалузевим характером, поєднанням міжнародних і національних правових механізмів та необхідністю широкого залучення інструментів публічно-приватного партнерства для забезпечення кліматично нейтрального та сталого розвитку держави.

У контексті дослідження правового регулювання публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату важливе значення має аналіз засадничого стратегічного документа України – Закону України «Про основні засади державної кліматичної політики». Його прийняття стало результатом тривалого процесу адаптації національного екологічного законодавства до міжнародних та європейських стандартів у сфері боротьби зі зміною клімату.

Потреба у розробленні зазначеного нормативного акта була зумовлена насамперед приєднанням України до основних міжнародних кліматичних угод, зокрема Рамкова конвенція ООН про зміну клімату, Кіотський протокол та Паризька кліматична угода. Особливого значення питання формування державної кліматичної політики набуло після ратифікації Паризької угоди у 2016 році, коли Україна взяла на себе міжнародні зобов'язання щодо скорочення викидів парникових газів, адаптації до зміни клімату та переходу до низьковуглецевого розвитку економіки.

Важливим етапом формування сучасної кліматичної політики стало схвалення у 2016 році Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року. Документ визначив необхідність інтеграції кліматичних питань до всіх сфер державного управління та передбачив створення економічних механізмів стимулювання інвестицій у декарбонізацію економіки. Подальший розвиток кліматичного законодавства був пов'язаний з імплементацією положень Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яка передбачає наближення українського законодавства до екологічного та кліматичного права Європейського Союзу.

У змістовному аспекті Закон України «Про основні засади державної кліматичної політики» закріплює стратегічні напрями державної діяльності щодо запобігання зміні клімату та адаптації до її наслідків. Документ визначає принципи кліматичної політики, серед яких особливе значення мають принципи сталого розвитку, міжсекторальної інтеграції, наукової обґрунтованості рішень, економічної ефективності, екологічної

відповідальності та партнерської взаємодії держави, бізнесу і громадянського суспільства.

Для дослідження публічно-приватного партнерства особливо важливими є положення Закону щодо залучення приватного сектору до реалізації кліматичних заходів. Документ виходить із того, що досягнення кліматичної нейтральності та виконання міжнародних зобов'язань держави неможливе виключно за рахунок бюджетних ресурсів. У зв'язку з цим передбачається створення умов для інвестування приватного капіталу у проєкти енергоефективності, відновлюваної енергетики, розвитку сталої транспортної інфраструктури, модернізації промислових підприємств, поводження з відходами та впровадження кліматично дружніх технологій [149].

У контексті публічно-приватного партнерства Закон формує нормативні передумови для застосування таких форм взаємодії держави та бізнесу, як концесії, інвестиційні договори, договори про спільну діяльність, державно-приватне партнерство у сфері енергетики, транспорту та комунальної інфраструктури [15]. Водночас кліматична політика орієнтує органи державної влади на використання економічних стимулів для залучення приватних інвестицій, включаючи податкові механізми, «зелене» фінансування, кліматичні фонди, механізми торгівлі викидами та інші інструменти підтримки екологічно орієнтованих проєктів [149].

Особливе значення для розвитку публічно-приватного партнерства мають положення Закону України «Про публічно-приватне партнерство» щодо адаптації до зміни клімату. Реалізація адаптаційних заходів потребує модернізації об'єктів критичної інфраструктури, систем водопостачання, енергетики, транспорту, житлово-комунального господарства та сільського господарства. Значна частина таких проєктів може здійснюватися саме через механізми публічно-приватного партнерства, які дозволяють поєднати фінансові можливості приватного сектору з управлінськими та регуляторними функціями держави.

Таким чином, Закон України «Про основні засади державної кліматичної політики» виступає базовим стратегічним нормативним актом, який визначає загальні напрями кліматичної трансформації держави та створює правові передумови для активного залучення приватного сектору до реалізації кліматичних проєктів. У площині публічно-приватного партнерства його значення полягає у закріпленні принципів багатосуб'єктної взаємодії, формуванні сприятливого інвестиційного середовища для кліматичних інвестицій та орієнтації державної політики на використання партнерських механізмів для досягнення цілей декарбонізації та адаптації до зміни клімату.

Планування державної кліматичної політики України являє собою комплексну систему стратегічних, програмних та нормативно-правових заходів, спрямованих на забезпечення низьковуглецевого розвитку, досягнення кліматичної нейтральності, підвищення адаптаційної спроможності держави до наслідків зміни клімату та виконання міжнародних зобов'язань України у сфері охорони кліматичної системи. Особливістю сучасної моделі кліматичного планування є її інтеграція до загальної системи державного стратегічного управління, що забезпечує узгодження екологічних, енергетичних, економічних та соціальних цілей розвитку держави.

Формування національної системи кліматичного планування відбувається під впливом міжнародно-правових зобов'язань України, насамперед тих, що випливають із Паризької угоди 2015 року, ратифікованої Україною у 2016 році. Відповідно до положень зазначеної угоди кожна держава-учасниця зобов'язана розробляти, подавати та періодично оновлювати національно визначені внески, які відображають її внесок у досягнення глобальної мети щодо стримування підвищення середньої температури планети. З метою виконання таких міжнародних зобов'язань Україна формує національно визначений внесок до Паризької угоди, який визначає кількісні параметри скорочення викидів парникових газів та окреслює основні напрями кліматичної трансформації економіки. Оновлений національно визначений внесок України передбачає скорочення викидів

парникових газів щонайменше на 65 відсотків до 2030 року порівняно з рівнем 1990 року [17]. Водночас стратегічною метою держави визначено досягнення кліматичної нейтральності не пізніше 2060 року. Важливою особливістю цього інструменту є його динамічний характер, оскільки він підлягає перегляду та оновленню не рідше одного разу на п'ять років з урахуванням нових наукових даних, технологічних змін та міжнародних кліматичних зобов'язань.

Закон України «Про основні засади державної кліматичної політики України» від 8 жовтня 2024 року формує правову основу довгострокового кліматичного врядування та визначає базові принципи державної кліматичної політики. Серед них особливе значення мають принцип досягнення кліматичної нейтральності, принцип «енергоефективність насамперед», принцип «забруднювач платить», природоорієнтований підхід до прийняття управлінських рішень, а також принцип інтеграції кліматичної політики до всіх секторів економіки та сфер державного управління. Таким чином, законодавець закріпив необхідність врахування кліматичного компонента під час формування будь-яких стратегічних документів державного та місцевого рівнів [146].

Відповідно до статті 4 Закону України «Про основні засади державної кліматичної політики України» від 8 жовтня 2024 року державна кліматична політика спрямована на досягнення кліматичної нейтральності України до 2050 року, забезпечення пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптації до неї, реалізацію засад низьковуглецевого та сталого розвитку, а також зміцнення екологічної, продовольчої та енергетичної безпеки держави. Важливим елементом механізму реалізації зазначених цілей є встановлення проміжного показника скорочення викидів парникових газів щонайменше на 65 відсотків до 2030 року порівняно з рівнем 1990 року. Зазначений показник має принципове значення, оскільки передбачає реальне скорочення викидів порівняно з сучасним рівнем господарської діяльності та відповідає загальноєвропейським тенденціям декарбонізації економіки [146].

Система планування кліматичної політики також ґрунтується на положеннях Закону України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», який визначає систему кількісних індикаторів оцінювання результативності екологічної політики держави. Зокрема, документ передбачає цільові показники щодо скорочення викидів парникових газів, підвищення частки відновлюваних джерел енергії, зменшення енергоємності валового внутрішнього продукту та збільшення лісистості території держави, що дозволяє здійснювати моніторинг досягнення стратегічних екологічних та кліматичних цілей [144].

Центральне місце у системі довгострокового кліматичного планування посідає Довгострокова стратегія низьковуглецевого розвитку України. Відповідно до положень Закону України «Про основні засади державної кліматичної політики України» така стратегія затверджується Кабінетом Міністрів України строком на тридцять років та переглядається кожні п'ять років. При цьому законодавством закріплено принцип незворотності кліматичного прогресу, відповідно до якого оновлені середньострокові цілі не можуть бути менш амбітними, ніж попередньо визначені показники. Перша Стратегія низьковуглецевого розвитку України до 2050 року була затверджена рішенням Міжвідомчої комісії із забезпечення виконання Рамкової конвенції ООН про зміну клімату від 16 лютого 2018 року № 1.

Концептуально Стратегія низьковуглецевого розвитку спрямована на забезпечення економічного зростання без пропорційного збільшення обсягів викидів парникових газів. Вона передбачає перехід до низьковуглецевої енергетики, розвиток відновлюваних джерел енергії, підвищення енергоефективності в усіх секторах економіки, декарбонізацію транспорту, скорочення викидів метану та закису азоту, а також збільшення обсягів поглинання вуглецю природними екосистемами. Важливим значенням цього документа є формування передумов для запровадження економічних механізмів підтримки кліматичної трансформації, залучення інвестицій та розвитку механізмів публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату.

З метою реалізації середньострокових кліматичних цілей розробляється Національний план з енергетики та клімату, який виступає ключовим інструментом координації енергетичної та кліматичної політики держави. Національний план з енергетики та клімату, схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 червня 2024 року, розробляється строком на десять років та переглядається кожні п'ять років. Його призначення полягає у забезпеченні збалансованого розвитку енергетичного сектору з одночасним досягненням кліматичних цілей держави.

Документ визначає низку стратегічних орієнтирів розвитку України до 2030 року, серед яких скорочення викидів парникових газів на 65 відсотків порівняно з рівнем 1990 року, досягнення кліматичної нейтральності енергетичного сектору до 2050 року, поступова відмова від вугільної генерації до 2035 року, скорочення викидів метану на 30 відсотків порівняно з рівнем 2020 року, а також підвищення частки відновлюваних джерел енергії у структурі кінцевого енергоспоживання до 27 відсотків. Крім того, документ передбачає суттєве збільшення використання альтернативних видів палива та електроенергії у транспортному секторі, що має забезпечити скорочення антропогенного навантаження на кліматичну систему.

Важливою складовою державного кліматичного планування виступає адаптаційний напрям. Відповідно до законодавства для підвищення стійкості соціально-економічних та екологічних систем до наслідків зміни клімату розробляється Стратегія адаптації до зміни клімату. Наразі відповідні завдання реалізуються через Стратегію екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року, схвалену у 2021 році [97]. Цей документ визначає основні напрями державної політики щодо мінімізації кліматичних ризиків, підвищення адаптаційної спроможності територіальних громад та забезпечення стійкості критичної інфраструктури до кліматичних загроз.

Подальший розвиток системи кліматичного планування передбачає розроблення секторальних програмних документів як у сфері пом'якшення наслідків зміни клімату, так і у сфері адаптації до них [113]. Такі документи

мають охоплювати енергетику, транспорт, промисловість, сільське господарство, лісове господарство, будівництво, управління відходами, охорону здоров'я та інші сфери державної політики. Їх призначення полягає у конкретизації заходів щодо скорочення антропогенних викидів парникових газів, збільшення обсягів їх поглинання природними екосистемами та підвищення стійкості окремих секторів економіки до наслідків зміни клімату. Станом на сьогодні значна частина таких документів перебуває на стадії розроблення, що свідчить про продовження формування цілісної системи стратегічного планування державної кліматичної політики України.

1.3. Міжнародно-правові та європейські стандарти публічно-приватного партнерства у сфері кліматичних змін

На сучасному етапі розвитку міжнародного екологічного права провідне значення у механізмі забезпечення екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату належить міжнародно-договірній формі їх охорони. Такий підхід обумовлений глобальним характером кліматичних змін, первинним формуванням науково-теоретичних уявлень про вплив кліматичної кризи на права людини саме в межах міжнародного правового простору, а також об'єктивною неможливістю окремої держави самотійно подолати виклики планетарного масштабу. У зв'язку з цим справедливо зазначається, що жодна держава не спроможна одноосібно вирішити проблему глобального характеру, хоча будь-які заходи, спрямовані на її подолання, заслуговують на позитивну оцінку [150;240].

За таких умов особливого значення набуває міжнародно-правове закріплення екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату, що створює нормативне підґрунтя для формування світоглядних, політико-правових і наукових концепцій охорони клімату. Зазначені концепції ґрунтуються на розумінні необхідності вирішення кліматичних викликів в інтересах людини та людства загалом, спираючись на ідеї антропоцентризму як

фундаментальної категорії міжнародного права [170; 44]. Водночас таке нормативне закріплення сприяє розвитку міжнародного екологічного права як самостійної системи правових норм, орієнтованої на застосування правових механізмів протидії негативним наслідкам зміни клімату у глобальному вимірі [115; 8].

На користь зазначеної позиції свідчить і той факт, що осмислення кліматичних проблем крізь призму прав людини, тобто в межах праволюдного підходу, набуло активного розвитку саме наприкінці ХХ століття. Саме міжнародна спільнота стала основним суб'єктом формування відповідного наукового та правового дискурсу, що згодом істотно вплинуло на модернізацію конституційних положень і національного законодавства багатьох держав. Вплив цих процесів простежується й в Україні, де відповідні міжнародні стандарти дедалі активніше враховуються під час здійснення правотворчої та правозастосовної діяльності [7].

У межах міжнародного співробітництва були сформовані й перші юридично обов'язкові вимоги до держав щодо розроблення та реалізації кліматичної політики, а також щодо розвитку міждержавної взаємодії у сфері протидії змінам клімату. Водночас такі вимоги формувалися із безумовним визнанням державного суверенітету та його непорушності як базової правової цінності. Накопичений міжнародною спільнотою досвід правового регулювання у цій сфері згодом став важливим орієнтиром для вдосконалення національних правових систем та запозичення ефективних регуляторних механізмів [7].

Відповідно до частини першої статті 9 Конституції України чинні міжнародні договори, обов'язковість яких схвалена Верховною Радою України, є складовою частиною національного законодавства України [72]. Саме міжнародно-правові акти можуть встановлювати нові права та гарантії для людини, зокрема у сфері кліматичного розвитку, які після їх імплементації інтегруються до національної системи прав людини.

Визнання та забезпечення екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату на міжнародному рівні покладає на держави комплекс взаємопов'язаних зобов'язань, що традиційно поділяються на обов'язки поважати, захищати та забезпечувати реалізацію відповідних прав. Обов'язок поважати передбачає утримання держави від дій, які можуть обмежувати або ускладнювати здійснення прав людини. Обов'язок захищати полягає у створенні ефективних механізмів запобігання порушенням прав людини з боку третіх осіб, насамперед недержавних суб'єктів. Натомість обов'язок забезпечувати реалізацію прав вимагає від держави вживання активних заходів правового, організаційного та інституційного характеру, спрямованих на належне здійснення та гарантування основоположних прав людини [212].

На думку Спеціального доповідача Організації Об'єднаних Націй з питань прав людини та навколишнього середовища, комплекс зобов'язань держав у сфері забезпечення прав людини в умовах зміни клімату доцільно класифікувати за трьома основними напрямками. Насамперед на держави покладаються позитивні обов'язки щодо здійснення належних заходів адаптації до зміни клімату та пом'якшення її наслідків, зокрема шляхом ухвалення й реалізації відповідного законодавства. Другу групу становлять позитивні зобов'язання, пов'язані із забезпеченням належного виконання правових приписів та відшкодуванням шкоди особам, які зазнали негативного впливу кліматичних змін. Третя група охоплює негативні обов'язки держав, що полягають в утриманні від схвалення або підтримки діяльності, здатної спричиняти порушення прав людини, зокрема надання нафтових концесій, а також від вчинення власних дій, які можуть сприяти таким порушенням [263;264].

Водночас процесуальний аспект зобов'язань держав передбачає необхідність: по-перше, здійснювати оцінювання впливу як самих кліматичних змін, так і заходів, спрямованих на протидію їм, а також забезпечувати відкритість і доступність відповідної інформації; по-друге, гарантувати ефективний доступ до засобів правового захисту у випадках

порушення прав людини, пов'язаних зі зміною клімату; по-третє, створювати умови для повноцінної участі громадськості у процесах ухвалення рішень у сфері кліматичної політики; по-четверте, забезпечувати захист фізичних осіб та соціальних груп від протиправних дій третіх осіб шляхом формування дієвої екологічної та кліматичної політики, належного нормативно-правового регулювання та ефективного судового контролю [268, с. 21–22].

Як уже зазначалося, положення Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, а також факультативних протоколів до них не містять безпосереднього нормативного закріплення екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату та навіть не передбачають окремого згадування відповідної проблематики. Водночас певні передумови для формування такого правового регулювання простежуються у статті 12 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, відповідно до якої держави-учасниці визнають право кожної особи на найвищий досяжний рівень фізичного та психічного здоров'я. Серед заходів, необхідних для реалізації цього права, названо, зокрема, покращення всіх аспектів санітарного стану навколишнього природного середовища та умов праці [20;226;92].

У сучасних умовах основою формування системи екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату виступає міжнародно-правова договірна база нового покоління, яка сформувалася переважно протягом останніх трьох десятиліть і продовжує активно розвиватися. Центральне місце в її структурі займають Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату [161], Кіотський протокол [63] та Паризька угода [107].

Таким чином, саме на міжнародному рівні вперше було сформовано концепцію безпечного клімату як самостійного суспільного блага, що має значення як для сучасного, так і для майбутніх поколінь людства, а відтак визнається окремим об'єктом еколого-правової охорони [159; 47]. Приєднуючись до відповідних міжнародних договорів, держави приймають на

себе юридичні зобов'язання щодо імплементації їх положень у національне законодавство з метою належного забезпечення екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату [185; 143;179].

Особливе значення у процесі становлення міжнародно-правових засад захисту клімату має Рамкова конвенція ООН про зміну клімату, яка вперше визначила базові обов'язки держав-учасниць у цій сфері. Зокрема, держави зобов'язалися забезпечувати охорону кліматичної системи в інтересах нинішніх і майбутніх поколінь людства на засадах справедливості та відповідно до принципу спільної, але диференційованої відповідальності й різних можливостей. Крім того, на них покладено обов'язок формувати та реалізовувати національну політику, спрямовану на пом'якшення наслідків зміни клімату шляхом обмеження антропогенних викидів парникових газів, а також збереження та підвищення ефективності природних поглиначів і накопичувачів таких газів. Важливим досягненням Конвенції стало також закріплення права громадськості на отримання інформації щодо зміни клімату та її наслідків, доступ до відповідних відомостей, а також участь у розгляді питань, пов'язаних зі зміною клімату, та у виробленні заходів реагування на такі процеси [161].

Аналіз положень Рамкової конвенції ООН про зміну клімату дає підстави виокремити низку екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату, які отримали міжнародно-правове закріплення. До таких прав належать: право на охорону кліматичної системи в інтересах сучасного та майбутніх поколінь людства; право на здійснення заходів щодо скорочення антропогенних викидів парникових газів, збереження та підвищення ефективності їх природних поглиначів і накопичувачів; право на отримання інформації щодо причин, проявів та наслідків зміни клімату; право брати участь у розгляді питань, пов'язаних із кліматичними змінами, а також у формуванні та реалізації відповідних заходів реагування. Закріплення зазначених прав на рівні Рамкової конвенції ООН мало принципове значення. По-перше, екологічні права у сфері захисту від зміни клімату, хоча й не були

прямо сформульовані як самостійна категорія прав людини, фактично отримали міжнародне визнання в межах найавторитетнішої міждержавної організації світу. По-друге, внаслідок такого визнання вони інтегрувалися до загальної системи прав людини, що формується в межах Організації Об'єднаних Націй. По-третє, міжнародне визнання зазначених прав створило необхідні передумови для їх подальшого закріплення у національному кліматичному законодавстві держав-членів ООН та розвитку відповідної правозастосовної, зокрема судової, практики [114; 29].

Разом із тим Рамкова конвенція ООН про зміну клімату мала й низку суттєвих недоліків. Насамперед йдеться про відсутність достатньо конкретизованих юридичних механізмів примусу держав-учасниць до виконання взятих на себе зобов'язань, що негативно позначилося на ефективності міжнародної кліматичної політики та не зупинило подальше погіршення стану навколишнього природного середовища під впливом кліматичних змін. Крім того, обмежений часовий горизонт реалізації положень Конвенції, розрахований до 2000 року, не сприяв належному утвердженню екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату як окремого напряму розвитку міжнародного екологічного права. Саме з цієї причини у 1997 році державами-учасницями Конвенції було ухвалено Кіотський протокол – перший міжнародний договір, спрямований на практичне скорочення викидів парникових газів, розрахований на період 2008–2012 років [172; 5; 77]. Надалі його дія була продовжена шляхом прийняття Дохійської поправки 2012 року, яка забезпечила функціонування механізмів Протоколу до 2020 року [102].

Кіотський протокол встановив обов'язок держав-учасниць розробляти, впроваджувати, оприлюднювати та систематично оновлювати національні, а за необхідності й регіональні програми, спрямовані на пом'якшення наслідків зміни клімату та забезпечення адаптації до них [63]. Зміст зазначених положень дозволяє зробити висновок про формування таких екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату, як право на здійснення державою

ефективних заходів із протидії кліматичним змінам, право на впровадження програм адаптації населення до їх наслідків, а також право на отримання інформації щодо реалізації відповідних кліматичних заходів.

Важливим інструментом реалізації зазначених прав стало закріплення у Кіотському протоколі трьох взаємопов'язаних ринкових механізмів: міжнародної торгівлі квотами на викиди парникових газів, механізму спільного впровадження та механізму чистого розвитку. Механізм чистого розвитку передбачав створення умов для співробітництва між розвиненими країнами та державами, що розвиваються, з метою сприяння їх сталому розвитку через фінансування екологічно орієнтованих інвестиційних проєктів. Механізм спільного впровадження полягав у реалізації інвестиційних проєктів на території однієї держави-учасниці за фінансової участі іншої держави, яка виступала інвестором. Відповідно до статті 6 Кіотського протоколу, держави могли передавати або отримувати одиниці скорочення викидів, сформовані в результаті реалізації проєктів, спрямованих на зменшення антропогенних викидів чи збільшення поглинання парникових газів у різних секторах економіки.

Механізм міжнародної торгівлі квотами передбачав можливість відчуження невикористаних обсягів дозволених викидів парникових газів державами, які не вичерпали встановлені для них ліміти, на користь тих країн, які перевищили визначені показники. Саме тому цей механізм нерідко характеризувався як система «зелених інвестицій» [186]. Водночас практика його застосування виявила низку суттєвих проблем, пов'язаних із непрозорістю окремих операцій та численними випадками зловживань. Такі явища не лише підривали ефективність міжнародного механізму скорочення викидів, але й негативно впливали на реалізацію екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату та виконання міжнародних зобов'язань державами-учасницями Протоколу [46; 44].

Подальший розвиток міжнародної кліматичної політики засвідчив, що забезпечення належного рівня захисту екологічних прав у сфері захисту від

зміни клімату неможливе виключно шляхом перерозподілу квот на викиди. Значно більшої ефективності можна досягти через реалізацію енергоефективних проєктів, спрямованих на реальне скорочення обсягів викидів парникових газів, а також шляхом активного впровадження відновлюваних джерел енергії та розвитку низьковуглецевої економіки як необхідних складових переходу до кліматично нейтральної Європи [17;18; 26;76].

Суттєвий вплив на подальший розвиток концепції екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату в системі міжнародного екологічного права справили Канкунські угоди, які являють собою комплекс рішень та узгоджених державами положень, прийнятих за результатами міжнародних переговорів. Зокрема, учасники Канкунського процесу досягли домовленості щодо необхідності утримання зростання глобальної температури в межах 2 °С порівняно з доіндустріальним рівнем, а також погодили можливість перегляду цього показника з метою обмеження потепління до 1,5 °С залежно від подальшого розвитку кліматичної ситуації. Крім того, до тексту Канкунських угод були включені раніше задекларовані у Копенгагені зобов'язання щодо скорочення викидів парникових газів, а держави, що розвиваються, взяли на себе обов'язок розробляти та реалізовувати національні програми зі зменшення таких викидів [165;13].

Важливим досягненням Канкунських угод стало визнання необхідності врахування прав людини під час здійснення будь-яких заходів, пов'язаних із реагуванням на зміну клімату. Водночас держави-учасниці не дійшли згоди щодо чіткого закріплення своїх зобов'язань не лише поважати, а й захищати, сприяти реалізації та забезпечувати відповідні права. У зв'язку з цим подальший розвиток міжнародно-правових механізмів забезпечення екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату мав ґрунтуватися на вже існуючих міжнародних зобов'язаннях держав щодо повного дотримання, захисту, підтримки та реалізації прав людини.

Окремої уваги заслуговують положення параграфу 7 Канкунських угод, у яких підкреслювалася необхідність залучення широкого кола заінтересованих суб'єктів на міжнародному, регіональному, національному та місцевому рівнях до процесів формування й реалізації кліматичної політики. Разом із тим зазначені положення не містили прямого підтвердження таких важливих прав, як право на доступ до інформації щодо кліматичних змін, право на участь у прийнятті та реалізації рішень у сфері протидії зміні клімату, а також право на доступ до правосуддя у справах, пов'язаних із кліматичними викликами. Водночас Канкунські угоди запропонували застосовувати диференційований підхід до захисту прав людини з урахуванням особливостей географічного положення, статі, віку, належності до корінних народів або національних меншин, а також інвалідності [165].

Особливого значення набуває положення пункту 8 Канкунських угод, відповідно до якого держави зобов'язані забезпечувати повагу до прав людини під час здійснення всіх дій, пов'язаних зі зміною клімату [165]. Саме ця норма стала одним із ключових імпульсів для подальшого включення праволюдного підходу до міжнародного кліматичного режиму. Логічним продовженням зазначених процесів стала діяльність Робочої групи Дурбанської платформи, яка у 2014 році оприлюднила відкритий лист із закликом до інтеграції прав людини до майбутньої міжнародної кліматичної угоди. У цьому документі наголошувалося на необхідності визнання обов'язку держав гарантувати захист правозахисників від будь-яких форм насильства, погроз, переслідувань, дискримінації, тиску чи інших неправомірних дій, пов'язаних із здійсненням ними законної діяльності, у тому числі в контексті реагування на зміну клімату [188].

У контексті забезпечення екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату важливим результатом діяльності Дурбанської платформи стало подальше закріплення принципу диференційованої відповідальності держав залежно від рівня їх економічного розвитку та можливостей щодо виконання кліматичних зобов'язань. Зокрема, було підтримано створення Механізму

передачі технологій, спрямованого на розширення доступу країн, що розвиваються, до сучасних низьковуглецевих технологій, а також ухвалено рішення про формування Комітету з адаптації, покликаного координувати заходи адаптації до зміни клімату на глобальному рівні [114; 22].

Напередодні проведення Паризької кліматичної конференції понад тридцять держав офіційно заявили про необхідність повної інтеграції прав людини до міжнародного кліматичного режиму. Наголошувалося, що майбутня міжнародна угода має містити чітке визнання негативного впливу зміни клімату на реалізацію прав людини [188], особливо щодо найбільш вразливих категорій населення, а також закріплювати вимогу узгодження всіх кліматичних заходів із міжнародними зобов'язаннями держав у сфері прав людини. З цього приводу Спеціальний доповідач ООН з питань прав людини та навколишнього середовища Дж. Нокс слушно зазначав, що уряди не можуть залишати свої міжнародні зобов'язання у сфері прав людини поза увагою під час формування політики реагування на зміну клімату [256].

У результаті тривалих переговорів текст Паризької угоди набув компромісного характеру, поєднавши інтереси держав із різним рівнем економічного розвитку та різними підходами до реалізації кліматичної політики. Одним із ключових досягнень Угоди стало закріплення глобальної мети у сфері адаптації, спрямованої на підвищення адаптаційного потенціалу, зміцнення стійкості та зменшення вразливості до наслідків зміни клімату з метою сприяння сталому розвитку та забезпечення належного адаптаційного реагування. Водночас Угода визначила довгострокову температурну ціль, яка полягає в утриманні підвищення середньої глобальної температури на рівні значно нижче 2°C порівняно з доіндустріальним періодом та у вжитті заходів для обмеження такого підвищення до 1,5°C (статті 2, 7) [107].

Поряд із визначенням стратегічних кліматичних орієнтирів Паризька угода приділяє значну увагу питанням захисту прав людини у контексті зміни клімату. Зокрема, документ наголошує на необхідності забезпечення належного захисту права на здоров'я, прав корінних народів, місцевих громад,

мігрантів, дітей, осіб з інвалідністю, осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, права на розвиток, а також принципів гендерної рівності, розширення можливостей жінок та міжпоколінної справедливості [171; 86;247]. Таким чином, Паризька угода фактично інтегрувала праволюдний підхід у міжнародний механізм реагування на зміну клімату.

Важливою особливістю Угоди є закріплення низки екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату, які водночас розглядаються як права громадськості. До них належать право на отримання інформації щодо кліматичних змін, право брати участь у реалізації заходів із пом'якшення наслідків зміни клімату, право доступу до інформації про кліматичні процеси та право на співробітництво на всіх рівнях у сфері кліматичної політики (Преамбула, статті 7, 11, 12) [107]. Аналіз зазначених положень свідчить про те, що екологічні права у сфері захисту від зміни клімату можуть мати не лише індивідуальний, а й колективний характер. Такий підхід має важливе юридичне значення, оскільки створює підґрунтя для використання механізмів колективного захисту прав, включаючи можливість подання групових позовів, за умови закріплення відповідних процедур у національному законодавстві, а також звернення до міжнародних і наднаціональних судових інституцій.

Якщо Канкунські угоди лише опосередковано вказували на необхідність дотримання прав людини під час реалізації кліматичної політики, то Паризька угода прямо наголошує на позитивних обов'язках держав поважати, підтримувати та враховувати свої міжнародно-правові зобов'язання щодо забезпечення екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату (Преамбула) [107]. Реалізація таких зобов'язань безпосередньо пов'язується з підвищенням адаптаційного потенціалу суспільства та здійсненням державами комплексних заходів реагування на кліматичні виклики.

Паризька угода заклала правові основи переходу до нової моделі низьковуглецевого економічного розвитку, що передбачає поступове скорочення використання традиційних викопних ресурсів та впровадження екологічно безпечних технологій. Водночас документ встановив загальний

обов'язок для всіх держав, незалежно від рівня їх економічного розвитку, поступово скорочувати обсяги шкідливих викидів в атмосферу, що сприяє зміцненню міжнародного співробітництва у сфері протидії зміні клімату [114; 3]. Окрім загального підтвердження застосовності прав людини до кліматичної політики, Угода закріплює низку положень, спрямованих на подальший розвиток екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату, включаючи забезпечення гендерної рівності, участі громадськості, права на сталий розвиток та подолання бідності.

Одну групу положень Паризької угоди становлять норми, які підкреслюють взаємозв'язок між цілями міжнародного кліматичного режиму та реалізацією прав людини. Так, у Преамбулі визнається особлива вразливість систем виробництва продовольства до негативних наслідків зміни клімату, а стаття 8 наголошує на значенні сталого розвитку як чинника зменшення ризиків втрат і збитків, спричинених кліматичними процесами [107].

Другий блок положень спрямований на інтеграцію праволюдного підходу до національних заходів із протидії зміні клімату. Йдеться про необхідність підвищення адаптаційного потенціалу, зміцнення кліматичної стійкості та забезпечення низьковуглецевого розвитку без створення загроз для продовольчої безпеки [107]. Аналіз статті 7 Паризької угоди дозволяє виокремити низку екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату, які впливають із міжнародного обов'язку держав співпрацювати у сфері адаптації. До них належать: право на доступ до передового міжнародного досвіду, наукових знань і практик адаптації; право на отримання та узагальнення інформації щодо кліматичних процесів через відповідні інституційні механізми; право на розвиток наукових досліджень, систематичних спостережень та систем раннього попередження; право громадян держав, що розвиваються, на отримання міжнародної підтримки у визначенні адаптаційних потреб та шляхів їх задоволення; право на підвищення результативності й довгострокової ефективності адаптаційних заходів [102]. Особливо важливим є те, що серед зазначених прав фактично

вперше чітко простежується право на міжнародну допомогу в адаптації до наслідків зміни клімату, насамперед для населення держав, що розвиваються.

Третя група положень Паризької угоди характеризується тим, що екологічні права у сфері захисту від зміни клімату розглядаються як необхідна передумова ефективної боротьби з кліматичними змінами та їх наслідками. Саме такий підхід простежується у статті 4 Угоди, яка стосується максимального скорочення глобальних викидів парникових газів, а також у статті 6, де наголошується на важливості застосування інтегрованих, комплексних і збалансованих неринкових механізмів співробітництва у сфері кліматичної політики [107].

Слід зазначити, що з точки зору практичної імплементації системи екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату Паризька угода не отримала однозначно позитивної оцінки серед науковців, які досліджують взаємозв'язок між зміною клімату та правами людини. Так, А. Саварезі характеризувала зазначений міжнародний договір як лише незначний крок у напрямі зближення міжнародного кліматичного режиму та міжнародного права прав людини, вказуючи, що Угода забезпечила лише обмежений прогрес у цьому напрямі [267; 11]. Своєю чергою, С. Адельман висловлював критичні зауваження щодо недостатньої уваги до прав людини в тексті Угоди, вважаючи підхід її розробників поверховим і таким, що не відповідає актуальним викликам кліматичної кризи [190]. Аналогічної позиції дотримувався і С. Аттапату, який наголошував, що міжнародний кліматичний режим міг би отримати значно вищий рівень легітимності за умови більш послідовного та комплексного врахування прав людини під час розроблення положень Паризької угоди [193].

Проведений аналіз міжнародно-правових актів дає підстави сформулювати низку узагальнюючих висновків.

По-перше, процес інституціоналізації екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату розпочався насамперед у межах міжнародно-правового договірного регулювання та продовжує перебувати на стадії активного

розвитку. На сьогодні відсутній єдиний універсальний міжнародний договір, який би системно визначав каталог таких прав, механізми їх реалізації та гарантії захисту за аналогією до Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 року та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року.

По-друге, міжнародно-правові засоби забезпечення та захисту екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату перебувають у процесі подальшого становлення, що обумовлено відносною новизною відповідної сфери міжнародних правовідносин та поступовим формуванням її нормативної й інституційної основи [20;228].

По-третє, розвиток екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату відбувається паралельно з формуванням нових міжнародно-правових зобов'язань держав щодо протидії зміні клімату, адаптації до її наслідків та забезпечення сталого розвитку. Таким чином, розширення змісту відповідних прав безпосередньо пов'язане з еволюцією міжнародних обов'язків держав у кліматичній сфері.

По-четверте, характерною особливістю сучасного міжнародно-правового регулювання є посилена увага до колективного виміру екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату. Насамперед це стосується прав найбільш уразливих соціальних груп, серед яких корінні народи, місцеві громади, мігранти, діти, особи з інвалідністю та інші категорії населення, які найбільше потерпають від наслідків кліматичних змін. Окремий акцент робиться на забезпеченні гендерної рівності, розширенні можливостей жінок та реалізації принципу міжпоколінної справедливості як складової концепції сталого розвитку [20;227].

Незважаючи на те, що міжнародно-правове закріплення екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату здебільшого має опосередкований характер, загальна тенденція до їх нормативного оформлення та розвитку механізмів захисту отримала широку підтримку з боку міжнародного співтовариства. Більше того, міжнародне визнання екологічних прав у сфері

захисту від зміни клімату, а також відповідних колективних прав соціальних груп стало важливим чинником активного розвитку національного екологічного та кліматичного законодавства. Наслідком цього процесу стало поступове закріплення зазначених прав на конституційному та законодавчому рівнях у правових системах багатьох держав світу, а також розширення практики їх судового захисту [185; 141].

Конституційне закріплення екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату, як і будь-яких інших прав людини, має фундаментальне значення для їх юридичного визнання, гарантування, подальшого розвитку та практичної реалізації [225;239]. У науковій літературі обґрунтовано підкреслюється, що конституціоналізація прав людини як центрального об'єкта правової охорони є невід'ємним елементом становлення демократичної та правової держави [6]. Такий процес свідчить про послідовну гуманізацію правового регулювання, посилення людиноцентричного характеру правової системи, а також орієнтацію державної політики, діяльності органів публічної влади та посадових осіб на забезпечення й захист прав людини [150]. При цьому загальновизнаним є положення про те, що конституція не створює та не надає права людині, а лише визнає їх існування і покладає на державу обов'язок поважати та гарантувати їх реалізацію [4].

Разом із тим не слід абсолютизувати значення конституційного закріплення екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату як самодостатнього механізму їх забезпечення. Доцільно погодитися з науковою позицією, відповідно до якої внесення певних прав до тексту конституції є важливим, проте не завжди вирішальним етапом їх фактичного визнання та реалізації. Реальний рівень забезпечення прав людини значною мірою залежить від ефективності правових механізмів їх реалізації, наявності належних юридичних гарантій, процедур захисту та дієвості відповідних інституційних механізмів [13, с. 51–52;56; 30].

Інтеграція екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату до текстів національних конституцій узгоджується із загальною тенденцією розширення

конституційно-правового регулювання екологічних прав людини, на що звертали увагу А. Гетьман та В. Костицький [25;26]. За результатами дослідження Р. О'Гормана, із 196 чинних конституцій світу 148 містять ті чи інші прояви екологічного конституціоналізму, тобто закріплюють різні моделі конституційного визнання екологічних прав людини [255]. В окремих випадках конституційне регулювання виходить за межі антропоцентричного підходу та передбачає закріплення прав природи як самостійного об'єкта правової охорони, що характерно, зокрема, для конституцій Еквадору та Венесуели [205;210;244;282].

Станом на сьогодні одинадцять держав світу включили до своїх конституцій положення, безпосередньо пов'язані зі зміною клімату, що створює додаткові правові підстави для визнання та захисту екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату. До таких держав належать Алжир (преамбула Конституції) [192], Болівія (стаття 407 Конституції) [197], Кот-д'Івуар (преамбула Конституції) [207], Куба (стаття 16 Конституції) [208], Домініканська Республіка (стаття 194 Конституції) [215], Еквадор (стаття 414 Конституції) [217], Таїланд (стаття 258 Конституції) [204], Туніс (стаття 45 Конституції) [277], Венесуела (стаття 127 Конституції) [282], В'єтнам (стаття 263 Конституції) [272] та Замбія (стаття 257 Конституції) [194]. Крім того, відповідні положення містяться і в окремих проектах конституцій, зокрема Гамбії та Ємену [214;271].

Аналіз географії поширення кліматичних конституційних положень свідчить, що близько 45 % таких держав розташовані у Латинській Америці, а приблизно 36 % – в Африці. Натомість країни Європи та Північної Америки наразі не мають спеціальних конституційних норм щодо зміни клімату. Така ситуація свідчить про особливу актуальність кліматичних викликів для держав так званого Глобального Півдня, які значно гостріше відчувають негативні наслідки кліматичних змін [189;196].

Показовим є також те, що переважна більшість конституційних положень, присвячених проблематиці зміни клімату, була ухвалена відносно

недавно. Зокрема, близько 63 % відповідних конституційних норм з'явилися протягом останніх п'ятнадцяти років. Це свідчить про синхронізацію міжнародної та національної уваги до кліматичної проблематики, яка поступово набуває конституційного значення. Як зазначають Дж. Мей та Е. Дейлі, такі процеси можуть розглядатися як прояв нового етапу світового конституційного розвитку [211; 14], що характеризується трансформацією екологічного конституціоналізму в якісно нову форму – кліматичний конституціоналізм.

У цьому контексті значення конституційного закріплення загальних засад правової інституціоналізації екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату не слід недооцінювати. Саме конституційні положення стали першою спробою сформулювати проблематику зміни клімату мовою конституційного права, що дозволило виокремити новий напрям розвитку сучасного конституціоналізму – глобальний кліматичний конституціоналізм [265;227]. Його формування відбулося на перетині ідей трансформаційного, глобального, екологічного та нового латиноамериканського конституціоналізму (*nuevo constitucionalismo latinoamericano*) [10;218;243;254;259;278; 284].

Характерною особливістю конституційного закріплення кліматичних положень є те, що близько 82 % відповідних норм розміщені безпосередньо в основному тексті конституцій, тоді як решта включені до їх преамбул. Така відмінність має важливе юридичне значення. Якщо норми основної частини конституції мають безпосередній нормативний характер, то преамбула переважно виконує програмну та ціннісно-орієнтаційну функцію, визначаючи наміри конституцієдавця, його стратегічні цілі, базові принципи та ідейні засади конституційного розвитку держави [8;26]. Відтак навіть розміщення положень про зміну клімату в преамбулі свідчить про визнання відповідної проблематики на найвищому рівні конституційного регулювання та створює підґрунтя для подальшого розвитку екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату в національних правових системах.

Оскільки преамбула конституції за своєю правовою природою переважно виконує програмно-декларативну функцію та здебільшого містить положення політичного, ідеологічного чи морального характеру, не встановлюючи безпосередніх юридичних прав і обов'язків [8,26], вона, як правило, не закріплює індивідуальні екологічні права у сфері захисту від зміни клімату та не створює самостійних підстав для їх судового захисту. Такий висновок підтверджується аналізом преамбул сучасних конституцій різних держав світу. Разом із тим значення конституційної преамбули поступово зростає як у процесі офіційного тлумачення конституційних положень, так і в межах суспільно-політичних дискусій, оскільки саме вона дає можливість з'ясувати змістовне спрямування, ціннісні орієнтири та загальний задум конституцієдавця. У зв'язку з цим її роль не обмежується виключно політичним значенням, а має й істотний правовий потенціал, у тому числі для подальшої конституціоналізації екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату [206; 96;99;245;257]. Особливо це актуально у випадках, коли необхідність їх забезпечення та охорони логічно впливає із конституційно проголошених цілей держави, які традиційно закріплюються саме в преамбулі.

Переважає більшість сучасних конституційних положень, присвячених кліматичній проблематиці, містить загальні орієнтири щодо необхідності протидії зміні клімату або досягнення певного бажаного екологічного стану, тобто мають переважно програмний, стратегічний чи адаптаційний характер. Такий підхід характерний, зокрема, для конституцій Алжиру, Кот-д'Івуару, Куби, Еквадору, Гамбії та В'єтнаму.

Так, преамбула Конституції Кот-д'Івуару закріплює прагнення держави сприяти захисту клімату [207]. Аналогічно Конституція Алжиру вказує на необхідність реагування на негативні наслідки зміни клімату та відображає намір держави вживати відповідних заходів у цій сфері [192]. Більш деталізованими є положення Конституції Куби, яка, спираючись на принципи соціальної справедливості, інтернаціоналізму та антиімперіалізму, пов'язує кліматичну політику із принципами справедливості та диференційованої

відповідальності, закріпленими у Рамковій конвенції ООН про зміну клімату. Крім того, кубинська конституційна модель передбачає необхідність формування справедливого міжнародного економічного порядку та подолання нераціональних моделей виробництва і споживання як передумови ефективної боротьби зі зміною клімату (стаття 16) [208].

Окремі сучасні конституції, зокрема Конституція Венесуели, відносять клімат до об'єктів особливої державної охорони поряд з іншими природними ресурсами [282]. В інших випадках кліматична проблематика інтегрується до конституційного регулювання через окремі сфери суспільного життя. Так, у конституціях Болівії [197] та Куби [208] питання клімату розглядаються в контексті сільського господарства, у Конституції Домініканської Республіки – у зв'язку з територіальним розвитком і використанням природних ресурсів [215], а в Конституції Таїланду – через реформування системи управління водними ресурсами [204].

Водночас у більшості випадків відповідні конституційні положення не мають чіткого зв'язку із правами людини та не передбачають самостійного каталогу екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату. Однією з причин цього є відносно нетривалий період розвитку конституційних механізмів забезпечення прав і свобод людини у багатьох державах Африки та Латинської Америки [198;221;234;279].

Аналіз змісту кліматичних положень сучасних конституцій свідчить, що лише незначна їх частина встановлює конкретні юридичні обов'язки держави щодо протидії зміні клімату або адаптації до її наслідків. Показовим прикладом є Конституція Еквадору, яка закріплює широкий перелік напрямів діяльності держави у сфері кліматичної політики, включаючи обмеження викидів парникових газів, боротьбу із вирубуванням лісів і забрудненням атмосферного повітря, охорону природної рослинності та захист населення, що перебуває у зоні підвищеного екологічного ризику [217].

Натомість більш поширеним є підхід, за якого конституції проголошують загальні цілі або напрями державної політики без деталізації

конкретних юридичних механізмів їх реалізації. Зокрема, Конституція Замбії передбачає загальний обов'язок держави впроваджувати заходи, спрямовані на протидію зміні клімату [194], а Конституція В'єтнаму формулює відповідні завдання як складову державної політики у сфері охорони навколишнього середовища [272].

Незважаючи на очевидний взаємозв'язок між охороною клімату та правами людини, лише конституції Тунісу та Венесуели прямо поєднують кліматичні положення із суб'єктивними правами особи. Так, Конституція Тунісу гарантує громадянам право брати участь у діяльності, спрямованій на захист клімату [277]. Конституція Венесуели, своєю чергою, пов'язує індивідуальне та колективне право на безпечне довкілля з обов'язком держави забезпечувати функціонування екологічно збалансованого середовища, в якому клімат перебуває під особливою правовою охороною [282].

Разом із тим жодна з проаналізованих конституцій не містить прямих посилань на температурні цілі Паризької угоди або висновки Міжурядової групи експертів зі зміни клімату. Відсутні також прямі згадки про Рамкову конвенцію ООН про зміну клімату, Кіотський протокол чи Паризьку угоду як основоположні документи міжнародного кліматичного режиму. Так само конституції не закріплюють безпосередньо право людини на стабільний клімат чи інші екологічні права у сфері захисту від зміни клімату, сформульовані на основі зазначених міжнародних актів.

Варто звернути увагу й на те, що один із ключових принципів міжнародного кліматичного права – принцип диференційованої відповідальності держав –практично не знайшов відображення в конституційних положеннях, за винятком окремих норм Конституції Куби [209]. Відсутність такого підходу свідчить про недостатню інтеграцію міжнародних кліматичних стандартів у національні конституційні системи та про обмежений вплив органів, відповідальних за формування кліматичної політики, на процеси конституційного реформування. Водночас багато держав, насамперед тих, що розвиваються, які активно відстоюють принцип

диференціації на міжнародних кліматичних переговорах, поки що не використали повною мірою потенціал конституційного закріплення власних кліматичних підходів та відповідних екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату.

Окрім держав, які вже мають кліматичні положення у своїх конституціях, у світі тривають процеси конституційних реформ, спрямовані на посилення ролі кліматичної проблематики в системі основного закону. Особливо показовими у цьому контексті є приклади Франції, Чилі та Шрі-Ланки, де відповідні ініціативи мають різні правові підстави та політичні мотиви.

Зокрема, у Франції 6 липня 2021 року Національна асамблея не підтримала запропоновану Президентом Е. Макроном конституційну реформу, яка передбачала включення до Конституції положення про обов'язок держави боротися зі зміною клімату. Однією з головних причин відмови стала позиція Сенату, представники якого висловлювали побоювання щодо можливого домінування кліматичних цілей над іншими конституційними цінностями, зокрема свободою підприємницької діяльності [249]. Водночас сама дискусія навколо так званої «кліматичної поправки» засвідчила зростання значення конституціоналізації кліматичної проблематики та посилення уваги до питання закріплення екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату на рівні основних законів держав.

Таким чином, сучасний досвід конституційного розвитку різних держав свідчить про фактичний початок формування інституційно-нормативної доктрини кліматичного конституціоналізму, покликаної забезпечити належне правове підґрунтя для визнання, гарантування та реалізації екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату. Попри відносну новизну цього напрямку конституційно-правової думки, вже сьогодні простежуються його базові концептуальні засади, що поступово знаходять відображення як у конституційній правотворчості, так і в практиці конституційного правозастосування.

Формування кліматичного конституціоналізму відбувається в умовах динамічних глобальних трансформацій, за яких зміна клімату дедалі більше впливає на характер взаємодії між людиною, державою та правом. Кліматичні виклики поступово перетворюються на один із ключових чинників розвитку сучасних правових систем, визначаючи нові напрями конституційного регулювання та переосмислення змісту прав людини в умовах екологічних загроз.

Водночас становлення кліматичного конституціоналізму не може відбуватися без урахування суттєвих відмінностей у сприйнятті та наслідках кліматичних змін для економічно розвинених держав і країн, що розвиваються. Така диференціація особливо помітна під час конституційного закріплення екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату, оскільки різні держави мають неоднакові економічні можливості, рівень екологічної вразливості та історичний внесок у виникнення кліматичної кризи.

За цих умов кліматичний конституціоналізм має формуватися як відкрита та інклюзивна концепція, здатна враховувати різноманіття правових традицій і моделей конституційного розвитку. Його подальша еволюція повинна ґрунтуватися не на домінуванні окремих правових систем чи асиміляції незахідних правових культур, а на забезпеченні їх рівноправного представництва у процесі вироблення нових конституційних підходів до захисту клімату та забезпечення екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату. Саме такий підхід здатний забезпечити формування сучасної множинної та інклюзивної моделі конституційного права, адекватної викликам глобальної кліматичної трансформації.

Висновки до розділу 1:

1. Описано генезис та сучасні концепції правового регулювання публічно-приватного партнерства (ППП) в Україні. Встановлено, що PPP є не лише механізмом залучення інвестицій, але й комплексним міжгалузевим

інститутом, який поєднує правові, економічні, організаційні та управлінські елементи публічного управління.

Доведено, що актуалізація поняття «публічно-приватне партнерство» на законодавчому рівні є природним етапом розвитку національного законодавства, який відображає сучасні тенденції європейської інтеграції та децентралізації.

Особливу увагу приділено адаптації механізмів ППП до потреб післявоєнної реконструкції, що забезпечує можливість гнучкого та оперативного залучення приватного сектору до реалізації актуальних завдань публічного управління. Відзначено, що сучасний розвиток ППП в Україні характеризується розширенням сфер його використання, зокрема у сферах транспорту, енергетики, охорони здоров'я та інших суспільно значущих галузях. Також підкреслено важливість подальшого вдосконалення правового регулювання, що вимагає прийняття значної кількості підзаконних нормативно-правових актів для забезпечення належного функціонування оновленої моделі ППП.

Визначено, що ППП у сучасних умовах слід розглядати як ефективний інструмент досягнення стратегічних цілей розвитку держави, що потребує подальшого розвитку та вдосконалення на законодавчому рівні. Розширення правового регулювання вимагає більш детального опису ролі та функцій приватних і публічних партнерів у реалізації проектів ППП, що сприятиме підвищенню прозорості та ефективності їхнього виконання. Перехід до більш інтегрованих моделей співпраці, які включають місцеві громади та громадські організації, може стати наступним кроком у розвитку цього інституту, що забезпечить більш широкий суспільний резонанс і підтримку проектів.

Визначено, що розвиток підзаконного нормативного регулювання в Україні має на меті створення ефективної правової бази для реалізації проектів державно-приватного партнерства. Таке регулювання повинно відповідати сучасним викликам, таким як економічні зміни, технологічний прогрес, екологічні вимоги та соціальні потреби, де важливо забезпечити прозорість,

передбачуваність та гнучкість правової системи, що сприятиме залученню інвестицій та розвитку інфраструктури, при цьому основні напрями вдосконалення правил включають спрощення процедур, забезпечення справедливого розподілу ризиків між партнерами, а також гарантування захисту прав та інтересів усіх учасників процесу.

2. Встановлено, що провідне значення у механізмі забезпечення екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату належить міжнародно-договірній формі їх охорони, що обумовлено глобальним характером кліматичних змін та об'єктивною неспроможністю окремої держави самотійно подолати відповідні виклики.

Доведено, що комплекс зобов'язань держав у сфері забезпечення прав людини в умовах зміни клімату має трискладову структуру (зобов'язок поважати, захищати, забезпечувати реалізацію), яка доповнюється процесуальним виміром, що охоплює оцінку впливу кліматичних заходів, доступ до правосуддя, участь громадськості у прийнятті рішень та захист вразливих осіб від дій третіх сторін.

Встановлено, що універсальні міжнародні пакти з прав людини (Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права) не містять прямого нормативного закріплення екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату, а відповідні передумови простежуються лише опосередковано через статтю 12 Пакту про економічні, соціальні і культурні права щодо права на найвищий досяжний рівень здоров'я.

Доведено, що Рамкова конвенція ООН про зміну клімату вперше забезпечила міжнародне визнання низки екологічних прав (право на охорону кліматичної системи, право на інформацію, право на участь у формуванні кліматичної політики), проте характеризувалася відсутністю конкретизованих механізмів примусу держав до виконання зобов'язань та обмеженим часовим горизонтом дії.

Встановлено, що Кіотський протокол запровадив три ринкові механізми (міжнародну торгівлю квотами, спільне впровадження, механізм чистого розвитку), практика застосування яких виявила суттєві проблеми непрозорості та зловживань, що негативно вплинуло на ефективність реалізації відповідних екологічних прав.

Описано, що Канкунські угоди стали проміжним етапом розвитку праволюдського підходу в міжнародному кліматичному праві: попри визнання необхідності врахування прав людини під час реалізації кліматичних заходів, держави-учасниці не досягли згоди щодо чіткого закріплення обов'язків поважати, захищати, сприяти реалізації та забезпечувати відповідні права.

Обґрунтовано, що Паризька угода забезпечила остаточну інтеграцію праволюдського підходу до міжнародного кліматичного режиму, закріпивши як індивідуальний, так і колективний вимір екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату (право на інформацію, участь, співробітництво), що створило підґрунтя для використання механізмів колективного захисту, включно з груповими позовами.

Зроблено висновок, що, попри компромісний характер Паризької угоди, у науковій літературі висловлюються критичні оцінки щодо недостатньої глибини інтеграції прав людини в її текст, зокрема щодо обмеженості прогресу порівняно з очікуваннями держав, які напередодні конференції наполягали на повній інтеграції правозахисного виміру.

Визначено структуру сучасного кліматичного конституціоналізму: із 196 чинних конституцій світу 148 містять прояви екологічного конституціоналізму, а одинадцять держав (переважно Латинської Америки та Африки) прямо закріпили кліматичні положення на конституційному рівні, при цьому близько 63 % таких норм ухвалено протягом останніх п'ятнадцяти років.

Доведено, що переважна більшість конституційних положень щодо зміни клімату має програмний, декларативний характер без чіткого зв'язку з

правами людини, тоді як лише конституції Тунісу та Венесуели прямо поєднують кліматичну проблематику із суб'єктивними правами особи, що свідчить про обмежений рівень юридизації відповідних прав на національному конституційному рівні.

Встановлено, що жодна з проаналізованих національних конституцій не містить прямих посилань на температурні цілі Паризької угоди, висновки Міжурядової групи експертів зі зміни клімату чи безпосереднє закріплення права людини на стабільний клімат, а принцип диференційованої відповідальності держав практично не знайшов конституційного відображення, за винятком окремих положень Конституції Куби.

Обґрунтовано, що формування глобального кліматичного конституціоналізму відбувається на перетині трансформаційного, глобального, екологічного та нового латиноамериканського конституціоналізму, і має враховувати суттєві відмінності в економічних можливостях та рівні екологічної вразливості держав Глобального Півдня і розвинених країн.

3. Описано еволюцію міжнародно-правового регулювання кліматичних відносин, починаючи з формування глобальної системи договірних механізмів у межах Організації Об'єднаних Націй та завершуючи сучасним етапом розвитку міжнародної кліматичної політики, заснованої на положеннях Паризької угоди. Показано, що міжнародні договори стали основою формування сучасних стандартів державної кліматичної політики та правових механізмів залучення приватного сектору до реалізації кліматичних проєктів.

Проаналізовано положення Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, Кіотського протоколу, Канкунських угод, Паризької угоди, а також інших міжнародно-правових актів, що визначають основні напрями міжнародного співробітництва у сфері протидії зміні клімату. Встановлено, що розвиток міжнародного кліматичного права характеризується поступовим переходом від декларативного визначення загальних принципів до формування

комплексної системи юридичних зобов'язань держав щодо скорочення викидів парникових газів, адаптації до зміни клімату та забезпечення сталого розвитку.

З'ясовано, що міжнародні стандарти дедалі більше ґрунтуються на праволюдному підході, відповідно до якого кліматична політика повинна забезпечувати реалізацію та захист основоположних прав людини. Обґрунтовано, що сучасне міжнародне право покладає на держави позитивні та негативні обов'язки щодо формування ефективної кліматичної політики, забезпечення участі громадськості, доступу до екологічної інформації та ефективних засобів судового захисту.

Описано особливості становлення міжнародних стандартів участі приватного сектору у фінансуванні та реалізації кліматичних проєктів. Встановлено, що механізми міжнародної торгівлі викидами, спільного впровадження, чистого розвитку, міжнародної технічної допомоги та кліматичного фінансування стали важливими правовими передумовами розвитку сучасних моделей публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату.

Проаналізовано процес формування міжнародних стандартів забезпечення екологічних прав у сфері зміни клімату. З'ясовано, що їх розвиток відбувається одночасно з розширенням міжнародних зобов'язань держав щодо пом'якшення наслідків зміни клімату, адаптації до них, розвитку міжнародного співробітництва та забезпечення кліматичної справедливості.

Охарактеризовано сучасний стан конституціоналізації кліматичних положень у зарубіжних державах. Встановлено, що в окремих країнах кліматична проблематика вже інтегрована до текстів конституцій, однак більшість таких норм має програмний характер і лише частково пов'язує питання зміни клімату із суб'єктивними правами людини.

З'ясовано, що міжнародні та європейські стандарти поступово формують нову модель кліматичного врядування, яка ґрунтується на поєднанні принципів сталого розвитку, кліматичної нейтральності, міжпоколінної

справедливості, широкої участі громадськості та активного залучення приватного сектору до реалізації кліматичної політики.

РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У СФЕРІ ЗМІНИ КЛІМАТУ

2.1. Система суб'єктів публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату

Після ухвалення Закону України «Про публічно-приватне партнерство» 2025 року, Закону України «Про основні засади державної кліматичної політики» 2024 року, а також у контексті Паризької угоди, Угоди про асоціацію з ЄС, Національного енергетичного та кліматичного плану і Довгострокової стратегії низьковуглецевого розвитку до 2050 року ППП набуває ознак інструмента кліматичного врядування, який поєднує господарську, адміністративну, бюджетну, екологічну та міжнародно-правову складові. Незважаючи на те, що чинне законодавство України визначає правовий статус окремих учасників публічно-приватного партнерства, зокрема публічних і приватних партнерів, кредиторів, донорів, уповноваженого органу, уповноваженої організації, балансоутримувачів, радників та незалежних експертів, воно не формулює цілісного поняття системи суб'єктів публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату. Відсутність нормативної дефініції обумовлює необхідність її наукового конструювання на доктринальному рівні, що дозволить визначити склад, функціональне призначення та взаємозв'язки між суб'єктами, які забезпечують підготовку, фінансування, реалізацію та контроль кліматичних проєктів у межах механізму публічно-приватного партнерства [149].

У сучасній адміністративно-правовій доктрині все більшого поширення набуває функціональний підхід до визначення системи суб'єктів публічно-правових відносин, відповідно до якого вирішальне значення має не лише нормативне закріплення правового статусу окремого учасника, а й його місце у механізмі реалізації публічного інтересу та взаємозв'язок з іншими

суб'єктами. Такий підхід простежується у працях Ю. П. Битяка, Т. О. Коломоєць, Р. С. Мельника, Н.Л. Губерської, О.М. Гуміна, П.В. Діхтієвського, Є.С. Герасименка, А.Г. Соломахи, С. В. Ківалова, О. М. Бандурки, Н.Л. Задираки, В. К. Колпакова, які розглядають суб'єктний склад адміністративно-правових відносин як цілісну систему носіїв компетенції, адміністративних прав та обов'язків, об'єднаних спільною метою здійснення публічного управління [31;32;40;58;68].

Водночас сучасна доктрина екологічного права виходить із того, що забезпечення екологічної безпеки та реалізація державної кліматичної політики є результатом взаємодії широкого кола суб'єктів, до яких належать не лише органи державної влади, а й органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання, громадські об'єднання, міжнародні організації, фінансові установи та громадяни. Такий підхід обґрунтовується у працях А. П. Гетьмана, В. І. Андрейцева, М. В. Краснової, Т.О. Корнякової, Н. Р. Малишевої, В. А. Зуєва, Є. П. Суєтнова, В.В. Костицького, які наголошують на комплексному характері екологічного управління та необхідності координації діяльності різних інституцій у процесі досягнення цілей сталого розвитку та кліматичної нейтральності [73;74;75].

Водночас сучасні дослідження публічно-приватного партнерства, виконані О. В. Вінник, І. В. Запатріною, В. М. Геєцем, М.Г. Кравченком, Т. В. Пепою, В. І. Кравцівим, Л.В. Кривенко та іншими науковцями, переважно зосереджені на питаннях економіко-правового механізму ППП, інвестиційного забезпечення, розподілу ризиків і договірних конструкцій. Водночас проблема формування цілісної системи суб'єктів публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату, яка б охоплювала адміністративно-правові, екологічно-правові, фінансово-правові та міжнародно-правові елементи, залишається недостатньо розробленою [78;79]. Саме ця обставина обумовлює необхідність формування відповідної доктринальної категорії та її авторського визначення.

Нормативно-правова структура системи суб'єктів публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату характеризується багаторівневою структурою, що поєднує національні, міжнародно-правові та європейські джерела правового регулювання. Така модель обумовлена комплексним характером кліматичних правовідносин, які одночасно охоплюють сферу публічного управління, інвестиційної діяльності, охорони довкілля, енергетики, бюджетного фінансування та міжнародного співробітництва. Відповідно, правовий статус суб'єктів публічно-приватного партнерства визначається не одним нормативним актом, а системою взаємопов'язаних законодавчих та міжнародно-правових інструментів, що формують єдине правове середовище реалізації кліматичних проєктів.

Національний рівень правового регулювання становлять насамперед Закон України «Про публічно-приватне партнерство» [149] та Закон України «Про концесію» [137], які визначають правовий статус публічного та приватного партнерів, особливості укладення та виконання договорів, принципи розподілу ризиків, фінансування проєктів, державної підтримки та контролю за їх реалізацією. Водночас розвиток кліматично орієнтованого публічно-приватного партнерства неможливий без урахування положень Закону України «Про основні засади державної кліматичної політики» [146], який визначає стратегічні напрями формування державної політики у сфері досягнення кліматичної нейтральності, скорочення викидів парникових газів, адаптації до зміни клімату та інтеграції кліматичних вимог до галузевих політик.

Важливими елементами нормативної структури також виступають Закон України «Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів» [123], що формує систему обліку та контролю кліматичних результатів реалізації проєктів, Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» [148] та Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» [153], які забезпечують інтеграцію екологічних та кліматичних критеріїв на етапах планування, прийняття управлінських рішень і реалізації інвестиційних

проектів. Сукупність зазначених нормативних актів створює правові передумови для забезпечення екологічної допустимості, прозорості та підзвітності кліматичних проектів, що реалізуються із застосуванням механізму публічно-приватного партнерства.

Другий рівень нормативної структури формують міжнародно-правові зобов'язання України. Базове значення має Паризька угода[107], яка закріплює сучасну модель міжнародного кліматичного управління, засновану на національно визначених внесках (NDC), принципах поступового підвищення кліматичних амбіцій, адаптації до зміни клімату, прозорості, кліматичного фінансування та розроблення довгострокових стратегій низьковуглецевого розвитку. Саме виконання міжнародних зобов'язань за Паризькою угодою зумовлює необхідність залучення приватних інвестицій до реалізації кліматичних проектів, що значно розширює сферу застосування механізмів публічно-приватного партнерства.

Особливе місце займає Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом[173], відповідно до якої питання зміни клімату інтегровані до співробітництва у сфері охорони довкілля, енергетики, транспорту, промислової політики та сталого розвитку. Угода визначає обов'язок України поступово гармонізувати національне законодавство із правом Європейського Союзу, імплементувати екологічні директиви та забезпечити інтеграцію кліматичних вимог до державної політики й інвестиційної діяльності. У цьому контексті публічно-приватне партнерство набуває значення одного з ключових інструментів реалізації євроінтеграційних реформ.

Не менш важливу роль відіграють правові акти та рекомендації Енергетичного Співтовариства, зокрема щодо підготовки Національного плану з енергетики та клімату (NECP), розвитку відновлюваної енергетики, підвищення енергоефективності, скорочення викидів парникових газів та інтеграції енергетичних ринків. Вони визначають стратегічні орієнтири для

реалізації інфраструктурних проєктів, які можуть здійснюватися із застосуванням механізму публічно-приватного партнерства.

Окремим елементом нормативної структури виступають міжнародні механізми фінансування кліматичних проєктів та повоєнної зеленої відбудови України. Йдеться про фінансові інструменти Європейського Союзу, міжнародних фінансових організацій, зокрема Європейського інвестиційного банку, Європейського банку реконструкції та розвитку, Світового банку, а також міжнародних кліматичних фондів. Хоча відповідні документи не визначають безпосередньо правовий статус суб'єктів публічно-приватного партнерства, вони встановлюють обов'язкові вимоги до структури управління проєктами, екологічних та соціальних гарантій, системи управління ризиками, прозорості використання коштів, моніторингу результативності та корпоративного управління, що безпосередньо впливає на формування компетенції та функціонального призначення всіх учасників кліматичних проєктів.

Таким чином, нормативна структура системи суб'єктів публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату являє собою багаторівневий комплекс взаємопов'язаних національних, європейських та міжнародно-правових норм, які у своїй сукупності визначають правовий статус, компетенцію, функції та механізми взаємодії учасників кліматичних проєктів, забезпечуючи досягнення стратегічних цілей декарбонізації економіки, адаптації до зміни клімату та здійснення сталої зеленої відбудови України.

Українське позитивне право виходить з того, що ППП є довгостроковою формою співпраці з передачею приватному партнеру частини ризиків, пов'язаних із фінансуванням, створенням, будівництвом, технічним обслуговуванням, управлінням або експлуатацією об'єкта ППП; при цьому об'єкти державної чи комунальної власності не переходять у власність приватного партнера, а використовуються для надання суспільно значущих послуг. Для кліматичної сфери це означає, що суб'єктний склад не обмежується двома сторонами договору, а формується навколо функції

детермінованого розподілу кліматичних ризиків, інвестицій та публічних обов'язків.

Звідси випливає, що система суб'єктів ППП у сфері зміни клімату має щонайменше чотири концентричні рівні. Перший рівень становлять безпосередні сторони договору – публічний партнер і приватний партнер. Другий охоплює суб'єктів інституційного забезпечення: уповноважений орган, уповноважену організацію, конкурсні комісії, радників, незалежних експертів, балансоутримувачів, а також інші органи, що укладають договір на стороні публічного партнера. Третій рівень становлять суб'єкти фінансового забезпечення: кредитори, міжнародні фінансові організації, донори, грантодавці, а в окремих випадках – публічні підприємства та бюджети. Четвертий рівень охоплює користувачів послуг, фізичних осіб-бенефіціарів, громади, громадські об'єднання та інших третіх осіб, права яких можуть зачіпатися реалізацією кліматичного проєкту[160].

У теоретичному вимірі саме кліматична функція є тим критерієм, який перетворює загальногосподарську модель ППП на спеціальний режим. Законодавство України про основні засади державної кліматичної політики закріплює досягнення кліматичної нейтральності, низьковуглецевий і сталий розвиток, пом'якшення наслідків зміни клімату, адаптацію до неї та виконання міжнародних зобов'язань як юридично значимі цілі державної політики. Отже, якщо договір ППП спрямований на декарбонізацію енергетики, модернізацію теплопостачання, управління відходами, водну стійкість, електротранспорт, енергоефективність будівель чи іншу діяльність, що безпосередньо забезпечує цілі пом'якшення або адаптації, він має тлумачитися як елемент кліматичного правопорядку, а не лише як інвестиційний договір[180].

Подана схема відображає не ієрархію, а функціональну співзалежність: кліматичний результат у ППП виникає лише за одночасної дії договірного ядра, фінансового контуру, публічного регулювання та процедур захисту прав третіх осіб. Такий підхід узгоджується з Паризькою угодою, яка пов'язує досягнення довгострокової температурної мети з НВВ, адаптацією,

фінансуванням і прозорістю, а також з енергетично-кліматичним governance acquis ЄС, що вимагає інтегрованого планування через NECP і довгострокові стратегії.

За правовим статусом суб'єкти поділяються на публічних, приватних, змішаних інституційних, фінансових та зовнішньо-захисних [104, с. 156-165]. Публічним партнером щодо державних об'єктів виступає держава в особі органів, що управляють державною власністю, а щодо комунальних об'єктів – територіальні громади в особі відповідних рад чи виконавчих органів. Приватний партнер, навпаки, є спеціально створеною юридичною особою – резидентом України або держави – члена ЄС, яка стає стороною договору ППП. Отже, на відміну від класичної ширшої моделі господарського контрагента, Закон України «Про публічно-приватне партнерство» тяжіє до проєктно-спеціалізованої SPV-конструкції.

За ролями та повноваженнями ключовим у публічно-приватному партнерстві є розподіл між ініціатором, виконавцем, фінансистом, регулятором та бенефіціаром[166]. Ініціатором підготовки проєкту є виключно публічний партнер; він замовляє аналіз ефективності, організовує конкурс, укладає договір і контролює його виконання. Приватний партнер здійснює фінансування, будівництво, технічне обслуговування, управління або експлуатацію, отримуючи при цьому частину проєктних ризиків. Кредитори та донори не виконують основну економічну суть проєкту, однак через прямі договори, договори фінансування та грантові механізми істотно впливають на структуру прав та обов'язків сторін. Уповноважений орган і уповноважена організація виконують координаційно-моніторингову функцію, а громадськість і користувачі забезпечують вимір суспільного контролю та правової легітимності.

За критерієм джерел фінансування, як встановлює П.В. Діхтієвський, чинним законодавством України про публічно-приватне партнерство передбачено власні ресурси приватного партнера, залучені кошти, державний і місцеві бюджети, ресурси державних і комунальних підприємств, гранти для

проектів ППП та інші не заборонені законом джерела[39]. Для кліматичних ППП ця модель є особливо важливою, оскільки Паризька угода виходить із необхідності фінансових засобів реалізації, а офіційні українські документи прямо пов'язують довгострокову кліматичну стратегію з економічними інструментами підтримки переходу до низьковуглецевого розвитку та залученням міжнародних фінансових ресурсів[106]. У First Biennial Transparency Report of Ukraine 2025 зазначено, що для досягнення цілей НВВ до 2030 року потрібні капітальні інвестиції в обсязі близько 102 млрд євро, причому найбільш капіталомісткими залишаються енергетика, промисловість, будівлі, транспорт, земля й відходи [223].

Провідне місце у системі суб'єктів публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату займає публічний партнер, який виступає носієм публічного інтересу та реалізує владно-управлінські повноваження щодо підготовки, організації, укладення та контролю виконання договору публічно-приватного партнерства. Відповідно до чинного законодавства України функції публічного партнера можуть здійснювати держава в особі уповноважених органів державної влади, територіальні громади в особі органів місцевого самоврядування, а у випадках, передбачених законом, державні чи комунальні підприємства, установи та організації. Правовий статус публічного партнера, підкреслюється Ю. С.Залозною, Н. В.Бутенко та І. П. Петровою характеризується поєднанням владно-організаційних і договірних повноважень, що забезпечують прийняття рішення про реалізацію проєкту, проведення аналізу його ефективності, організацію конкурсних процедур, укладення договору, здійснення моніторингу виконання зобов'язань приватним партнером, прийняття рішень щодо надання державної підтримки та забезпечення досягнення суспільно значущих результатів [60, с. 21-28]. Фінансове забезпечення діяльності публічного партнера здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, інших ресурсів публічного сектору, міжнародної технічної допомоги, грантового фінансування та інших джерел, не заборонених законодавством. Водночас на нього покладається, як

обґрунтовує О.А. Пашинін, публічно-правова, бюджетна та договірна відповідальність за належне виконання своїх функцій, а також, у передбачених законом випадках, субсидіарна відповідальність за зобов'язаннями юридичної особи, яка представляє сторону публічного партнера[108].

Приватний партнер є центральним суб'єктом реалізації інвестиційної складової публічно-приватного партнерства, оскільки саме на нього покладається обов'язок щодо залучення фінансових ресурсів, проектування, будівництва, реконструкції, модернізації, технічного обслуговування та експлуатації об'єкта партнерства із забезпеченням досягнення визначених договором технічних, економічних, екологічних і кліматичних показників ефективності. Такий висновок досягнуто у наукових працях Н.С. Орлової, Т.О. Поповою та іншими вченими[103]. Законодавство України передбачає, що приватним партнером виступає юридична особа – резидент України або держави – члена Європейського Союзу, яка визначається за результатами конкурентної процедури та набуває відповідного статусу після укладення договору публічно-приватного партнерства. Фінансування діяльності приватного партнера здійснюється за рахунок власного капіталу, кредитних ресурсів, коштів міжнародних фінансових організацій, грантів, платежів, передбачених договором, плати за експлуатаційну готовність та інших законних джерел фінансування. Особливістю його правового статусу є покладення основної частини комерційних, фінансових, будівельних та експлуатаційних ризиків, що зумовлює застосування до нього договірної, майнової та екологічної відповідальності. У разі недосягнення встановлених договором показників ефективності (KPI), зокрема екологічних або кліматичних індикаторів, законодавство та умови договору допускають застосування механізмів фінансової відповідальності у вигляді зменшення платежів, штрафних санкцій, відшкодування збитків, а в окремих випадках – дострокового припинення договірних відносин.

Важливе місце у системі суб'єктів публічно-приватного партнерства посідають уповноважений орган, уповноважена організація, радники та

незалежні експерти, діяльність яких спрямована на забезпечення інституційної спроможності механізму публічно-приватного партнерства. До цієї категорії належать центральний орган виконавчої влади, відповідальний за формування та реалізацію державної політики у сфері публічно-приватного партнерства, тобто Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства.

Особливого значення для розвитку інституційної системи публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату набула адміністративна реформа центральних органів виконавчої влади, здійснена у 2025 році, внаслідок якої Міністерство економіки України було реорганізовано шляхом об'єднання з Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України і Міністерством аграрної політики та продовольства України у єдине Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України[35]. Така інституційна трансформація має не лише організаційний, а й суттєвий правовий зміст, оскільки вперше на рівні центрального органу виконавчої влади було інтегровано повноваження щодо формування державної економічної, інвестиційної, екологічної, кліматичної та аграрної політики.

У контексті розвитку публічно-приватного партнерства зазначена реорганізація свідчить про поступовий перехід від галузевого до комплексного підходу в управлінні кліматично орієнтованими інвестиційними проектами. Якщо раніше компетенція у сфері публічно-приватного партнерства концентрувалася переважно у Міністерстві економіки України, а питання реалізації державної кліматичної політики належали до повноважень Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, то після їх об'єднання відповідні функції зосереджені в межах одного центрального органу виконавчої влади, що створює передумови для більш узгодженого формування державної політики щодо підготовки, фінансування, реалізації та моніторингу кліматичних проектів, які здійснюються із застосуванням механізму публічно-приватного партнерства. З науково-правової точки зору така модель інституційної організації відповідає сучасним тенденціям розвитку кліматичного врядування, відповідно до яких кліматична політика

перестає бути виключно складовою екологічної політики та інтегрується у сферу економічного розвитку, державного інвестування, післявоєнної відбудови та реалізації політики сталого розвитку. Саме тому діяльність уповноваженого органу у сфері публічно-приватного партнерства доцільно розглядати не лише як координацію договірних процедур, а як забезпечення комплексної реалізації державної політики щодо декарбонізації економіки, розвитку кліматично стійкої інфраструктури та залучення приватних інвестицій для виконання міжнародних кліматичних зобов'язань України.

Важливе місце у системі суб'єктів публічно-приватного партнерства посідають уповноважений орган, уповноважена організація, радники та незалежні експерти, діяльність яких спрямована на забезпечення належної підготовки, реалізації та моніторингу проєктів публічно-приватного партнерства. Після проведення адміністративної реформи з питань публічно-приватного партнерства 2025 року функції уповноваженого органу у сфері публічно-приватного партнерства здійснює Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України, що забезпечує формування та реалізацію державної політики як у сфері публічно-приватного партнерства, так і у сфері кліматичної політики, охорони довкілля та сталого розвитку. Концентрація відповідних повноважень у межах одного центрального органу виконавчої влади свідчить про інтеграцію економічної та кліматичної політики держави і створює передумови для комплексного управління кліматично орієнтованими інфраструктурними проєктами.

До системи суб'єктів також належить Державна організація «Агенція з питань підтримки публічно-приватного партнерства» [33], яка визначена Кабінетом Міністрів України уповноваженою організацією у сфері публічно-приватного партнерства. Вона здійснює організаційно-методичний супровід підготовки та реалізації проєктів, бере участь у розробленні методичних рекомендацій і типових документів, здійснює моніторинг реалізації договорів, забезпечує інформаційно-аналітичну підтримку публічних партнерів, сприяє взаємодії з міжнародними фінансовими організаціями та донорами, а також

бере участь у поширенні найкращих практик реалізації проєктів публічно-приватного партнерства.

Окрему категорію, як визначає Л.І. Петрецька, становлять радники та незалежні експерти, які залучаються публічним партнером на конкурсних або договірних засадах для професійного супроводу проєктів [110, с. 302-304]. До них належать юридичні, фінансові, технічні, інженерні, екологічні, містобудівні та податкові консультанти, аудитори, оцінювачі майна, експерти з підготовки техніко-економічного обґрунтування, фахівці з управління ризиками, спеціалісти з оцінки впливу на довкілля, стратегічної екологічної оцінки, моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів (MRV), а також консультанти міжнародних фінансових організацій щодо застосування екологічних і соціальних стандартів (ESG) та вимог кліматичного фінансування.

Для проєктів публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату особливого значення набуває залучення спеціалізованих кліматичних експертів, які здійснюють оцінку кліматичних ризиків, визначають потенціал скорочення викидів парникових газів, розраховують вуглецевий ефект проєкту, аналізують його відповідність національно визначеному внеску України до Паризької угоди, вимогам таксономії сталого фінансування Європейського Союзу, принципу «не завдавати значної шкоди» (Do No Significant Harm), міжнародним стандартам кліматичної адаптації та критеріям отримання міжнародного кліматичного фінансування. Хоча чинне законодавство України не виокремлює кліматичних радників як самостійну категорію суб'єктів, розвиток міжнародної практики реалізації кліматичних інфраструктурних проєктів свідчить про доцільність їх нормативного закріплення як спеціалізованих учасників механізму публічно-приватного партнерства.

Зазначені суб'єкти не є сторонами договору публічно-приватного партнерства та не несуть комерційного чи операційного ризику реалізації проєкту. При цьому саме їх професійна діяльність значною мірою визначає

якість підготовки проєкту, ефективність розподілу ризиків, можливість залучення міжнародного фінансування, відповідність проєкту екологічним і кліматичним стандартам та досягнення встановлених договором показників результативності. Тому їх роль виходить за межі суто консультативного забезпечення та набуває характеру важливого інституційного елементу системи публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату.

Їх компетенція охоплює координацію державної політики у сфері публічно-приватного партнерства, методичне забезпечення реалізації проєктів, здійснення моніторингу виконання договорів, взаємодію з міжнародними фінансовими організаціями, організацію конкурсних процедур, підготовку техніко-економічної документації, оцінку ризиків та надання професійних консультацій щодо структурування проєктів. Фінансове забезпечення діяльності зазначених суб'єктів здійснюється переважно за рахунок коштів державного бюджету, міжнародної технічної допомоги, донорського фінансування та інших джерел, визначених законодавством. При цьому вони не набувають статусу сторін договору публічно-приватного партнерства, а тому не несуть підприємницького чи комерційного ризику, характерного для публічного або приватного партнера. Їх відповідальність має переважно процедурний, службовий або договірний характер і настає в межах неналежного виконання покладених функцій чи умов укладених договорів про надання консультаційних послуг.

Самостійною групою суб'єктів виступають кредитори, міжнародні фінансові організації та донори, участь яких є однією з визначальних передумов реалізації капіталомістких кліматичних проєктів. До таких суб'єктів належать, зокрема, Світовий банк[236], Європейський банк реконструкції та розвитку, Європейський інвестиційний банк[222], Міжнародна фінансова корпорація, Північна екологічна фінансова корпорація[253], Green Climate Fund[231], Global Environment Facility[229], а також двосторонні донорські агентства, серед яких KfW Development Bank[242], Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit[213], United

States Agency for International Development (у межах чинних програм) [281], Agence Française de Développement[191] та інші міжнародні партнери розвитку. Зазначені суб'єкти забезпечують кредитування, надання грантів, гарантій, технічної допомоги, страхування політичних і комерційних ризиків, а також експертний супровід підготовки та реалізації проєктів публічно-приватного партнерства.

Такі суб'єкти здійснюють надання кредитів, гарантій, грантів, пільгового фінансування, застосовують механізми змішаного фінансування (blended finance), а також можуть виступати сторонами прямих договорів із публічним і приватним партнерами. Особливе значення для міжнародної практики має механізм step-in rights, який передбачає право кредитора у визначених договором випадках втрутитися в реалізацію проєкту, ініціювати заміну приватного партнера або забезпечити продовження виконання договірних зобов'язань з метою мінімізації фінансових ризиків. Водночас відповідальність кредиторів і донорів переважно обмежується фінансовими та договірними зобов'язаннями, тоді як питання їх екологічної чи кліматичної відповідальності залишається недостатньо врегульованим у національному законодавстві та здебільшого визначається умовами міжнародних фінансових угод.

Окремий блок системи суб'єктів становлять регуляторні та контрольні органи, які забезпечують публічно-владний супровід реалізації кліматично орієнтованих проєктів. До цієї групи належать насамперед Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України, яке є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері охорони довкілля, зміни клімату, скорочення викидів парникових газів, функціонування системи моніторингу, звітності та верифікації (MRV), а також організації торгівлі квотами на викиди парникових газів[35].

До регуляторних суб'єктів також належить Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг,

яка діє на підставі Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» [142] та забезпечує державне регулювання ринків електричної енергії, природного газу, теплопостачання, централізованого водопостачання і водовідведення, встановлює тарифи та здійснює ліцензування діяльності у відповідних сферах. У сфері містобудування, архітектури та будівництва повноваження реалізує Державна інспекція архітектури та містобудування України, діяльність якої регулюється Законом України «Про регулювання містобудівної діяльності» [151] та Положенням про ДІАМ, затвердженим Кабінетом Міністрів України[36].

Контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства здійснює Державна екологічна інспекція України[116] відповідно до Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [145], Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [147] та Положення про Державну екологічну інспекцію України[116]. Важливими суб'єктами є також Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України[132], яке відповідно до Положення, затвердженого Кабінетом Міністрів України, реалізує державну політику у сфері енергоефективності, альтернативних джерел енергії та декарбонізації, а також Державне агентство водних ресурсів України[131], Державне агентство лісових ресурсів України[133] та Державна служба геології та надр України[134], компетенція яких визначається відповідними положеннями, затвердженими Кабінетом Міністрів України, а також Водним кодексом України[19], Лісовим кодексом України[88] та Кодексом України про надра[67].

Компетенція зазначених органів охоплює видачу дозвільних документів, проведення процедур оцінки впливу на довкілля відповідно до Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» [148], стратегічної екологічної оцінки відповідно до Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» [153], здійснення державного нагляду (контролю), ліцензування окремих видів

діяльності, верифікацію кліматичних показників, організацію функціонування системи моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів відповідно до Закону України «Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів» [123], а також контроль за дотриманням екологічного, енергетичного, містобудівного та іншого спеціального законодавства. Фінансування діяльності зазначених органів здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України, що відповідає їх публічно-владній природі. За неналежне виконання своїх повноважень посадові особи несуть дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову або кримінальну відповідальність у випадках, передбачених законом. Водночас механізми юридичної відповідальності за порушення окремих кліматичних обов'язків, зокрема пов'язаних із забезпеченням досягнення кліматичних цілей, виконанням вимог системи MRV або функціонуванням майбутньої системи торгівлі квотами на викиди парникових газів, залишаються фрагментарними та потребують подальшого нормативного розвитку.

Невід'ємною складовою системи суб'єктів публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату є громадськість, користувачі послуг та інші треті особи, права та законні інтереси яких можуть бути безпосередньо пов'язані з реалізацією відповідного проєкту. До цієї категорії належать фізичні та юридичні особи, громадські об'єднання, місцеві громади, споживачі публічних послуг та інші учасники екологічних правовідносин. Їх правовий статус визначається насамперед екологічним, адміністративним та процесуальним законодавством і передбачає право на доступ до екологічної інформації, участь у громадських обговореннях, подання пропозицій і зауважень під час проведення процедур оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки, звернення до органів державної влади, а також судовий захист порушених екологічних прав та інтересів. На відміну від сторін договору публічно-приватного партнерства, громадськість не є носієм основного договірного або комерційного ризику, однак її участь забезпечує реалізацію принципів відкритості, прозорості, підзвітності та екологічної

демократії. Саме через механізми громадського контролю, участі у прийнятті рішень та судового оскарження діяльність цієї групи суб'єктів істотно впливає на законність, екологічну обґрунтованість і суспільну легітимність реалізації кліматичних проєктів у межах механізму публічно-приватного партнерства.

Правова природа кліматичного ППП є змішаною. Її основою є цивільно-та господарсько-договірне зобов'язання між публічним і приватним партнерами, причому закон підкреслює рівність сторін у межах договору. Водночас цей приватноправовий центр не існує автономно: договір ППП регулюється правом України, укладається на підставі конкурсної процедури, супроводжується бюджетними рішеннями, земельними актами, містобудівними дозволами, тарифним регулюванням, екологічними дозволами та особливими засобами вирішення спорів, включно з міжнародним арбітражем. Отже, ідеться не про «чистий» цивільний договір, а про комплексний юридичний режим функціональної кооперації публічного та приватного секторів [149].

Другий елемент правової природи публічно-приватного партнерства становлять відносини, що виникають у зв'язку з делегуванням окремих функцій та повноважень публічного суб'єкта приватному партнеру. Законодавство передбачає можливість укладення договору про делегування функцій замовника будівництва, відповідно до якого державний землекористувач або інший уповноважений суб'єкт передає приватному партнеру повноваження щодо здійснення проєктування, отримання дозвільної документації, укладення договорів підряду, організації виконання будівельних робіт та реалізації інших функцій замовника будівництва. У сфері реалізації кліматичних проєктів така правова конструкція набуває особливого значення, оскільки забезпечує ефективну реалізацію проєктів модернізації енергетичної, транспортної, водогосподарської та іншої критичної інфраструктури. При цьому приватний партнер здійснює окремі функції, які за своїм змістом спрямовані на реалізацію публічного інтересу та традиційно належать до сфери діяльності публічної адміністрації, однак не набуває статусу суб'єкта

владних повноважень у конституційно-правовому розумінні. Зазначене дає підстави характеризувати відповідний сегмент правовідносин як адміністративно-делегований, оскільки його зміст визначається передачею окремих адміністративно-організаційних функцій без переходу владних повноважень як елементів публічної влади.

Третій структурний елемент правової природи публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату становлять регуляторні правовідносини, що забезпечують реалізацію проєктів у межах установленого державою адміністративно-правового режиму. Реалізація кліматично орієнтованих проєктів ППП є неможливою поза системою обов'язкових регуляторних процедур, які охоплюють оцінку впливу на довкілля, стратегічну екологічну оцінку, моніторинг, звітність і верифікацію викидів парникових газів, а також інші механізми секторального державного регулювання. Законодавство про оцінку впливу на довкілля встановлює обов'язковість урахування екологічних наслідків планованої діяльності, забезпечує участь громадськості у процедурі прийняття рішень та гарантує можливість судового оскарження відповідних адміністративних актів. Нормативно-правове регулювання стратегічної екологічної оцінки ґрунтується на принципах законності, відкритості, наукової обґрунтованості та широкої участі громадськості у процесі екологічного планування. Водночас законодавство у сфері моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів формує інституційно-правову основу функціонування системи обліку та контролю викидів для установок і операторів, забезпечуючи належне виконання кліматичних зобов'язань держави. За таких умов правовідносини публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату виходять за межі суто договірної взаємодії між публічним та приватним партнерами, оскільки їх реалізація здійснюється в умовах постійного адміністративно-правового впливу, екологічного контролю та державного нагляду, що свідчить про комплексний характер зазначених правовідносин, у яких договірний елемент функціонує у

нерозривному взаємозв'язку із системою публічно-правового регулювання та екологічного адміністрування [148].

Незважаючи на суттєвий розвиток нормативно-правового забезпечення публічно-приватного партнерства та державної кліматичної політики, чинна модель правового регулювання системи суб'єктів публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату все ще характеризується недостатнім рівнем системності та комплексності. Насамперед законодавство не містить легального визначення поняття кліматично орієнтованого публічно-приватного партнерства, а також не встановлює особливостей його правового режиму, незважаючи на законодавче закріплення цілей державної кліматичної політики та міжнародних зобов'язань України щодо декарбонізації економіки. Унаслідок цього спеціальні правові ознаки кліматичних проєктів ППП залишаються невизначеними, що негативно впливає на єдність правозастосовної практики та прогнозованість реалізації відповідних проєктів.

Додатковою проблемою є розпорошеність нормативно-правового регулювання між законодавством про публічно-приватне партнерство, актами, що регулюють окремі галузі економіки, законодавством про оцінку впливу на довкілля, стратегічну екологічну оцінку, моніторинг, звітність і верифікацію викидів парникових газів, а також бюджетним, земельним, містобудівним та іншим спеціальним законодавством. Відсутність належної узгодженості між зазначеними нормативними масивами ускладнює практичну реалізацію кліматичних проєктів та знижує ефективність взаємодії між суб'єктами публічно-приватного партнерства. Показовим є те, що після прийняття нового Закону України «Про публічно-приватне партнерство» уповноважений центральний орган виконавчої влади визнав необхідність розроблення значної кількості підзаконних нормативно-правових актів, без яких практична реалізація оновленої моделі ППП є неможливою [146].

У зв'язку із цим першочергового значення набуває нормативне закріплення поняття кліматично орієнтованого публічно-приватного партнерства або кліматичного компонента проєкту ППП шляхом внесення

відповідних положень до Закону України «Про публічно-приватне партнерство» або Закону України «Про основні засади державної кліматичної політики». Доцільно визначити, що до таких проєктів належать проєкти, реалізація яких безпосередньо спрямована на досягнення національно визначеного внеску України, виконання Національного енергетичного та кліматичного плану, довгострокової стратегії низьковуглецевого розвитку чи документів державної політики у сфері адаптації до зміни клімату. Одночасно потребує законодавчого врегулювання запровадження спеціального кліматичного розділу в процедурі оцінки ефективності проєктів ППП, який повинен охоплювати аналіз життєвого циклу викидів парникових газів, оцінку кліматичної стійкості об'єкта, впливу проєкту на адаптацію до зміни клімату, відповідності принципу «не завдавати значної шкоди» (do no significant harm), а також механізми моніторингу, звітності та верифікації кліматичних показників протягом усього періоду експлуатації об'єкта. Такий підхід відповідає міжнародно-правовим зобов'язанням України за Паризькою угодою, положенням Ukraine Facility, праву Європейського Союзу у сфері кліматичного врядування та положенням національного кліматичного законодавства [241].

Важливим напрямом удосконалення інституційної моделі є створення постійно діючого координаційного механізму взаємодії між уповноваженим органом у сфері публічно-приватного партнерства, Міністерством економіки, довкілля та сільського господарства України, Міністерством фінансів України, секторальними регуляторами та органами місцевого самоврядування. Основними функціями такого механізму мають стати координація підготовки, відбору, погодження та моніторингу реалізації кліматично орієнтованих проєктів ППП. Поряд із цим доцільним є створення єдиного публічного реєстру кліматичних проєктів ППП із забезпеченням відкритого доступу до неконфіденційних умов договорів, інформації про обсяги скорочення викидів парникових газів, результати реалізації адаптаційних заходів, джерела фінансування та результати щорічного моніторингу виконання кліматичних

показників. Запропонований підхід узгоджується з принципами доступу до екологічної інформації та участі громадськості, закріпленими міжнародними договорами та національним екологічним законодавством, а також відповідає сучасним тенденціям цифровізації екологічного управління та розвитку державних інформаційних систем [71].

Окремої уваги потребує вдосконалення правового механізму відповідальності суб'єктів кліматично орієнтованого публічно-приватного партнерства. Зокрема, щодо приватного партнера доцільним є законодавче закріплення обов'язкових екологічних і кліматичних договірних зобов'язань, запровадження механізмів страхування або інших форм фінансового забезпечення ризиків невиконання кліматичних показників, а також встановлення імперативних правил щодо відшкодування шкоди, заподіяної довкіллю, життю, здоров'ю чи майну третіх осіб унаслідок порушення екологічних вимог. Водночас стосовно публічного партнера доцільно деталізувати підстави юридичної відповідальності за безпідставне затягування адміністративних процедур погодження проєктів, необґрунтовану зміну регуляторного середовища без застосування компенсаційних механізмів, а також за неналежне забезпечення участі громадськості під час прийняття рішень. Щодо міжнародних фінансових організацій, кредиторів та інших фінансуючих установ доцільно нормативно визначити межі їх участі у реалізації механізмів *step-in rights*, забезпечивши баланс між захистом інтересів кредиторів та збереженням публічно-правової природи кліматичних зобов'язань, що виникають у межах реалізації проєкту. За відсутності спеціального нормативного регулювання питання юридичної відповідальності за невиконання кліматичних зобов'язань у межах публічно-приватного партнерства наразі залишаються недостатньо визначеними, що свідчить про необхідність подальшого розвитку відповідного законодавства [149].

Правове становище учасників публічно-приватного партнерства характеризується поєднанням приватноправових гарантій із публічно-правовими обмеженнями, що зумовлює комплексний характер їх правового

статусу. З одного боку, законодавство забезпечує приватному партнеру та особам, які здійснюють фінансування проєкту, належний рівень правових гарантій, серед яких принцип юридичної рівності сторін договору, гарантія стабільності законодавства, заборона неправомірного втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування у діяльність приватного партнера, можливість передачі спорів на розгляд міжнародного комерційного арбітражу, нормативне закріплення механізму прямих договорів із кредиторами, а також спеціальні гарантії захисту прав осіб, які забезпечують фінансування проєкту.

Водночас особливості правового статусу публічного партнера обумовлені виконанням ним функцій із забезпечення публічного інтересу, що відрізняє договір публічно-приватного партнерства від класичних цивільно-правових конструкцій. Реалізуючи свої повноваження, публічний партнер не втрачає статусу суб'єкта публічної адміністрації та зберігає можливість застосування передбачених законом владно-організаційних механізмів, зокрема прийняття рішень щодо дострокового припинення або розірвання договору у випадках, коли цього вимагає захист публічного інтересу. Така особливість свідчить про те, що навіть за умов договірної форми взаємодії владний елемент не усувається повністю, а інтегрується у механізм реалізації публічно-приватного партнерства як необхідний інструмент забезпечення суспільно значущих цілей. Саме поєднання приватноправових гарантій із адміністративно-правовими засобами реалізації публічного інтересу визначає специфіку правового режиму публічно-приватного партнерства та відрізняє його від інших видів інвестиційних і господарських договорів [149].

Для третіх осіб – насамперед територіальних громад, користувачів послуг, власників суміжних прав, екологічних громадських організацій – кліматичне ППП створює як можливості, так і ризики. Можливість полягає в доступі до інформації, участі в обговореннях, поданні зауважень і доступі до правосуддя за Орхуською конвенцією, а також у процедурних гарантіях ОВД і СЕО. Ризик полягає у тому, що за відсутності чіткої інтеграції кліматичних

критеріїв до ППП-процедур участь громадськості може фактично бути відсунута на стадію екологічного дозволу, коли ключові економічні рішення вже ухвалено. Європейська Комісія також зафіксувала, що попри створення електронних реєстрів EIA/SEA доступ громадянського суспільства до інформації був ускладнений обмеженнями воєнного стану [71].

З огляду на комплексний характер правовідносин у сфері публічно-приватного партнерства ефективний захист прав, свобод та законних інтересів їх учасників не може обмежуватися виключно механізмами судового контролю, що застосовуються після виникнення правового спору. Визначального значення набуває формування системи превентивних адміністративно-правових гарантій, спрямованих на попередження порушень законності, забезпечення прозорості прийняття управлінських рішень та належне врахування публічного інтересу на всіх етапах підготовки і реалізації кліматично орієнтованих проєктів публічно-приватного партнерства.

До таких гарантій доцільно віднести проведення консультацій із заінтересованими територіальними громадами та іншими стейкхолдерами на ранніх стадіях підготовки проєкту, включення соціальних, екологічних і кліматичних критеріїв до конкурсної документації, забезпечення відкритості інформації щодо джерел фінансування проєкту та перевірки відсутності подвійного фінансування, залучення органів місцевого самоврядування, представників громадянського суспільства й експертного середовища до процедур оцінювання проєктів відновлення, а також нормативне закріплення системи ключових показників ефективності, орієнтованих не лише на досягнення технічних або економічних результатів, а й на забезпечення вимірюваних кліматичних та екологічних ефектів.

Запропонований підхід узгоджується із сучасною європейською моделлю правового забезпечення публічно-приватного партнерства та відображає вимоги механізму Ukraine Facility, відповідно до яких оцінювання та реалізація інвестиційних проєктів повинні здійснюватися з урахуванням принципів багаторівневого врядування, участі заінтересованих сторін,

верховенства права, досягнення цілей пом'якшення наслідків зміни клімату й адаптації до них, а також дотримання принципу «не завдавати значної шкоди» (do no significant harm). Така модель забезпечує перехід від переважно компенсаційного механізму захисту прав до превентивної системи адміністративно-правових гарантій, яка мінімізує ризики порушення законності та сприяє досягненню стратегічних цілей державної кліматичної політики.

Таким чином, система суб'єктів публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату являє собою складне багаторівневе правове утворення, структура якого не обмежується безпосередніми сторонами договору публічно-приватного партнерства. Поряд із публічним і приватним партнерами до її складу входять суб'єкти публічного адміністрування, які здійснюють нормативне регулювання, координацію, дозвільні та контрольні функції, балансоутримувачі об'єктів, фінансові установи, кредитори, міжнародні фінансові організації, донори, органи місцевого самоврядування, інститути громадянського суспільства, користувачі об'єктів публічної інфраструктури та інші особи, права чи законні інтереси яких можуть бути порушені або реалізовані в процесі виконання відповідного проєкту. Взаємодія зазначених суб'єктів формується не лише на договірних засадах, а й у межах комплексної системи адміністративно-правового, фінансового, екологічного та господарсько-правового регулювання.

Визначальною ознакою правовідносин публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату є їх функціональна спрямованість на досягнення суспільно значущого кліматичного результату, який повинен відповідати стратегічним цілям державної кліматичної політики та міжнародно-правовим зобов'язанням України у сфері скорочення викидів парникових газів, адаптації до зміни клімату та забезпечення сталого розвитку. Саме досягнення такого результату виступає критерієм оцінки ефективності діяльності всіх учасників відповідних правовідносин і визначає особливості їх правового статусу.

З огляду на викладене, правову природу публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату доцільно розглядати як комплексну, що поєднує приватноправові та публічно-правові елементи із домінуванням договірної форми організації взаємодії при одночасному збереженні адміністративно-правового змісту реалізації публічного інтересу. Така конструкція обумовлює необхідність застосування не лише приватноправових механізмів договірного регулювання, але й адміністративно-правових засобів координації, контролю, нагляду та забезпечення законності під час реалізації кліматично орієнтованих проєктів.

У зв'язку із цим подальший розвиток законодавства повинен бути спрямований на системне вдосконалення правового регулювання шляхом чіткого нормативного розмежування компетенції учасників публічно-приватного партнерства, уточнення механізмів розподілу ризиків, конкретизації підстав і меж юридичної відповідальності, а також удосконалення способів захисту прав та законних інтересів усіх суб'єктів відповідних правовідносин. До пріоритетних напрямів законодавчого розвитку належать нормативне закріплення поняття кліматично орієнтованого публічно-приватного партнерства, гармонізація підзаконного нормативного регулювання, інтеграція національно визначеного внеску України, Національного енергетичного та кліматичного плану та довгострокової стратегії низьковуглецевого розвитку до процедур підготовки й відбору проєктів, створення єдиного реєстру кліматично орієнтованих проєктів публічно-приватного партнерства, законодавче закріплення обов'язкових кліматичних показників ефективності та посилення гарантій захисту прав третіх осіб.

При цьому окремі елементи правового механізму залишаються недостатньо врегульованими. Насамперед це стосується спеціального режиму юридичної відповідальності суб'єктів, які здійснюють фінансування кліматичних проєктів, особливостей розподілу кліматичних та адаптаційних ризиків між учасниками партнерства, а також правових наслідків невиконання

спеціальних кліматичних зобов'язань. Відсутність комплексного нормативного регулювання у зазначених сферах свідчить про існування прогалин у чинному законодавстві та обумовлює необхідність його подальшої систематизації, уніфікації та розвитку з урахуванням сучасних тенденцій європейського кліматичного права і практики реалізації публічно-приватного партнерства.

2.2. Організаційно-правові засади реалізації публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату

Ефективне публічне управління у сфері публічно-приватного партнерства виступає одним із ключових чинників забезпечення економічного розвитку держави, реалізації публічного інтересу та підвищення якості публічних послуг. В умовах європейської інтеграції України, цифрової трансформації публічного сектору та необхідності післявоєнного відновлення економіки значення правового інституту публічно-приватного партнерства суттєво зростає як одного з інструментів реалізації державної політики у сфері соціально-економічного розвитку. Поєднання економічних, соціальних та управлінських інтересів, що виникає під час реалізації проєктів ППП, обумовлює необхідність формування сучасних моделей публічного управління, адаптованих до специфіки відповідної сфери суспільних відносин.

Функціонування ефективного механізму ППП неможливе без належного нормативно-правового забезпечення, прозорих процедур відбору проєктів, збалансованих механізмів розподілу ризиків між партнерами, а також дієвих інструментів контролю, моніторингу та оцінювання результативності реалізації партнерських проєктів. Зазначені елементи є результатом цілеспрямованої управлінської діяльності органів публічної влади різних рівнів –державного, регіонального та місцевого. Водночас результативність співпраці між публічним і приватним секторами значною мірою залежить від якості системи публічного управління у сфері ППП. Саме тому особливої

актуальності набуває наукове осмислення сутності публічного управління у сфері публічно-приватного партнерства, визначення його змістовних характеристик та специфічних ознак.

Дослідження правової природи публічного управління потребує звернення до загальнотеоретичних підходів щодо співвідношення категорій «публічне управління», «державне управління» та «публічне адміністрування». На сьогодні в юридичній науці відсутній єдиний підхід до розуміння зазначених понять, що значною мірою пояснюється складністю їх змісту та різноманітністю наукових концепцій. Усі зазначені категорії пов'язані із поняттям «public», яке широко використовується у зарубіжній літературі та залежно від контексту перекладається як державний, публічний, суспільний або громадський [62, с. 391].

У західній науковій традиції поряд із поняттям публічного управління використовується також категорія «громадське управління» (public administration), що визначається як наука та мистецтво управління справами держави [283, с. 4]. Водночас чинне законодавство України не містить нормативного визначення поняття «публічне управління». Натомість законодавець оперує категоріями «управління» та «державне управління».

Відповідно до Концепції адміністративної реформи в Україні, затвердженої Указом Президента України від 22 липня 1998 року № 810/98, державне управління визначається як особливий вид діяльності держави, спрямований на здійснення організуючого впливу на ті сфери суспільного життя, які потребують державного втручання через механізми виконавчої влади [136]. Такий підхід поширюється і на сферу публічно-приватного партнерства, де держава виконує функцію організації, координації та контролю відповідних процесів.

При цьому державне управління реалізується не лише через систему органів виконавчої влади, а й у межах діяльності державних підприємств, установ та організацій, що дозволяє розглядати категорію «державне управління» як ширшу за поняття виконавчої влади [64, с. 4]. Таким чином, у

нормативному розумінні державне управління охоплює організаційний вплив держави на суспільні процеси та відносини, які потребують її регуляторного втручання [136].

Досліджуючи співвідношення суміжних категорій, І. Ковбас, аналізуючи положення пункту 10 статті 2 Директиви Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2022/2557 [37], наголошує на відсутності у національному законодавстві визначення поняття «публічне адміністрування». Науковець обґрунтовує необхідність нормативного закріплення категорій «публічне управління» та «публічне адміністрування», що сприятиме усуненню існуючих колізій у розумінні їх співвідношення та відмежуванню від поняття «державне управління» [64, с. 3].

У зарубіжній науковій літературі державне управління розглядається як багатокomпонентна діяльність, що поєднує правові, політичні та управлінські засади. Державна управління визначається як процес реалізації законодавчих, виконавчих і судових функцій держави, спрямований на нормативне регулювання суспільних відносин та надання публічних послуг в інтересах суспільства або окремих соціальних груп [267, с. 6]. Державне управління є зовнішнім проявом державної влади та формою її практичної реалізації [89, с. 130].

Також державне управління розглядається у двох взаємопов'язаних вимірах. У теоретичному аспекті воно являє собою систему знань про закономірності, принципи, методи та механізми впливу органів публічної влади на соціально-економічні процеси з метою досягнення цілей державної політики. У практичному розумінні державне управління виступає сферою діяльності органів влади, спрямованою на регулювання поведінки учасників суспільних відносин та забезпечення реалізації визначених державою пріоритетів розвитку [87, с. 59].

У вітчизняній адміністративно-правовій науці протягом тривалого часу домінувала категорія «державне управління». Проте розвиток демократичних інститутів, децентралізація публічної влади та розширення кола суб'єктів,

залучених до реалізації публічних функцій, зумовили поступовий перехід до використання поняття «публічне управління». Як зазначає П. Діхтієвський, публічне управління є значно ширшою категорією, яка охоплює державне управління, місцеве самоврядування та громадське управління, а тому не може зводитися виключно до діяльності органів державної влади [1, с. 128].

Подібної позиції дотримується і В. Пашинський, який наголошує на поступовій трансформації української адміністративно-правової доктрини від концепції державного управління до концепції публічного управління. На його думку, остання враховує участь широкого кола суб'єктів у реалізації публічних функцій та завдань. При цьому науковець розмежовує поняття «public governance» та «публічне врядування», підкреслюючи, що найбільш адекватним для характеристики владно-управлінської діяльності державних органів залишається поняття державного управління, тоді як публічне управління охоплює як державну, так і громадську складову управлінської діяльності [109, с. 240].

На переконання І. Ковбаса, публічне управління слід розглядати як цілеспрямований вплив органів публічної влади на суспільство та окремих осіб з метою реалізації суспільно значущих цілей і функцій. Його структура охоплює як державне управління, так і місцеве самоврядування [64, с. 5]. Публічне управління визначається як організуючий та регулюючий вплив органів публічної влади на суспільні процеси, поведінку громадян та розвиток соціальних інститутів задля досягнення суспільно значущих цілей, закріплених у Конституції України та інших нормативно-правових актах [85, с. 117].

Наведене визначення акцентує увагу на ціннісному та цільовому аспектах публічного управління. У цьому випадку йдеться не лише про здійснення організаційно-розпорядчих чи адміністративних заходів, а й про вплив на суспільні процеси, формування довіри до інститутів публічної влади, залучення громадськості до вироблення та реалізації управлінських рішень, а також забезпечення належного рівня участі громадян у публічному житті.

Аналізуючи публічне управління крізь призму його функціонально-організаційного змісту, визначається підхід, відповідно до якого публічне управління слід розглядати як діяльність різних груп суб'єктів, які взаємодіють між собою для досягнення спільних публічних цілей держави. При цьому основна увага приділяється таким управлінським функціям, як планування, організація, керівництво, координація та контроль. Залежно від конкретного контексту поняття публічного управління може охоплювати як державне, так і муніципальне управління або їх сукупність [90, с. 9-13].

У науковій літературі визначається підхід до розуміння публічного управління як системи, що поєднує механізми державного управління та місцевого самоврядування, спрямовані на забезпечення контролю за діяльністю органів влади з боку громадянського суспільства через інститути представницької демократії та реалізацію виборчих прав. У такому підході публічне управління охоплює механізми державного управління, зокрема політичний, правовий, організаційний та економічний компоненти, а також інструменти місцевого самоврядування, до яких належать кадрова, адміністративна й організаційна складові [21, с. 18].

Отже, аналіз наведених наукових підходів дозволяє дійти висновку, що публічне управління являє собою комплексну систему, яка об'єднує механізми державного управління та місцевого самоврядування. Водночас зміст цієї категорії не обмежується діяльністю органів публічної влади. До сфери публічного управління доцільно також відносити діяльність недержавних суб'єктів, яким у встановленому законом порядку делегуються окремі владно-управлінські повноваження з метою виконання певних публічних функцій. Такий підхід особливо актуальний для сфери публічно-приватного партнерства, де приватний сектор бере участь у реалізації завдань, традиційно пов'язаних із забезпеченням публічного інтересу.

Узагальнення наукових позицій дає підстави стверджувати, що публічне управління слід розглядати як багатовимірне соціально-правове явище, яке поєднує інституційний та функціональний аспекти. Воно охоплює діяльність

органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів, наділених публічно-владними повноваженнями, та спрямоване на досягнення суспільно значущих цілей і задоволення публічного інтересу. Спільною ознакою більшості розглянутих концепцій є акцент на цілеспрямованому впливі суб'єктів публічної влади на суспільні процеси та відносини, що має принципове значення для розуміння змісту публічного управління у сфері публічно-приватного партнерства.

На наш погляд, наведені у юридичній літературі підходи відображають еволюцію наукових уявлень про публічне управління – від його сприйняття як виключно владно-організаційної діяльності держави до розуміння його як складної системи взаємодії держави, місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства та інших суб'єктів, залучених до реалізації публічних функцій. У межах такої системи поєднуються управлінські механізми, демократичні форми контролю та різноманітні інструменти досягнення публічних цілей, що дозволяє розглядати публічне управління як відкриту, динамічну та багатосуб'єктну систему.

З огляду на викладене, публічне управління як форму впливу на суспільні відносини з метою забезпечення публічного інтересу доцільно визначати як узгоджену діяльність уповноважених суб'єктів, спрямовану на реалізацію функцій держави та місцевого самоврядування, забезпечення прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, а також досягнення суспільно значущих результатів.

Для подальшого дослідження особливостей публічного управління у сфері публічно-приватного партнерства доцільно виходити з того, що поняття «публічне управління» є ширшою категорією, яка охоплює весь комплекс управлінського впливу публічної влади на суспільні відносини, у тому числі із залученням приватних партнерів, з метою задоволення публічного інтересу. Натомість «публічне адміністрування» характеризує практичну діяльність суб'єктів публічної адміністрації, зокрема органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, щодо реалізації прийнятих управлінських рішень.

У сфері публічно-приватного партнерства таке розмежування має принципове значення. Законодавство визначає інституційну структуру відповідних правовідносин, закріплюючи статус публічних партнерів, уповноважених органів, спеціалізованих організацій та інших учасників. Проте ефективність функціонування всієї системи ППП залежить не лише від нормативного визначення суб'єктного складу, а й від якості організації публічного управління, що проявляється через застосування належних стратегій, процедур, інструментів, принципів та механізмів прийняття й реалізації управлінських рішень у процесі підготовки, укладення та виконання партнерських проєктів.

Отже, категорія «публічне адміністрування» фактично ототожнюється з поняттям «публічне управління» [1, с. 128]. Як форма реалізації публічної влади воно характеризується низкою специфічних ознак. По-перше, публічне адміністрування виступає зовнішнім проявом реалізації завдань і функцій виконавчої влади. По-друге, воно здійснюється шляхом адміністративної діяльності уповноважених адміністративних органів. По-третє, його основною метою є забезпечення та задоволення публічного інтересу. По-четверте, публічне адміністрування відмежовується від інших напрямів діяльності органів публічної влади, зокрема від законотворчої діяльності, здійснення правосуддя та кримінального провадження, політичної діяльності, а також діяльності, орієнтованої на реалізацію приватних або вузьковідомчих інтересів [1, с. 18].

При цьому визначальною метою публічного управління та публічного адміністрування виступає забезпечення публічного інтересу. Законодавче закріплення змісту цієї категорії міститься у пункті 6 частини першої статті 2 Закону України «Про адміністративну процедуру», відповідно до якого публічний інтерес охоплює інтереси держави, суспільства та територіальних громад, а також інші інтереси й потреби, що мають значення для значної кількості осіб [120]. Саме орієнтація на задоволення публічного інтересу

виступає системоутворюючою ознакою будь-якої управлінської діяльності у публічній сфері.

Загальнотеоретичні підходи до розуміння змісту та ознак публічного управління повною мірою поширюються і на сферу публічно-приватного партнерства. У зв'язку з цим дослідження особливостей публічного управління у сфері ППП доцільно розпочинати з аналізу самого публічно-приватного партнерства як специфічного об'єкта управлінського впливу.

Виходячи з правової природи публічно-приватного партнерства, його можна охарактеризувати через сукупність таких ознак. Насамперед ППП спрямоване на досягнення суспільно значущих результатів, що проявляється у забезпеченні публічного інтересу, підвищенні доступності та якості публічних послуг, розвитку інфраструктури та створенні умов для сталого соціально-економічного розвитку. Другою характерною рисою є договірна форма взаємодії між публічним і приватним партнерами, яка забезпечує юридичне оформлення їхніх прав та обов'язків. Важливими ознаками також виступають довгостроковий характер партнерських відносин та їх інвестиційна спрямованість, що передбачає залучення значних фінансових, матеріальних та управлінських ресурсів. Крім того, реалізація проєктів ППП потребує професійного управління ризиками та чіткого визначення механізмів розподілу відповідальності між сторонами. Особливістю таких правовідносин є також їх висока насиченість правовими й управлінськими інструментами, серед яких важливе місце посідає адміністративний договір як форма реалізації публічно-владних повноважень.

Сукупність наведених характеристик дає підстави розглядати публічно-приватне партнерство не лише як різновид інвестиційної або господарської діяльності, а як самостійний об'єкт публічного управління. Саме тому особливого значення набуває визначення змісту та сутності публічного управління у цій сфері.

Так, визначається публічне управління у сфері ППП як цілеспрямований вплив органів публічної влади на суспільні відносини, що виникають у процесі

взаємодії між публічними та приватними партнерами з метою досягнення суспільно значущих цілей та реалізації функцій держави і суспільства [64, с. 7-8].

У науковій літературі також пропонується розглядати публічне управління у сфері ППП як діяльність уповноважених суб'єктів, наділених відповідними владними повноваженнями, інструментами впливу та регламентованими процедурами, які здійснюють формування та реалізацію державної політики у сфері публічно-приватного партнерства, забезпечують нормативно-правове регулювання відповідних відносин, а також здійснюють координаційний, організаційний і регулятивний вплив на сферу ППП з урахуванням суспільних потреб та запитів. Така діяльність реалізується шляхом підготовки та впровадження довгострокових суспільно значущих проєктів, що передбачають значні фінансові, майнові та управлінські ресурси, а також розподіл ризиків і відповідальності між публічним та приватним партнерами [52, с. 458].

Узагальнення наведених наукових підходів дозволяє сформулювати авторське визначення публічного управління у сфері публічно-приватного партнерства як системи організаційних, регулятивних, координаційних, контрольних та наглядових заходів, що здійснюються суб'єктами публічної влади з метою ініціювання, підготовки, реалізації, супроводження та оцінювання проєктів публічно-приватного партнерства для забезпечення публічного інтересу, надання якісних публічних послуг і досягнення цілей сталого соціально-економічного розвитку на засадах належного врядування, прозорості, підзвітності та ефективного розподілу ризиків між партнерами.

З урахуванням наведених теоретичних підходів та положень чинного законодавства можна зробити висновок, що публічне управління у сфері публічно-приватного партнерства являє собою діяльність уповноважених суб'єктів публічної влади, наділених відповідними компетенційними повноваженнями щодо формування та реалізації державної політики у сфері ППП, а також здійснення організаційного, координаційного та регулятивного

впливу на відповідні суспільні відносини з метою забезпечення публічного інтересу через ефективний розподіл відповідальності, ресурсів і ризиків між публічним та приватним партнерами.

На наш погляд, зазначений управлінський вплив реалізується через комплекс взаємопов'язаних механізмів. Передусім йдеться про формування та реалізацію державної політики у сфері ППП, що знаходить своє відображення у стратегічних документах розвитку, програмах післявоєнного відновлення, галузевих і регіональних стратегіях. Важливим напрямом виступає також нормотворча діяльність, яка охоплює прийняття законів, підзаконних нормативно-правових актів, а також локальних актів органів місцевого самоврядування, спрямованих на врегулювання відповідних правовідносин.

Не менш важливе значення мають організаційно-управлінські заходи, пов'язані зі створенням спеціалізованих інституцій, зокрема уповноважених органів, проєктних офісів, агенцій розвитку та інших організацій, діяльність яких забезпечує підготовку та супровід проєктів ППП. Значну роль відіграє застосування адміністративно-правових інструментів, серед яких адміністративні акти, адміністративні договори, контрольні та наглядові процедури. Водночас сучасні підходи до публічного управління передбачають активне залучення громадськості, експертного середовища, бізнес-спільноти та інших заінтересованих сторін до процесів планування, реалізації та моніторингу проєктів публічно-приватного партнерства.

Взаємодія держави та приватного сектору в межах ППП має низку специфічних особливостей, які відрізняють її від інших сфер публічного управління. Такі особливості закріплені на нормативному рівні та проявляються у довгостроковому характері партнерських відносин, спільному фінансуванні проєктів, розподілі ризиків між учасниками, необхідності проходження спеціальних процедур підготовки, погодження та реалізації проєктів, а також у наданні суспільно значущих послуг. У зв'язку з цим публічне управління у сфері ППП охоплює весь цикл реалізації партнерського

проєкту – від його ініціювання та підготовки до моніторингу результатів і оцінювання ефективності.

На підставі аналізу законодавства та наукових підходів доцільно виокремити основні ознаки публічного управління у сфері публічно-приватного партнерства.

Першою ознакою є спрямованість на забезпечення публічного інтересу. Управлінська діяльність у сфері ППП орієнтована на задоволення суспільно значущих потреб, пов'язаних із підвищенням якості та доступності публічних послуг, розвитком інфраструктури, створенням сприятливих умов для економічного розвитку територій та підвищенням конкурентоспроможності регіонів. Саме тому публічно-приватне партнерство розглядається як один із ключових інструментів реалізації стратегічних напрямів державної політики, у тому числі програм післявоєнного відновлення України [52, с. 495].

Другою ознакою виступає комплексний та міжгалузевий характер публічного управління у сфері ППП. Реалізація партнерських проєктів відбувається одночасно на державному, регіональному та місцевому рівнях, що обумовлює багаторівневість управлінських процесів. Особливу роль при цьому відіграють органи місцевого самоврядування, які часто виступають безпосередніми публічними партнерами під час реалізації конкретних проєктів [68, с. 70]. Крім того, правове регулювання ППП охоплює норми адміністративного, фінансового, господарського, цивільного, бюджетного, земельного та інших галузей права, що потребує високого рівня міжвідомчої координації та професійної компетентності суб'єктів управління.

Третьою характерною ознакою є використання адміністративного договору як одного з ключових інструментів реалізації публічно-приватного партнерства. Переважна більшість відносин у цій сфері оформлюється саме через договірні конструкції, які з огляду на їх мету, суб'єктний склад та спрямованість на забезпечення публічного інтересу в адміністративно-правовій доктрині та судовій практиці розглядаються як різновид адміністративних договорів [169, с. 86-100].

Четвертою ознакою є партнерський характер управління. На відміну від традиційних моделей адміністративного впливу, заснованих на односторонньому владному підпорядкуванні, механізм ППП ґрунтується на взаємодії та співробітництві різних суб'єктів. До таких суб'єктів належать органи державної влади, органи місцевого самоврядування, державні та комунальні підприємства, приватні компанії, фінансові установи, міжнародні організації та інститути громадянського суспільства. У межах цієї моделі публічна влада виконує переважно координуючу та балансує функцію, забезпечуючи узгодження інтересів усіх учасників партнерства. Відповідно, управління у сфері ППП передбачає спільну участь сторін у реалізації проєкту, розподіл функцій, відповідальності та ризиків.

П'ятою ознакою є ризик-орієнтований та результативний характер управління. Законодавство про публічно-приватне партнерство встановлює обов'язок проведення комплексної оцінки ризиків, визначення механізмів їх розподілу між партнерами, запровадження систем моніторингу виконання договірних зобов'язань та оцінювання ефективності реалізації проєктів [149]. У зв'язку з цим публічне управління у сфері ППП орієнтується не лише на дотримання процедурних вимог, а й на досягнення конкретних соціально-економічних результатів, які можуть бути об'єктивно оцінені за допомогою відповідних показників ефективності.

Але ефективність публічного управління у сфері публічно-приватного партнерства визначається не лише дотриманням вимог законності, а й досягненням належного рівня економічної ефективності та соціальної результативності проєктів. Управлінські рішення у цій сфері мають оцінюватися з позицій їх здатності забезпечувати раціональне використання ресурсів, досягнення запланованих суспільно значущих результатів та створення довгострокового позитивного ефекту для держави, територіальних громад і суспільства в цілому.

Шостою ознакою публічного управління у сфері ППП є його прозорість, підзвітність та відкритість до участі громадськості. Принципи належного

врядування, серед яких участь громадян у прийнятті рішень, визначають на орієнтацію на досягнення консенсусу, підзвітність, прозорість, належне реагування, ефективність, результативність, рівність та верховенство права, як базові орієнтири діяльності публічної адміністрації [1, с. 64]. У сфері публічно-приватного партнерства реалізація зазначених принципів передбачає забезпечення відкритого доступу до інформації про проєкти, проведення прозорих конкурсних процедур, організацію громадських обговорень та належне інформування суспільства про результати реалізації партнерських ініціатив.

Крім того, сучасні підходи до управління проєктами ППП передбачають активне залучення інститутів громадянського суспільства, представників бізнесу та інших заінтересованих сторін до процесів планування, реалізації та оцінювання суспільно значущих проєктів, зокрема проєктів у сфері надання соціальних послуг та розвитку інфраструктури [230]. Така практика сприяє підвищенню рівня довіри до діяльності органів публічної влади, забезпеченню врахування суспільних потреб та підвищенню якості управлінських рішень.

Трансформація наукових підходів до розуміння публічного управління як багаторівневої та багатосуб'єктної діяльності створює передумови для більш широкого використання механізмів публічно-приватного партнерства на регіональному та місцевому рівнях. У таких умовах органи місцевого самоврядування дедалі частіше виступають ініціаторами та публічними партнерами проєктів, спрямованих на розвиток транспортної, житлово-комунальної, освітньої, медичної, соціальної та іншої інфраструктури.

Водночас дослідження змісту публічного управління у сфері ППП потребує аналізу його внутрішньої структури крізь призму загальних елементів системи публічного управління. З. Г. Гонтар, М. Я. Купчак, А. І. Харчук традиційно виділяють чотири основні складові такої системи: суб'єкт управління, об'єкт управління, керуючий вплив та зворотні зв'язки [2].

Суб'єктом управління виступає носій управлінських повноважень, який здійснює організуючий та регулятивний вплив на об'єкт управління з метою

досягнення визначених цілей. До цієї категорії належать органи державної влади, органи місцевого самоврядування та інші суб'єкти, наділені відповідними публічно-владними повноваженнями.

Об'єктом управління є суспільні відносини або процеси, на які спрямовується управлінський вплив суб'єкта та які зазнають відповідних змін унаслідок такого впливу.

Керуючий вплив охоплює сукупність владних, організаційних, правових та інших засобів, методів і прийомів, за допомогою яких суб'єкт управління впливає на об'єкт з метою досягнення запланованих результатів.

Зворотні зв'язки забезпечують отримання суб'єктом управління інформації про ефективність застосованих управлінських рішень та зміни, які відбулися в об'єкті управління. Такі зв'язки формуються через механізми контролю, моніторингу, звітності та аналізу результатів управлінської діяльності [2].

У межах цього дослідження система публічного управління у сфері публічно-приватного партнерства розглядається через призму зазначених структурних елементів з урахуванням специфіки відповідних правовідносин. Попри загальну подібність до класичної моделі публічного управління, система управління у сфері ППП характеризується низкою особливостей, обумовлених партнерським характером взаємодії між публічним та приватним секторами.

У цьому контексті до основних елементів системи публічного управління у сфері публічно-приватного партнерства належать:

суб'єкти публічного управління у сфері ППП –публічні та приватні учасники відповідних правовідносин, які в межах наданих повноважень здійснюють організаційний, координаційний, регулятивний або контрольний вплив на процес реалізації проектів ППП для досягнення публічно значущих результатів;

об'єкт публічного управління у сфері ППП – суспільні відносини, що виникають у процесі ініціювання, підготовки, укладення, виконання та завершення проєктів публічно-приватного партнерства;

керуючий вплив у сфері ППП – сукупність владних, договірних, організаційних, фінансових та інших інструментів, за допомогою яких забезпечується досягнення цілей партнерського проєкту та реалізація публічного інтересу;

зворотні зв'язки у сфері ППП – інформаційні механізми оцінювання результативності управлінського впливу, які реалізуються через процедури моніторингу, контролю, аудиту, звітності та оцінювання ефективності виконання проєктів.

Кожен із зазначених елементів має власну специфіку, яка обумовлена особливостями правового регулювання та організації публічно-приватного партнерства.

Суб'єкти публічного управління у сфері ППП являють собою сукупність публічних і приватних учасників, які здійснюють управлінський вплив на відповідні суспільні відносини з метою забезпечення публічного інтересу. Їх склад визначається характером правовідносин, що виникають у процесі підготовки та реалізації проєктів ППП, а також функціями, які виконують відповідні учасники на різних етапах партнерства.

У структурі суб'єктів управління доцільно виокремлювати дві основні групи – публічних та приватних учасників. При цьому залежно від стадії реалізації проєкту роль окремих суб'єктів може змінюватися.

З огляду на особливості застосовуваних інструментів та форм управлінського впливу доцільно розмежовувати підготовчий етап та етап реалізації проєкту ППП.

На стадії підготовки та укладення договору визначальну роль відіграє публічний партнер. Саме він виступає основним суб'єктом управління, який ініціює проєкт, приймає рішення щодо доцільності його реалізації, визначає цілі та параметри майбутнього партнерства, організовує проведення

конкурсних процедур, здійснює відбір приватного партнера та укладає відповідний договір. Таким чином, на цьому етапі управлінський вплив має переважно владно-організаційний характер.

Після укладення договору та переходу до практичної реалізації проєкту система управління ускладнюється. Як слушно зазначає І. Ковбас, функції контролю та нагляду у сфері ППП реалізуються в межах багаторівневої інституційної системи, до складу якої входять не лише публічний партнер як сторона договору, а й спеціально уповноважені центральні органи виконавчої влади, контрольні та інспекційні органи, а також механізми міжвідомчої координації [65]. Саме така багаторівнева система забезпечує належний контроль за дотриманням умов договору, ефективністю використання ресурсів, досягненням визначених показників результативності та захистом публічного інтересу протягом усього строку реалізації проєкту публічно-приватного партнерства.

Погоджуючись із наведеним підходом, вважаємо за необхідне додатково наголосити, що до кола суб'єктів публічного управління у сфері публічно-приватного партнерства слід відносити не лише органи публічної влади, а й приватних партнерів [53;51]. Після укладення договору ППП саме приватний партнер набуває ключової ролі у практичній реалізації проєкту та фактично здійснює управлінські функції в межах делегованих йому повноважень, спрямованих на досягнення визначених договором результатів і забезпечення публічного інтересу. У цьому випадку йдеться не про набуття приватним партнером статусу суб'єкта владних повноважень у класичному розумінні, а про виконання ним окремих управлінських функцій, безпосередньо пов'язаних із реалізацією проєкту ППП та досягненням суспільно значущого результату.

Після укладення договору структура публічного управління у сфері ППП набуває більш складного характеру. Якщо на підготовчому етапі провідна роль належить публічному партнеру, то на стадії реалізації проєкту значна частина управлінських функцій переходить до приватного партнера,

який забезпечує створення, реконструкцію, експлуатацію або управління відповідним об'єктом відповідно до умов договору. Водночас публічний партнер зберігає за собою контрольні, наглядові та моніторингові повноваження, здійснюючи оцінювання виконання договірних зобов'язань та дотримання встановлених показників результативності.

При цьому система суб'єктів публічного управління у сфері публічно-приватного партнерства не може бути обмежена виключно сторонами договору ППП – публічним і приватним партнерами. Це пояснюється тим, що відповідні управлінські правовідносини виникають, розвиваються та припиняються не лише в межах договірної взаємодії, а охоплюють повний цикл підготовки та реалізації проєкту.

Чинне законодавство у сфері ППП передбачає низку послідовних стадій, серед яких ініціювання проєкту, підготовка техніко-економічного обґрунтування, прийняття рішення про здійснення ППП, проведення конкурсних процедур, визначення приватного партнера, укладення договору, його виконання, а також здійснення контролю та моніторингу результатів реалізації проєкту. На кожній із зазначених стадій залучаються різні учасники, які мають відмінний правовий статус, обсяг повноважень та функціональне призначення.

З огляду на це з позицій адміністративно-правової науки система суб'єктів публічного управління у сфері ППП є значно ширшою за договірну модель правовідносин та охоплює не лише сторони договору, а й інших учасників управлінського процесу, особливо на підготовчому етапі реалізації проєкту.

Варто враховувати, що значна частина ключових управлінських рішень приймається ще до укладення договору, коли приватний партнер не визначений і не набув статусу учасника договірних правовідносин. У цей період функціонують потенційні приватні партнери, учасники конкурсних процедур, претенденти на участь у проєкті, балансоутримувачі об'єктів ППП,

а також органи публічної влади, які здійснюють організаційний, регулятивний та контрольний вплив на процес підготовки проєкту.

Окрему роль у системі публічного управління у сфері ППП відіграють фінансові установи, кредитори та донори. Хоча вони, як правило, не є сторонами договору ППП, їх участь істотно впливає на параметри майбутнього проєкту, умови фінансування, механізми забезпечення виконання зобов'язань та розподіл ризиків між учасниками. Через встановлення відповідних фінансових вимог і стандартів вони здійснюють опосередкований управлінський вплив на процес підготовки та реалізації проєктів публічно-приватного партнерства.

Певне місце в системі суб'єктів управління займають також органи, уповноважені на розгляд спорів та скарг, пов'язаних із реалізацією проєктів ППП, зокрема суди та Антимонопольний комітет України. Водночас питання щодо їх віднесення до суб'єктів публічного управління у сфері ППП залишається дискусійним. З одного боку, їх діяльність впливає на функціонування механізму партнерства та забезпечує захист прав учасників відповідних правовідносин. З іншого боку, такі органи не здійснюють безпосереднього управлінського впливу на підготовку чи реалізацію проєктів, а виконують контрольні, юрисдикційні та правозахисні функції.

У такому розумінні публічно-приватне партнерство постає не лише як договірна форма взаємодії держави та приватного сектору, а як самостійна підсистема публічного управління, яка характеризується власною інституційною структурою та специфічним суб'єктним складом. Учасники цієї системи реалізують управлінські функції на всіх етапах життєвого циклу проєкту – від формування державної політики та нормативно-методичного забезпечення до здійснення контролю, моніторингу та оцінювання ефективності реалізації проєктів ППП.

Отже, поетапний характер реалізації публічно-приватного партнерства обумовлює розподіл управлінських функцій між його учасниками. На початкових стадіях визначальна роль належить публічним суб'єктам, які

забезпечують організаційно-правове оформлення проєкту та прийняття управлінських рішень щодо його реалізації. Натомість на етапі виконання договору основний тягар практичної реалізації проєкту покладається на приватного партнера, тоді як за публічною стороною зберігаються контрольні, наглядові та координаційні повноваження, спрямовані на забезпечення дотримання публічного інтересу.

У зв'язку з цим для подальшого дослідження доцільним є більш детальний аналіз інституційного складу публічних суб'єктів управління у сфері публічно-приватного партнерства, визначених чинним законодавством України, а також з'ясування особливостей їх компетенції та ролі у реалізації державної політики у сфері ППП.

Закон України «Про публічно-приватне партнерство» визначає систему органів та організацій, наділених відповідними владно-управлінськими повноваженнями у цій сфері, які виступають публічними суб'єктами управління у відносинах ППП. До їх числа належать спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади та створена ним уповноважена організація, інші публічні партнери, зокрема держава в особі Кабінету Міністрів України, Автономна Республіка Крим, міністерства, центральні органи виконавчої влади, територіальні громади в особі відповідних рад та їх виконавчих органів, господарські товариства державного і комунального секторів економіки, державні та комунальні підприємства, а також інші органи державної влади й органи місцевого самоврядування, залучені до формування державної політики, організації та контролю реалізації проєктів ППП [149].

Важливим етапом розвитку правового регулювання відповідних відносин стали зміни до законодавства про публічно-приватне партнерство, прийняті у 2025 році. Їх ключовою метою стало розширення кола суб'єктів правовідносин ППП, насамперед на стороні публічного партнера. Законодавець відмовився від використання категорії «державний партнер» та закріпив поняття «публічний партнер», що відповідає сучасним європейським

підходам до публічного врядування та реалізації публічних функцій. У результаті такого підходу можливість виступати публічними партнерами отримали не лише органи виконавчої влади, а й органи місцевого самоврядування, а також господарські товариства публічного сектору економіки, які здійснюють діяльність в інтересах держави або територіальної громади.

У цьому контексті заслуговує на увагу позиція І. Ковбаса, який наголошує, що навіть після укладення договору публічно-приватного партнерства публічний партнер не втрачає свого статусу суб'єкта публічного управління. Навпаки, саме на нього покладається обов'язок забезпечення дотримання публічного інтересу, законності та належного виконання сторонами взятих на себе договірних зобов'язань. При цьому державний контроль та нагляд у сфері ППП охоплюють усі стадії життєвого циклу проєкту – від проведення конкурсного відбору приватного партнера і укладення договору до моніторингу виконання його умов та підсумкового оцінювання результатів реалізації проєкту [65]. Зазначене свідчить про збереження за публічним партнером центральної ролі у системі публічного управління незалежно від стадії реалізації проєкту.

Законодавством також визначено вимоги до суб'єктів, які можуть виступати приватними партнерами у відносинах ППП. Такими суб'єктами є виключно юридичні особи, створені відповідно до законодавства України або держав-членів Європейського Союзу, які відповідають встановленим вимогам конкурсної документації, визначені переможцями процедури відбору та набувають статусу сторони договору ППП для реалізації конкретного проєкту.

Водночас чинне законодавство встановлює певні обмеження щодо участі у проєктах ППП юридичних осіб, створених за законодавством держав, які не належать до України або держав-членів Європейського Союзу. Зокрема, це стосується юридичних осіб, зареєстрованих відповідно до законодавства Сполучених Штатів Америки та інших третіх держав, що свідчить про прагнення законодавця забезпечити додатковий контроль за суб'єктним

складом партнерських відносин та врахувати сучасні економічні й безпекові виклики.

Переходячи до аналізу другого елемента системи публічного управління, необхідно звернутися до характеристики об'єкта публічного управління у сфері публічно-приватного партнерства. Таким об'єктом виступають суспільні відносини, які виникають у процесі ініціювання, підготовки, укладення, виконання та завершення проєктів ППП і на які спрямовується управлінський вплив відповідних суб'єктів публічного управління.

Водночас зазначені суспільні відносини мають конкретне матеріальне вираження у вигляді об'єктів інфраструктури та публічних послуг. Практика свідчить, що об'єктами ППП можуть бути як уже існуючі, так і новостворювані об'єкти інфраструктури, а також окремі сфери надання публічних послуг, які потребують модернізації, розвитку або залучення інвестиційних ресурсів.

Зокрема, у межах механізму ППП можуть реалізовуватися проєкти з будівництва та експлуатації автомобільних доріг, модернізації систем теплопостачання, створення та функціонування закладів охорони здоров'я, розвитку транспортної інфраструктури, об'єктів водопостачання та інших суспільно важливих об'єктів. Характерною особливістю таких проєктів є те, що відповідні об'єкти, як правило, залишаються у державній або комунальній власності чи перебувають під контролем публічного партнера, хоча до їх створення, фінансування та експлуатації залучається приватний сектор.

У більшості випадків приватний партнер бере на себе зобов'язання щодо фінансування проєкту, будівництва або модернізації відповідного об'єкта, його експлуатації та технічного обслуговування. Водночас публічний партнер забезпечує контроль за дотриманням установлених вимог, якістю надання послуг та відповідністю реалізації проєкту публічному інтересу.

Як встановлює Р.В. Гречанюк аналіз практики реалізації проєктів ППП в Україні свідчить, що найбільша кількість таких проєктів реалізується у

сферах виробництва, транспортування та постачання теплової енергії, розподілу і постачання природного газу, водопостачання та водовідведення, управління відходами, охорони здоров'я, а також у галузях туризму, рекреації, культури та спорту [28]. Концентрація проєктів саме у цих сферах пояснюється значною потребою в інвестиціях, високим ступенем зношеності інфраструктури, стабільним попитом на відповідні послуги та можливістю прогнозування економічних результатів у довгостроковій перспективі.

Станом на 1 січня 2026 року, за інформацією центральних і місцевих органів виконавчої влади України, у сфері публічно-приватного партнерства було укладено 201 договір. Водночас лише 19 із них перебували на стадії фактичної реалізації. Із зазначеної кількості 7 становили концесійні договори, 4 –договори про спільну діяльність, а ще 8 –інші види договорів, укладених у межах механізму ППП [168].

Отже, об'єкт публічного управління у сфері публічно-приватного партнерства щодо зміни клімату характеризується комплексністю, міжгалузевим характером та багаторівневою структурою. Його зміст охоплює сукупність суспільних відносин, що виникають у процесі підготовки, реалізації, фінансування, експлуатації та моніторингу кліматично орієнтованих проєктів публічно-приватного партнерства, а також матеріальні об'єкти, щодо яких здійснюється управлінський вплив, зокрема об'єкти енергетичної, транспортної, комунальної, природоохоронної та іншої інфраструктури, що забезпечують скорочення викидів парникових газів, підвищення кліматичної стійкості та адаптацію до наслідків зміни клімату.

Аналіз практики реалізації кліматично орієнтованих проєктів публічно-приватного партнерства свідчить, що управлінський вплив публічних суб'єктів концентрується насамперед у сферах відновлюваної енергетики, енергоефективності, поводження з відходами, модернізації систем водопостачання і водовідведення, розвитку сталої транспортної інфраструктури, декарбонізації промисловості, відновлення природних екосистем та інших напрямках, що безпосередньо пов'язані з виконанням

міжнародних кліматичних зобов'язань України. Саме високий рівень суспільної значущості зазначених сфер, значний обсяг необхідних інвестицій, довгостроковий характер реалізації проєктів та необхідність залучення сучасних технологій обумовлюють доцільність застосування механізму публічно-приватного партнерства.

Водночас незначна кількість кліматично орієнтованих проєктів ППП, які перебувають на стадії фактичної реалізації, порівняно із потенціалом їх застосування, свідчить про існування системних недоліків правового регулювання та публічного управління у цій сфері. До таких недоліків належать недостатня визначеність державної кліматичної політики щодо застосування механізму ППП, відсутність спеціальних правових стимулів для реалізації кліматичних проєктів, складність процедур їх підготовки, обмеженість фінансових інструментів, а також недостатня інтеграція кліматичних критеріїв у механізми прийняття управлінських рішень. Це обумовлює необхідність подальшого вдосконалення нормативно-правових, організаційних та інституційних механізмів впливу на об'єкт публічного управління з метою забезпечення досягнення цілей державної кліматичної політики та виконання міжнародних зобов'язань України.

Наступним елементом системи публічного управління у сфері публічно-приватного партнерства щодо зміни клімату є керуючий вплив, який реалізується через сукупність владних, договірних, економічних та організаційних механізмів. Саме вони забезпечують досягнення цілей державної кліматичної політики шляхом ефективного залучення приватного сектору до реалізації кліматичних проєктів.

Досліджуючи особливості керуючого впливу у сфері кліматично орієнтованого публічно-приватного партнерства, доцільно виокремити два основні етапи, для яких характерне застосування різних за своєю правовою природою та змістом інструментів управління.

Першим є підготовчий етап, який передуює укладенню договору публічно-приватного партнерства та охоплює ініціювання кліматичного

проєкту, визначення його відповідності державній кліматичній політиці, підготовку концепції, техніко-економічного обґрунтування, оцінку кліматичних, економічних, соціальних та екологічних ефектів, визначення доцільності реалізації проєкту на засадах ППП, а також проведення конкурсних процедур із визначення приватного партнера. На цій стадії домінує владно-організаційний вплив публічного партнера, який реалізується шляхом прийняття управлінських рішень, встановлення критеріїв відбору проєктів, визначення вимог щодо досягнення кліматичних показників, оцінки ризиків та забезпечення відповідності проєкту стратегічним документам державної кліматичної політики.

Другим етапом є реалізація кліматичного проєкту після укладення договору публічно-приватного партнерства. На цьому етапі управлінський вплив здійснюється переважно через договірні механізми, у межах яких визначаються права та обов'язки сторін, розподіл кліматичних, фінансових, технологічних та інших ризиків, механізми моніторингу виконання кліматичних показників, порядок звітності, відповідальність сторін та критерії оцінювання досягнення визначених екологічних і соціально-економічних результатів.

Розмежування керуючого впливу на підготовчий етап та етап реалізації кліматичного проєкту дозволяє більш повно розкрити специфіку публічного управління у сфері кліматично орієнтованого публічно-приватного партнерства. На першій стадії переважає владно-регулятивний характер діяльності публічного партнера, який визначає публічний інтерес, кліматичні цілі проєкту, критерії його ефективності, порядок проведення конкурсних процедур та основні умови майбутнього договору.

Після укладення договору характер управлінського впливу трансформується і набуває переважно договірно-координаційного характеру. Центральним інструментом публічного управління стає договір публічно-приватного партнерства, який визначає систему кліматичних КРІ, порядок моніторингу їх досягнення, механізми фінансування, розподілу ризиків,

реалізації вуглецевих результатів, відповідальності сторін, а також умов здійснення державного контролю за виконанням договірних зобов'язань.

Таким чином, укладення договору публічно-приватного партнерства не означає припинення управлінського впливу з боку держави, а лише змінює його характер – від імперативного адміністративного регулювання до договірно-координаційної моделі управління. При цьому за публічним партнером зберігаються контрольні, координаційні та наглядові повноваження щодо забезпечення реалізації державної кліматичної політики, досягнення екологічних показників, ефективного використання бюджетних коштів, міжнародної фінансової допомоги та інших ресурсів.

При цьому через укладення договору приватному партнеру передається функція безпосередньої реалізації кліматичного проєкту. Водночас договірна форма здійснення управління не позбавляє публічного партнера можливості здійснювати контроль за виконанням кліматичних показників, ефективністю використання фінансових ресурсів, дотриманням вимог екологічного законодавства та інших умов договору.

Важливою особливістю є те, що межі такого управлінського впливу мають чітке нормативне закріплення, що забезпечує баланс між публічними та приватними інтересами, гарантує стабільність інвестиційного середовища, передбачуваність договірних відносин та недопущення необґрунтованого втручання держави у господарську діяльність приватного партнера. При цьому саме приватний партнер забезпечує безпосередню реалізацію кліматичного проєкту та несе відповідальність за досягнення визначених договором результатів, зокрема щодо скорочення викидів парникових газів, підвищення енергоефективності, забезпечення кліматичної стійкості чи інших екологічних показників.

Отже, керуючий вплив у системі публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату характеризується поєднанням владно-регулятивних і договірно-координаційних механізмів управління, співвідношення яких змінюється залежно від стадії реалізації проєкту. Якщо на підготовчому етапі

переважають адміністративно-правові інструменти, то після укладення договору центральне місце займає договір публічно-приватного партнерства як спеціальний правовий інструмент реалізації державної кліматичної політики.

Сам договір публічно-приватного партнерства набуває не лише цивільно-правового чи господарсько-правового значення, а й виконує функцію інструмента публічного управління, за допомогою якого забезпечується досягнення визначених державою кліматичних цілей, модернізація інфраструктури, розвиток низьковуглецевої економіки, підвищення рівня адаптації до зміни клімату та забезпечення виконання міжнародних кліматичних зобов'язань України.

Аналіз чинного законодавства та сучасних наукових підходів дозволяє зробити висновок, що реалізація кліматично орієнтованих проєктів ППП здійснюється в межах комплексної адміністративної процедури, яка охоплює підготовку проєкту, прийняття відповідних управлінських рішень, проведення конкурсних процедур, укладення договору та подальше виконання договірних зобов'язань із постійним здійсненням контрольних, моніторингових і координаційних повноважень публічним партнером.

Адміністративно-правові засади реалізації публічно-приватного партнерства функціонують як цілісний управлінський процес, у межах якого публічний партнер реалізує владні повноваження щодо визначення доцільності реалізації проєкту, вибору відповідної форми партнерства та встановлення обов'язкових умов його здійснення. Учений наголошує, що реалізація механізму ППП є неможливою без прийняття органами публічної влади відповідних управлінських рішень, які передують укладенню договору та мають владно-організаційний характер [41].

Подібного підходу дотримується й О. Генсіровський, який акцентує увагу на поетапному характері реалізації проєктів публічно-приватного партнерства та обов'язковій участі суб'єкта публічної влади на кожній стадії відповідних правовідносин – від ініціювання проєкту до його завершення або

припинення. Зазначене положення повною мірою поширюється і на кліматично орієнтовані проєкти ППП, реалізація яких потребує безперервного публічного управління, оскільки їх метою є досягнення не лише економічного результату, а й виконання визначених державою кліматичних зобов'язань та забезпечення екологічного ефекту. Науковець підкреслює, що навіть після укладення договору публічний партнер не втрачає управлінських функцій, а продовжує здійснювати контроль, моніторинг, оцінювання результативності та перевірку дотримання умов реалізації проєкту, що свідчить про збереження адміністративно-правової природи відповідних відносин протягом усього строку реалізації публічно-приватного партнерства [23, с. 94–95].

Для сфери зміни клімату наведений підхід має особливе значення, оскільки досягнення кліматичних цілей не обмежується моментом укладення договору. Навпаки, саме на стадії реалізації проєкту здійснюється постійний моніторинг виконання кліматичних показників, оцінюється рівень скорочення викидів парникових газів, ефективність використання природних ресурсів, досягнення показників енергоефективності, виконання заходів із адаптації до зміни клімату, а також дотримання екологічних стандартів, передбачених законодавством України, міжнародними договорами та умовами договору публічно-приватного партнерства.

Важливе значення для розуміння процедурної природи кліматично орієнтованого публічно-приватного партнерства має також науковий доробок В. М. Полюховича. Досліджуючи адміністративний договір як одну з форм реалізації управлінських повноважень публічної адміністрації, учений обґрунтовує, що адміністративний договір не є альтернативою владному впливу держави, а, навпаки, виступає одним із механізмів його реалізації у сферах, де досягнення публічних цілей потребує залучення приватного сектору до виконання суспільно значущих функцій [117, с. 166]. Такий висновок повністю кореспондується із правовою природою публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату, оскільки реалізація кліматичних проєктів спрямована не лише на досягнення економічної

ефективності, а й на забезпечення публічного інтересу, який полягає у виконанні державної кліматичної політики, міжнародних кліматичних зобов'язань України, досягненні кліматичної нейтральності, скороченні викидів парникових газів та підвищенні стійкості держави до наслідків зміни клімату.

У межах дослідження правового регулювання публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату особливої уваги потребує аналіз доктринальних підходів і законодавчого розуміння категорії «адміністративний договір». У сучасній теорії адміністративного права адміністративний договір традиційно розглядається як один із базових інструментів публічного адміністрування поряд із нормативно-правовими та індивідуальними адміністративними актами [1, с. 315]. Разом із тим специфіка кліматично орієнтованих проєктів публічно-приватного партнерства свідчить про те, що саме договірна форма набуває особливого значення як правовий механізм забезпечення взаємодії держави та приватного партнера у процесі досягнення визначених кліматичних цілей.

Відповідно до положень Кодексу адміністративного судочинства України адміністративний договір визначається як спільний правовий акт суб'єктів владних повноважень або правовий акт, укладений за участю суб'єкта владних повноважень та іншої особи, який ґрунтується на узгодженні волі сторін, оформлюється у формі договору, угоди, протоколу, меморандуму чи іншого подібного документа, встановлює взаємні права та обов'язки його учасників у публічно-правовій сфері та укладається на підставі закону (п. 20 ч. 1 ст. 4 Кодексу адміністративного судочинства України) [66].

Застосування наведеного законодавчого визначення до сфери публічно-приватного партнерства щодо зміни клімату дозволяє зробити висновок, що договір ППП має складну правову природу. З одного боку, він є результатом автономного волевиявлення сторін та ґрунтується на договірних засадах, а з іншого – виконує функцію інструмента реалізації державної кліматичної політики, оскільки укладається виключно в межах визначеної законом

адміністративної процедури, спрямований на досягнення публічного інтересу та перебуває під постійним контролем і наглядом уповноважених органів публічної влади. Саме тому договір публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату доцільно розглядати як особливий адміністративно-договірний механізм реалізації публічного управління, який поєднує приватноправові засади договірної свободи із публічно-правовими вимогами щодо забезпечення екологічної безпеки, виконання кліматичних зобов'язань держави та досягнення суспільно значущих результатів.

На відміну від цивільно-правового договору, адміністративний договір характеризується низкою особливостей, які набувають особливого значення у сфері публічно-приватного партнерства щодо зміни клімату. Насамперед однією зі сторін такого договору обов'язково виступає суб'єкт публічної влади, який реалізує визначену законом компетенцію у сфері кліматичної політики, охорони довкілля, енергетики, інфраструктурного розвитку чи іншій сфері, пов'язаній із досягненням кліматичних цілей держави. Укладення такого договору спрямоване не лише на задоволення інтересів його учасників, а передусім на досягнення публічного інтересу, який полягає у скороченні викидів парникових газів, розвитку низьковуглецевої економіки, забезпеченні кліматичної стійкості, виконанні міжнародних кліматичних зобов'язань України та реалізації державної кліматичної політики.

Правовою підставою укладення адміністративного договору виступають норми публічного права, які визначають компетенцію відповідних суб'єктів, порядок прийняття управлінських рішень, проведення конкурсних процедур, особливості реалізації кліматичних проєктів та здійснення державного контролю за їх виконанням. Водночас такий договір може укладатися як безпосередньо на підставі закону, так і на виконання індивідуальних адміністративних актів, якими приймається рішення про доцільність реалізації відповідного кліматичного проєкту. Особливістю адміністративного договору, як зазначає В.Д. Струкова, є також те, що спори, пов'язані з його укладенням, виконанням чи припиненням, можуть підлягати розгляду в

порядку адміністративного судочинства за умови наявності публічно-правового характеру відповідних правовідносин [169].

На думку Т. Мацелик, адміністративний договір виступає однією із найбільш ефективних форм реалізації партнерської моделі діяльності публічної адміністрації, оскільки забезпечує досягнення балансу між публічними та приватними інтересами, а також створює правові передумови для залучення приватного сектору до виконання публічних завдань [1]. Науковиця відносить до адміністративних договорів договори про співробітництво, що укладаються з метою реалізації функцій держави або територіальних громад, серед яких окреме місце займають договори у сфері публічно-приватного партнерства, порядок укладення яких визначається спеціальним законодавством [1].

Зазначений підхід є повною мірою актуальним і для сфери зміни клімату. Реалізація кліматично орієнтованих проєктів ППП неможлива без активної участі держави, яка визначає стратегічні напрями кліматичної політики, формує нормативні умови функціонування відповідних проєктів, здійснює контроль за досягненням екологічних показників та забезпечує виконання міжнародних кліматичних зобов'язань України. Саме тому договір публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату виходить за межі традиційної приватноправової конструкції та виконує функцію одного з основних інструментів реалізації державної кліматичної політики.

Таким чином, аналіз чинного законодавства та наукових підходів дозволяє зробити висновок, що адміністративний договір є одним із ключових інструментів правового регулювання публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату. Його особливість полягає у поєднанні договірної форми взаємодії сторін із реалізацією публічно-владних повноважень, забезпеченням виконання державної кліматичної політики та досягненням визначених екологічних, економічних і соціальних результатів. Саме через адміністративний договір узгоджується діяльність публічного та приватного партнерів, визначаються кліматичні цілі проєкту, порядок фінансування,

розподіл кліматичних та інвестиційних ризиків, механізми моніторингу, звітності, верифікації екологічних показників, а також відповідальність сторін за досягнення визначених договором результатів.

З урахуванням наведеного, договір публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату доцільно розглядати як особливий різновид адміністративного договору, який поєднує елементи адміністративно-правового та договірної регулювання і характеризується низкою специфічних ознак.

Передусім для нього характерний особливий суб'єктний склад. Однією зі сторін такого договору обов'язково виступає публічний партнер – держава, територіальна громада, орган державної влади, орган місцевого самоврядування, державне чи комунальне підприємство або інший суб'єкт публічного сектору, уповноважений реалізовувати державну політику у сфері зміни клімату чи забезпечувати виконання відповідного кліматичного проєкту. Іншою стороною є приватний партнер, який визначається за результатами конкурентної процедури та бере на себе обов'язки щодо фінансування, створення, модернізації, експлуатації чи управління об'єктом публічно-приватного партнерства з метою досягнення визначених договором кліматичних, екологічних та соціально-економічних результатів.

Іншою характерною ознакою договору публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату є спеціальна процедура його укладення. На відміну від звичайних цивільно-правових договорів, укладення такого договору передбачає проходження комплексу адміністративних процедур, які забезпечують відповідність майбутнього проєкту стратегічним цілям державної кліматичної політики та вимогам законодавства. До таких процедур належать ініціювання кліматичного проєкту, підготовка концептуальної записки, розроблення техніко-економічного обґрунтування, проведення оцінки ефективності реалізації проєкту, визначення його екологічної, економічної та соціальної доцільності, оцінка кліматичних ризиків, організація конкурсної процедури із визначення приватного партнера,

погодження умов фінансування, у тому числі із міжнародними фінансовими організаціями, а також укладення прямих договорів з іншими учасниками проєкту [149].

Особливістю договору публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату є також його предмет, який полягає у реалізації комплексного кліматично орієнтованого інвестиційного проєкту, спрямованого на створення, реконструкцію, модернізацію, експлуатацію або управління об'єктами, що забезпечують скорочення викидів парникових газів, розвиток відновлюваної енергетики, підвищення енергоефективності, адаптацію до зміни клімату, відновлення природних екосистем, розвиток сталої транспортної інфраструктури, модернізацію систем водопостачання, водовідведення та поводження з відходами, а також надання інших суспільно значущих послуг, пов'язаних із досягненням цілей державної кліматичної політики.

Крім того, договір публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату характеризується комплексним правовим регулюванням. Відповідні правовідносини одночасно охоплюються нормами адміністративного, екологічного, господарського, фінансового, бюджетного, земельного, цивільного, енергетичного та міжнародного права. При цьому особливого значення набувають норми законодавства, що регулюють питання кліматичної політики, охорони навколишнього природного середовища, енергетичної ефективності, функціонування ринку вуглецевих одиниць, здійснення моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів, а також виконання міжнародних кліматичних зобов'язань України.

Адміністративний договір у сфері кліматично орієнтованого публічно-приватного партнерства виконує важливу управлінську функцію та забезпечує деталізацію розподілу повноважень, обов'язків, ризиків і відповідальності між публічним та приватним партнерами. Саме його положення визначають цільові кліматичні показники проєкту, екологічні стандарти, вимоги щодо досягнення визначених показників скорочення викидів парникових газів або

підвищення кліматичної стійкості, порядок здійснення моніторингу, звітності та верифікації отриманих результатів, а також механізми державного контролю за виконанням приватним партнером своїх договірних зобов'язань.

Особливого значення в умовах реалізації кліматичних проєктів набувають положення договору щодо управління ризиками. У ньому визначаються механізми розподілу кліматичних, екологічних, технологічних, фінансових, валютних, регуляторних та форс-мажорних ризиків, порядок перегляду окремих умов договору у разі зміни законодавства чи міжнародних кліматичних зобов'язань України, умови індексації платежів, можливість внесення змін до механізму фінансування, порядок заміни приватного партнера, а також підстави дострокового припинення договору з урахуванням необхідності забезпечення безперервності надання суспільно значущих послуг.

Саме через механізм адміністративного договору реалізуються управлінські рішення публічного партнера щодо використання інституту публічно-приватного партнерства як одного із ключових інструментів реалізації державної політики у сфері зміни клімату. За допомогою договору приватному партнеру передається частина функцій щодо безпосередньої реалізації кліматичного проєкту, тоді як за публічним партнером зберігаються повноваження щодо здійснення моніторингу, контролю, координації, оцінювання досягнення кліматичних показників, перевірки цільового використання фінансових ресурсів, а також забезпечення відповідності реалізації проєкту вимогам законодавства та міжнародних кліматичних стандартів.

Варто акцентувати на необхідності усунення прогалин у правовому регулюванні процедури укладення договорів публічно-приватного партнерства. Наведений висновок набуває особливої актуальності для кліматично орієнтованих проєктів, оскільки недостатня визначеність окремих процедурних аспектів, відсутність спеціальних вимог щодо врахування кліматичних ризиків, механізмів оцінювання екологічної результативності,

порядку моніторингу кліматичних показників та розподілу вуглецевих атрибутів негативно впливають на інвестиційну привабливість таких проєктів, знижують рівень довіри потенційних приватних партнерів та міжнародних фінансових організацій, а також створюють передумови для виникнення правової невизначеності та корупційних ризиків. Не менш важливим є подальше вдосконалення механізмів державного контролю за виконанням сторонами кліматичних зобов'язань, процедур оцінювання досягнення екологічних результатів та нормативне врегулювання порядку реагування на порушення умов договору, що безпосередньо впливає на ефективність реалізації державної кліматичної політики [57].

Наступним елементом системи публічного управління у сфері публічно-приватного партнерства щодо зміни клімату виступають зворотні зв'язки, які забезпечують надходження до суб'єкта публічного управління інформації про ефективність реалізації управлінських рішень, ступінь досягнення визначених кліматичних цілей та результати виконання договірних зобов'язань. Саме завдяки механізмам зворотного зв'язку забезпечується можливість оцінювання впливу кліматично орієнтованих проєктів ППП на скорочення викидів парникових газів, підвищення енергоефективності, адаптацію до зміни клімату, використання природних ресурсів та досягнення інших екологічних і соціально-економічних результатів.

У сфері публічно-приватного партнерства щодо зміни клімату інформація про результати реалізації проєктів формується за допомогою комплексної системи моніторингу, звітності, контролю, верифікації та оцінювання ефективності реалізації проєкту. Така система відповідає сучасним міжнародним підходам до здійснення кліматичної політики, відповідно до яких досягнення визначених екологічних показників повинно постійно підтверджуватися об'єктивними даними, отриманими у процесі моніторингу та незалежної перевірки результатів.

У контексті кліматично орієнтованого публічно-приватного партнерства зворотний зв'язок забезпечується насамперед через систему державного

контролю та моніторингу виконання договору, у межах якої публічний партнер здійснює оцінювання діяльності приватного партнера щодо досягнення визначених договором кліматичних показників, виконання екологічних вимог, використання фінансових ресурсів, дотримання умов експлуатації об'єктів та інших зобов'язань, передбачених договором публічно-приватного партнерства.

У результаті здійснення такого контролю публічний партнер та інші уповноважені органи отримують інформацію про фактичний стан реалізації кліматичного проєкту, рівень виконання договірних зобов'язань, ступінь досягнення екологічних KPI, показників скорочення викидів парникових газів, рівень енергоефективності, результати заходів із адаптації до зміни клімату, а також відповідність реалізації проєкту цілям державної кліматичної політики та міжнародним кліматичним зобов'язанням України.

Особливого значення у сфері зміни клімату набувають процедури моніторингу, звітності та верифікації (MRV), які забезпечують достовірність інформації щодо досягнення визначених кліматичних результатів. Саме функціонування системи MRV дозволяє підтвердити обсяги скорочення або уникнення викидів парникових газів, оцінити ефективність реалізації заходів із адаптації до зміни клімату, а також забезпечити прозорість використання бюджетних коштів, міжнародної фінансової допомоги та інших джерел фінансування кліматичних проєктів.

В Україні відповідні функції реалізують уповноважені органи публічної влади, насамперед Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України, Міністерство розвитку громад та територій України, інші центральні органи виконавчої влади, а також спеціально уповноважені органи у сферах енергетики, охорони навколишнього природного середовища, регулювання ринку викидів парникових газів, державного фінансового контролю та управління публічними інвестиціями. До їх повноважень належать здійснення моніторингу реалізації кліматичних проєктів ППП, аналіз ефективності їх виконання, узагальнення отриманих результатів,

проведення перевірок виконання договірних умов та підготовка пропозицій щодо вдосконалення державної політики у відповідній сфері [28].

Така управлінська діяльність забезпечує постійне спостереження за тим, яким чином реалізуються договірні умови, чи досягаються визначені договором кліматичні результати та наскільки ефективно використовуються фінансові, матеріальні й природні ресурси. На підставі інформації, отриманої через механізми зворотного зв'язку, публічний партнер має можливість приймати подальші управлінські рішення, спрямовані на підвищення ефективності реалізації кліматичного проєкту, вдосконалення механізмів фінансування, коригування кліматичних показників, внесення змін до договору в порядку, визначеному законодавством, а також застосування передбачених договором заходів відповідальності у разі недосягнення встановлених екологічних чи економічних результатів.

Водночас механізми зворотного зв'язку виконують не лише інформаційну, а й превентивну функцію, оскільки дозволяють своєчасно виявляти ризики невиконання кліматичних зобов'язань, виникнення технологічних, фінансових, екологічних чи організаційних проблем, що можуть негативно вплинути на реалізацію проєкту, що створює необхідні передумови для своєчасного реагування органів публічної влади, мінімізації негативних наслідків та забезпечення безперервності виконання проєкту.

Отже, зворотний зв'язок у системі публічного управління публічно-приватним партнерством у сфері зміни клімату виконує функцію інформаційно-аналітичного забезпечення управлінської діяльності, слугує основою для оцінювання результативності реалізації державної кліматичної політики та забезпечує належний рівень підзвітності приватного партнера перед державою, територіальними громадами, міжнародними фінансовими організаціями та суспільством.

Таким чином, механізми моніторингу, звітності, контролю, верифікації та підсумкового оцінювання результатів реалізації кліматично орієнтованих проєктів формують основу системи зворотного зв'язку у сфері публічно-

приватного партнерства щодо зміни клімату. Саме завдяки їх функціонуванню суб'єкти публічного управління отримують об'єктивну інформацію про перебіг виконання договору, досягнення кліматичних KPI, ефективність використання фінансових ресурсів, виконання міжнародних кліматичних зобов'язань України та ступінь досягнення визначених публічних інтересів у сфері протидії зміні клімату.

Отримана в результаті функціонування механізмів зворотного зв'язку інформація надає можливість оцінити результативність реалізації державної кліматичної політики засобами публічно-приватного партнерства, рівень виконання приватним партнером договірних, законодавчих та екологічних вимог, а також своєчасно виявляти потенційні ризики, відхилення від визначених кліматичних показників і проблеми, що виникають на різних етапах життєвого циклу кліматично орієнтованого проєкту. Особливого значення набуває оцінювання досягнення встановлених договором екологічних KPI, показників скорочення викидів парникових газів, підвищення енергоефективності, адаптації до наслідків зміни клімату, ефективності використання природних ресурсів та інших результатів, що характеризують виконання державних кліматичних зобов'язань. Як зазначає І. Ковбас, саме комплексний моніторинг виконання договірних зобов'язань і проведення підсумкової оцінки результатів реалізації проєктів публічно-приватного партнерства формують підґрунтя для вдосконалення управлінських рішень, розвитку нормативно-правового регулювання та зміцнення інституційної спроможності суб'єктів публічної влади у відповідній сфері.

Контрольні, моніторингові та верифікаційні механізми у сфері публічно-приватного партнерства щодо зміни клімату виступають важливими інструментами публічного управління, за допомогою яких публічний партнер здійснює безперервний юридично значущий вплив на діяльність приватного партнера. Їх функціонування забезпечує можливість своєчасного коригування процесу реалізації кліматичного проєкту, адаптації договірних умов до змін

кліматичного, економічного, технологічного чи регуляторного середовища, а також застосування передбачених законодавством і договором механізмів реагування у випадках недосягнення визначених кліматичних результатів, невиконання екологічних стандартів або неналежного виконання договірних зобов'язань. У разі істотного порушення умов договору зазначені механізми можуть бути підставою для застосування фінансових санкцій, перегляду договірних умов або дострокового припинення публічно-приватного партнерства.

Таким чином, система публічного управління у сфері публічно-приватного партнерства щодо зміни клімату включає взаємопов'язаний комплекс елементів, до яких належать суб'єкти публічного управління (органи державної влади, органи місцевого самоврядування, приватні партнери, міжнародні фінансові організації, інші учасники кліматично орієнтованих проєктів), об'єкт управлінського впливу (суспільні відносини, що виникають у процесі підготовки, укладення та реалізації кліматичних проєктів ППП), керуючий вплив, який реалізується через поєднання адміністративно-правових, економічних і договірних механізмів, а також систему зворотних зв'язків, яка забезпечує отримання інформації про ефективність реалізації державної кліматичної політики, виконання міжнародних кліматичних зобов'язань України та досягнення визначених екологічних і соціально-економічних результатів.

Визначальною особливістю цієї системи є використання договору публічно-приватного партнерства як основного інструменту реалізації державної кліматичної політики. Саме через договірні механізми публічний партнер забезпечує організаційний, регулятивний, координаційний і контрольний вплив на реалізацію кліматичного проєкту, одночасно зберігаючи повноваження щодо моніторингу досягнення визначених кліматичних показників, контролю за цільовим використанням фінансових ресурсів, дотриманням екологічних вимог та виконанням міжнародних кліматичних стандартів.

Механізми моніторингу, звітності, контролю, верифікації та підсумкового оцінювання результатів реалізації кліматично орієнтованих проєктів забезпечують можливість своєчасного коригування управлінських рішень, удосконалення механізмів державної кліматичної політики, підвищення ефективності реалізації проєктів та належного виконання сторонами своїх договірних і законодавчих обов'язків. Саме ця особливість відрізняє публічно-приватне партнерство у сфері зміни клімату від традиційних форм публічного управління, оскільки дозволяє поєднати реалізацію публічних екологічних та кліматичних цілей із використанням фінансового, інноваційного, технологічного та управлінського потенціалу приватного сектору на умовах, визначених законодавством і договором.

Публічне управління у сфері публічно-приватного партнерства щодо зміни клімату доцільно розглядати як складну багаторівневу систему управлінської діяльності, яка забезпечує взаємодію органів державної влади, органів місцевого самоврядування, приватного сектору, міжнародних фінансових організацій, донорських інституцій та інших учасників із метою реалізації державної кліматичної політики, виконання міжнародних кліматичних зобов'язань України та досягнення цілей сталого розвитку. Такий підхід створює необхідні передумови для більш широкого застосування механізмів публічно-приватного партнерства на державному, регіональному та місцевому рівнях, насамперед під час реалізації проєктів із розвитку відновлюваної енергетики, декарбонізації економіки, підвищення енергоефективності, модернізації комунальної інфраструктури, розвитку сталої мобільності, поводження з відходами та адаптації територій до зміни клімату.

Водночас реалізація євроінтеграційного курсу України, виконання вимог Європейського зеленого курсу, Паризької угоди та інших міжнародних кліматичних документів обумовлюють необхідність формування сучасної системи публічного управління у сфері кліматично орієнтованого публічно-приватного партнерства, яка відповідала б принципам багаторівневого

врядування, сталого розвитку, відкритості, прозорості, підзвітності, кліматичної нейтральності та ефективного управління публічними ресурсами. Формування такої системи передбачає належну координацію діяльності органів публічної влади різних рівнів, зміцнення інституційної спроможності територіальних громад, розвиток спеціалізованих механізмів фінансування кліматичних проєктів, а також гармонізацію правового регулювання публічно-приватного партнерства із законодавством Європейського Союзу.

Для забезпечення належного функціонування механізму публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату система суб'єктів публічного управління повинна діяти узгоджено, послідовно та стратегічно скоординовано, орієнтуючись на довгострокове досягнення кліматичних цілей, виконання міжнародних зобов'язань України, забезпечення екологічної безпеки та максимальну ефективність реалізації кліматично орієнтованих проєктів. У цьому контексті особливого значення набувають розвиток стратегічного планування, запровадження єдиних методологічних підходів до підготовки, оцінювання та пріоритезації кліматичних проєктів, інтеграція системи моніторингу, звітності та верифікації (MRV), підвищення професійної спроможності суб'єктів публічної влади, а також подальша цифровізація процедур управління та супроводу проєктів публічно-приватного партнерства [50, с. 100].

Водночас Організація Об'єднаних Націй у контексті досягнення Цілей сталого розвитку рекомендує державам активно використовувати механізми публічно-приватного партнерства як один із ключових інструментів фінансування та реалізації кліматично орієнтованих проєктів. З цією метою державам пропонується формувати послідовну державну політику, засновану на довгостроковому стратегічному плануванні, створенні сприятливого інвестиційного середовища, розвитку фінансово-кредитних механізмів підтримки сталого розвитку, зміцненні системи публічного управління та стимулюванні міжнародного економічного співробітництва, що забезпечує

мобілізацію приватного капіталу для досягнення екологічних і кліматичних цілей [275].

На національному рівні важливість використання механізмів публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату підтверджується положеннями Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 року № 722/2019[157], у якому наголошено на необхідності забезпечення збалансованого поєднання економічної, соціальної та екологічної складових сталого розвитку. Досягнення зазначених цілей безпосередньо пов'язується із розвитком партнерських механізмів між державою, територіальними громадами, бізнесом і громадянським суспільством. У зв'язку з цим під час розроблення прогностичних, програмних та нормативно-правових документів особлива увага приділяється активізації участі держави у глобальному партнерстві, залученню приватних інвестицій до реалізації кліматичних проєктів та розвитку міжнародного співробітництва у сфері протидії зміні клімату [122].

Досліджуючи перспективи вдосконалення публічного управління у сфері публічно-приватного партнерства щодо зміни клімату, необхідно враховувати положення Стратегії реформування державного управління України на 2022–2025 роки, відповідно до якої одним із пріоритетних напрямів розвитку держави визначено поглиблення європейської інтеграції, забезпечення інституційної готовності України до набуття членства в Європейському Союзі, а також впровадження сучасних стандартів належного врядування.

У цьому контексті модернізація системи публічного управління у сфері кліматично орієнтованого публічно-приватного партнерства є складовою комплексної трансформації державного управління та реалізації європейського кліматичного порядку денного. Важливе значення має Дорожня карта реформи державного управління [42], положення якої спрямовані на підвищення професійної спроможності органів публічної влади, розвиток цифрового врядування, забезпечення прозорості діяльності

державних інституцій, удосконалення системи управління державними фінансами, запобігання корупції та підвищення ефективності використання публічних ресурсів. Реалізація зазначених заходів створює належне інституційне середовище для підготовки, фінансування та реалізації кліматичних проєктів публічно-приватного партнерства.

Особливого значення набуває інтеграція механізмів публічно-приватного партнерства до реалізації державної кліматичної політики, оскільки саме вони забезпечують можливість ефективного залучення приватних інвестицій для фінансування заходів із декарбонізації економіки, розвитку відновлюваної енергетики, підвищення енергоефективності, модернізації критичної інфраструктури, розвитку сталої мобільності, впровадження циркулярної економіки, відновлення природних екосистем та реалізації інших проєктів, спрямованих на досягнення кліматичної нейтральності. Одночасно такі механізми сприяють наближенню України до європейських стандартів належного врядування, екологічного управління та сталого розвитку [54].

Подальший розвиток інституту публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату потребує переорієнтації системи публічного управління на довгострокове стратегічне планування, системне залучення приватного сектору до реалізації державної кліматичної політики та формування стабільного інвестиційного середовища для реалізації кліматично орієнтованих проєктів. Особливого значення набуває розвиток партнерських механізмів на регіональному та місцевому рівнях, оскільки саме територіальні громади є безпосередніми суб'єктами реалізації значної частини проєктів із підвищення енергоефективності, модернізації систем теплопостачання, водопостачання, поводження з відходами, розвитку громадського транспорту, впровадження відновлюваних джерел енергії та адаптації територій до наслідків зміни клімату.

У цьому контексті С.М. Приліпко до пріоритетних напрямів удосконалення публічного управління у сфері публічно-приватного

партнерства щодо зміни клімату відносить формування та постійне оновлення реєстрів потенційних кліматичних проєктів державної і комунальної власності; інтеграцію кліматичних критеріїв до державних та місцевих стратегій розвитку; створення спеціалізованих платформ взаємодії між органами публічної влади, бізнесом, міжнародними фінансовими організаціями та донорами; проведення інвестиційних форумів, кліматичних конференцій і презентацій потенційних проєктів; запровадження спеціалізованих програм підтримки приватних інвесторів; удосконалення механізмів державних гарантій та розподілу кліматичних ризиків; а також розроблення сучасних моделей договірної регулювання кліматично орієнтованих проєктів публічно-приватного партнерства відповідно до принципів сталого розвитку, Європейського зеленого курсу та Паризької угоди [119].

Отже, ефективність функціонування системи публічного управління у сфері публічно-приватного партнерства щодо зміни клімату безпосередньо залежить від рівня її інституційної спроможності, стратегічної узгодженості та здатності забезпечувати баланс між публічними, приватними й екологічними інтересами. Саме тому подальший розвиток кліматично орієнтованого публічно-приватного партнерства в Україні повинен супроводжуватися вдосконаленням механізмів стратегічного кліматичного планування, зміцненням кадрового потенціалу органів публічної влади, інтеграцією сучасних цифрових технологій управління, розвитком системи моніторингу, звітності та верифікації кліматичних показників, а також гармонізацією національного законодавства із правом Європейського Союзу, що забезпечить ефективну реалізацію державної кліматичної політики та виконання міжнародних кліматичних зобов'язань України.

2.3. Правове забезпечення фінансування та інвестування кліматичних проєктів на засадах публічно-приватного партнерства

Однією з визначальних передумов ефективного функціонування механізму публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату є належне правове забезпечення фінансування та інвестування кліматичних проєктів. Особливість таких проєктів полягає у тому, що їх реалізація, як правило, пов'язана зі значними початковими капіталовкладеннями, тривалим строком окупності, високим рівнем інвестиційних ризиків та необхідністю досягнення не лише економічного, а й соціального та екологічного ефекту. Саме тому традиційні механізми бюджетного фінансування дедалі частіше доповнюються інструментами залучення приватного капіталу, міжнародної технічної допомоги, кліматичних фондів, фінансових організацій та інших джерел інвестування, що обумовлює необхідність формування комплексної системи правового регулювання відповідних правовідносин.

У сучасній правовій доктрині фінансування кліматичних проєктів розглядається як система врегульованих нормами права суспільних відносин щодо акумулювання, розподілу та використання фінансових ресурсів [232, с. 346], спрямованих на досягнення цілей пом'якшення наслідків зміни клімату, адаптації до кліматичних змін, підвищення енергоефективності, розвитку відновлюваних джерел енергії, декарбонізації промисловості, модернізації транспортної інфраструктури, розвитку циркулярної економіки та інших напрямів забезпечення сталого розвитку. На відміну від традиційного інвестиційного фінансування, кліматичне фінансування характеризується чіткою екологічною спрямованістю, відповідністю міжнародним кліматичним зобов'язанням держави та застосуванням спеціальних критеріїв оцінки екологічної ефективності інвестицій.

Правове регулювання фінансування кліматичних проєктів формується під впливом багаторівневої системи нормативно-правових актів, яка охоплює міжнародний, регіональний (європейський) та національний рівні правового регулювання. Така багаторівнева структура обумовлена глобальним характером проблеми зміни клімату, необхідністю координації дій держав щодо скорочення викидів парникових газів та адаптації до наслідків зміни

клімату, а також потребою у консолідації фінансових ресурсів державного, приватного та міжнародного секторів для досягнення цілей сталого розвитку. Особливістю сучасного кліматичного права є поступова трансформація фінансових механізмів із факультативних інструментів державної політики у самостійний елемент міжнародно-правового механізму забезпечення виконання кліматичних зобов'язань держав.

Основу міжнародно-правового регулювання кліматичного фінансування становлять положення Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату 1992 року (UNFCCC) [162], відповідно до статті 4 якої розвинені держави зобов'язуються надавати фінансові ресурси для покриття погоджених витрат країн, що розвиваються, пов'язаних із виконанням їхніх міжнародних кліматичних зобов'язань. Конвенція закріпила принцип спільної, але диференційованої відповідальності та відповідних можливостей (Common but Differentiated Responsibilities and Respective Capabilities[202]), відповідно до якого держави несуть спільну відповідальність за протидію зміні клімату, однак обсяг їхніх фінансових та технологічних зобов'язань залежить від рівня економічного розвитку, історичного внеску у формування глобальних викидів парникових газів та наявних фінансових можливостей. Саме зазначений принцип став фундаментальною основою міжнародної системи кліматичного фінансування та визначив необхідність створення спеціалізованих міжнародних фінансових механізмів підтримки кліматичних проєктів.

Подальший розвиток міжнародного правового регулювання фінансування кліматичних заходів відбувся із прийняттям Паризької угоди 2015 року, яка істотно розширила зміст фінансових зобов'язань держав. Так, відповідно до статті 2 Паризької угоди однією з основних цілей міжнародної кліматичної політики визначено забезпечення узгодженості фінансових потоків із траєкторією розвитку, що характеризується низьким рівнем викидів парникових газів та кліматичною стійкістю [107]. Таким чином, міжнародне право вперше закріпило обов'язок держав формувати таку фінансову політику,

яка б сприяла переорієнтації інвестиційних потоків на підтримку екологічно сталих видів економічної діяльності.

Особливе значення для розвитку системи кліматичного фінансування мають положення статті 9 Паризької угоди, відповідно до яких розвинені держави зобов'язуються мобілізувати фінансові ресурси для підтримки кліматичних заходів у країнах, що розвиваються, із використанням широкого кола джерел фінансування, включаючи державні, приватні, двосторонні, багатосторонні та альтернативні фінансові механізми. При цьому наголошується, що мобілізація кліматичного фінансування повинна відбуватися на основі поступового збільшення його обсягів, що обумовлює необхідність активного залучення приватного сектору до реалізації міжнародної кліматичної політики [43].

Водночас стаття 6 Паризької угоди започаткувала принципово новий механізм міжнародного кліматичного фінансування шляхом створення правових засад функціонування міжнародних вуглецевих ринків та міжнародної передачі результатів пом'якшення наслідків зміни клімату (Internationally Transferred Mitigation Outcomes – ITMOs) [285]. Запровадження цього механізму створює додаткові економічні стимули для фінансування кліматичних проєктів, дозволяє залучати приватні інвестиції через механізми торгівлі результатами скорочення викидів парникових газів та сприяє розвитку міжнародного співробітництва у сфері реалізації кліматичних проєктів.

На регіональному рівні суттєвий вплив на формування правового механізму кліматичного фінансування здійснює законодавство Європейського Союзу, яке останніми роками зазнало масштабної трансформації у зв'язку з реалізацією Європейського зеленого курсу (European Green Deal) [274]. Центральне місце у цій системі посідає Регламент (ЄС) 2021/1119 «Європейський кліматичний закон» (European Climate Law) [262], який законодавчо закріпив обов'язок держав-членів забезпечити досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року та скорочення чистих викидів

парникових газів щонайменше на 55 % до 2030 року порівняно з рівнем 1990 року. Досягнення зазначених цілей безпосередньо пов'язується із формуванням ефективної системи фінансування кліматичних заходів та залученням приватного капіталу.

Особливу роль у розвитку європейської системи кліматичного фінансування відіграє Регламент (ЄС) 2020/852 про встановлення системи класифікації екологічно сталих видів економічної діяльності (EU Taxonomy Regulation) [261]. Зазначений нормативний акт визначає єдині критерії віднесення економічної діяльності до екологічно сталої, що забезпечує правову визначеність для інвесторів та фінансових установ при ухваленні рішень щодо фінансування кліматичних проєктів. Запровадження таксономії ЄС істотно підвищило прозорість ринку сталого фінансування, мінімізувало ризики «зеленого камуфляжу» (greenwashing) та створило передумови для стандартизації оцінки екологічної ефективності інвестицій.

Важливе місце у системі європейського правового регулювання також займає Регламент (ЄС) 2023/2631 про Європейський стандарт зелених облігацій (European Green Bond Standard), який встановлює уніфіковані вимоги до випуску та використання зелених облігацій як одного із ключових фінансових інструментів залучення інвестицій до реалізації кліматичних проєктів. Запровадження зазначеного стандарту покликане забезпечити прозорість використання залучених коштів, підвищити рівень захисту інвесторів та сприяти розвитку єдиного європейського ринку зеленого фінансування.

Національний рівень правового регулювання кліматичного фінансування в Україні формується на основі положень Закону України «Про публічно-приватне партнерство», Закону України «Про інвестиційну діяльність» [136], Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [152], Закону України «Про засади державної кліматичної політики» (після набрання ним чинності) [146], Бюджетного кодексу України [12], а також низки стратегічних документів, серед яких особливе значення мають

Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року[156], Енергетична стратегія України до 2050 року та інші програмні документи.

Таким чином, сучасне правове регулювання фінансування кліматичних проєктів поступово трансформується у самостійну комплексну систему правових норм, яка інтегрує положення міжнародного, європейського, фінансового, інвестиційного, екологічного та адміністративного права. За таких умов фінансування кліматичних заходів перестає бути виключно економічним інструментом реалізації екологічної політики та набуває ознак одного з юридичних механізмів забезпечення виконання міжнародних кліматичних зобов'язань держави. Це, своєю чергою, обумовлює необхідність удосконалення національного законодавства шляхом імплементації міжнародних стандартів сталого фінансування, розвитку правових механізмів залучення приватних інвестицій та створення ефективних моделей фінансування кліматичних проєктів, що реалізуються на засадах публічно-приватного партнерства.

Особливого значення у сучасних умовах набуває інтеграція механізмів фінансування кліматичних проєктів із правовими інструментами публічно-приватного партнерства. Саме модель партнерської взаємодії дозволяє забезпечити поєднання фінансових можливостей держави, управлінських повноважень органів публічної влади, інноваційного потенціалу приватного сектору та ресурсної підтримки міжнародних фінансових організацій. У цьому випадку правове регулювання поширюється не лише на процедуру укладення договору про публічно-приватне партнерство, але й на порядок формування фінансової моделі проєкту, визначення джерел фінансування, розподіл фінансових ризиків, механізми державної підтримки, систему гарантій для інвесторів, контроль за використанням коштів та оцінку досягнення екологічних результатів.

На відміну від класичних інфраструктурних проєктів, кліматичні проєкти характеризуються складною фінансовою структурою. Їх реалізація нерідко передбачає поєднання бюджетного фінансування, приватних

інвестицій, кредитних ресурсів міжнародних фінансових установ, грантової підтримки, пільгового кредитування, механізмів змішаного фінансування (blended finance), а також застосування спеціальних фінансових інструментів, зокрема «зелених» облігацій, кліматичних фондів, механізмів страхування кліматичних ризиків та інших сучасних форм фінансового забезпечення. Саме тому законодавство повинно створювати належні правові умови для комплексного використання різних фінансових механізмів у межах одного проєкту.

Правове забезпечення фінансування кліматичних проєктів нерозривно пов'язане із принципом розподілу фінансових ризиків між учасниками публічно-приватного партнерства [82]. На відміну від традиційного державного фінансування, у межах ППП значна частина фінансових ризиків покладається на того учасника, який об'єктивно здатний найбільш ефективно ними управляти. Такий підхід відповідає загальновизнаним міжнародним принципам організації партнерських відносин і дозволяє підвищити ефективність використання фінансових ресурсів, мінімізувати бюджетне навантаження та забезпечити довгострокову фінансову стійкість проєктів.

Особливістю фінансування кліматичних проєктів є також їх тісний взаємозв'язок із системою державної кліматичної політики. Обсяги фінансування визначаються не лише економічною доцільністю окремого проєкту, а й його відповідністю стратегічним цілям декарбонізації економіки, розвитку відновлюваної енергетики, скорочення викидів парникових газів, адаптації до зміни клімату та виконання міжнародних кліматичних зобов'язань України. У зв'язку з цим фінансові рішення набувають ознак управлінських рішень у сфері реалізації державної кліматичної політики, що зумовлює необхідність застосування адміністративно-правових механізмів планування, координації, моніторингу та державного контролю.

Водночас важливою особливістю сучасної моделі фінансування кліматичних проєктів є поступовий перехід від виключно бюджетного фінансування до змішаних моделей інвестування. Така трансформація

пояснюється як обмеженістю державних фінансових ресурсів, так і необхідністю суттєвого збільшення обсягів інвестицій для досягнення цілей кліматичної нейтральності. За оцінками міжнародних фінансових інституцій, лише державне фінансування неспроможне забезпечити реалізацію масштабних кліматичних трансформацій, що потребує активного залучення приватного капіталу, банківського сектору, інституційних інвесторів, міжнародних фінансових організацій та спеціалізованих кліматичних фондів.

У цих умовах правове регулювання повинно бути спрямоване на формування передбачуваного, стабільного та прозорого інвестиційного середовища. Його основними складовими виступають нормативне визначення умов участі приватного партнера у фінансуванні кліматичних проєктів, закріплення механізмів державної підтримки, встановлення гарантій захисту інвестицій, забезпечення прозорості процедур відбору проєктів, нормативне врегулювання порядку надання бюджетних зобов'язань, визначення правового режиму об'єктів інвестування та формування ефективної системи державного фінансового контролю.

Однак, незважаючи на активну участь міжнародних організацій у відновленні довкілля та забезпеченні екологічних прав населення шляхом фінансування заходів з ліквідації наслідків воєнних дій, значна частина відповідних проєктів не отримує повного фінансового забезпечення до завершення їх реалізації [287]. Така ситуація негативно впливає на ефективність виконання програм екологічного відновлення та знижує результативність міжнародної фінансової допомоги. Тривалий час у міжнародній практиці була відсутня цілісна система фінансування постконфліктної екологічної оцінки, ліквідації екологічних наслідків збройних конфліктів та компенсації завданих збитків. Фінансування здійснювалося переважно в межах окремих програм або разових міжнародних ініціатив, що не забезпечувало комплексного та довгострокового підходу до вирішення екологічних проблем. Внаслідок цього реалізовані заходи нерідко

характеризувалися недостатньою ефективністю, фрагментарністю та обмеженим впливом на відновлення пошкоджених природних екосистем.

Протягом тривалого часу міжнародна дискусія щодо посилення правового захисту довкілля в умовах збройних конфліктів концентрувалася переважно на питаннях міжнародно-правової відповідальності або військово-правових аспектів ведення бойових дій, тоді як гуманітарні, соціально-економічні та екологічні наслідки воєн залишалися недостатньо дослідженими. У сучасних умовах міжнародні організації та уряди держав дедалі активніше підтримують підхід, відповідно до якого формування механізмів фінансування екологічного відновлення має здійснюватися із залученням широкого кола заінтересованих суб'єктів. До процесу вироблення відповідних рішень доцільно залучати не лише представників міжнародних організацій та органів державної влади, а й науковців, практиків із держав, які зазнали значних екологічних втрат унаслідок воєнних дій, представників громадянського суспільства, органів місцевого самоврядування та постраждалих територіальних громад. Такий підхід сприяє врахуванню практичного досвіду, регіональних особливостей та реальних потреб постраждалих територій, що є необхідною передумовою формування ефективної системи фінансування післявоєнного екологічного відновлення. Ігнорування позицій зазначених суб'єктів може призвести до того, що питання фінансового забезпечення ліквідації екологічних наслідків війни залишатиметься переважно предметом наукових дискусій без належної практичної реалізації [287].

При цьому навіть за наявності належним чином організованих міжнародних інституцій, уповноважених приймати рішення щодо надання фінансової допомоги, відповідні механізми не завжди забезпечують оперативне реагування на надзвичайні екологічні виклики. Міжнародні експертні дослідження свідчать [203], що фінансові інститути часто характеризуються складністю процедур прийняття рішень, що істотно уповільнює процес виділення необхідних фінансових ресурсів. Однією з

основних причин такої ситуації є необхідність проведення комплексної оцінки масштабів завданої шкоди, збору та верифікації великого обсягу інформації, проведення експертних досліджень та обґрунтування доцільності фінансування конкретних заходів. За умов надзвичайних екологічних ситуацій така тривалість процедур може негативно впливати на ефективність реагування та збільшувати масштаби екологічних втрат.

З огляду на це є необхідним створення постійно діючих міжнародних фінансових механізмів швидкого реагування, діяльність яких була б спрямована на оперативне фінансування постконфліктної екологічної оцінки, проведення першочергових природоохоронних заходів, мінімізацію екологічних ризиків та формування фінансової основи для реалізації середньострокових і довгострокових програм відновлення довкілля [203]. Такі інституції мають забезпечувати можливість невідкладного фінансування робіт із визначення масштабів екологічної шкоди, оцінки екологічних ризиків, локалізації небезпечних процесів та підготовки комплексних програм екологічного відновлення постраждалих територій.

У цьому контексті висловлюється пропозиція щодо створення спеціалізованого міжнародного надзвичайного фонду, діяльність якого була б спрямована на фінансування проведення постконфліктних екологічних оцінок, оперативного реагування на екологічні загрози та зміцнення інституційної спроможності держав у сфері подолання екологічних наслідків воєнних дій [203]. Отже, формування фінансової бази такого фонду має здійснюватися на об'єктивних економічних критеріях, що дозволить мінімізувати ризики політизації процесу розподілу фінансових ресурсів. Одним із найбільш доцільних підходів пропонується визначення розміру внесків держав-учасниць залежно від обсягу їхнього валового внутрішнього продукту або інших макроекономічних показників, які відображають рівень економічної спроможності держав. Передбачається, що можливість отримання фінансової підтримки з такого міжнародного фонду у разі виникнення масштабних екологічних загроз може стати додатковим стимулом для

приєднання держав до відповідної системи міжнародної екологічної солідарності та розвитку міжнародного співробітництва у сфері фінансування післявоєнного відновлення довкілля.

Таким чином, правове забезпечення фінансування кліматичних проєктів у межах публічно-приватного партнерства являє собою комплексний адміністративно-правовий механізм, який поєднує норми фінансового, господарського, інвестиційного, екологічного та адміністративного права. Його головною метою є створення належних юридичних умов для мобілізації фінансових ресурсів, ефективного розподілу фінансових ризиків, залучення довгострокових інвестицій та забезпечення досягнення екологічних результатів, визначених національною та міжнародною кліматичною політикою. Саме ефективність такого механізму значною мірою визначатиме спроможність держави реалізувати масштабні кліматичні проєкти, забезпечити декарбонізацію економіки та досягти цілей сталого розвитку [181].

Фінансове забезпечення реалізації кліматичних проєктів у сучасних умовах характеризується багатокомпонентністю та поєднанням різних джерел інвестування, що обумовлює необхідність комплексного нормативно-правового регулювання. На відміну від традиційних інфраструктурних проєктів, кліматичні проєкти потребують інтеграції державних, приватних, міжнародних та інституційних фінансових ресурсів, оскільки лише така модель дозволяє забезпечити достатній рівень капіталізації заходів із декарбонізації економіки, розвитку відновлюваної енергетики, підвищення енергоефективності, модернізації транспортної та комунальної інфраструктури, а також адаптації до наслідків зміни клімату.

Правові засади фінансування публічно-приватного партнерства в Україні визначаються насамперед Законом України «Про публічно-приватне партнерство», який встановлює можливість використання різних джерел фінансування проєктів, зокрема коштів державного та місцевих бюджетів, власних коштів приватного партнера, кредитних ресурсів, міжнародної

фінансової допомоги, грантів та інших джерел, не заборонених законодавством [149]. Водночас положення Закону України «Про інвестиційну діяльність» визначають загальні правові гарантії здійснення інвестиційної діяльності, рівність прав усіх суб'єктів інвестування, гарантії захисту інвестицій та стабільність умов їх здійснення, що є необхідною передумовою реалізації довгострокових кліматичних проєктів [136].

Не менш важливе значення мають положення Паризької угоди [107], відповідно до статті 2 якої одним із ключових завдань міжнародної кліматичної політики визначено забезпечення узгодженості фінансових потоків із траєкторією низьковуглецевого та кліматично стійкого розвитку. Стаття 9 Паризької угоди покладає на розвинені держави обов'язок щодо мобілізації фінансових ресурсів для підтримки кліматичних заходів, а стаття 10 передбачає сприяння розвитку технологій та інновацій шляхом фінансової підтримки відповідних проєктів. Таким чином, міжнародно-правове регулювання розглядає фінансування як один із центральних елементів реалізації глобальної кліматичної політики, що повинно враховуватися при формуванні національного законодавства України [258].

Важливим напрямом розвитку сучасного правового регулювання є гармонізація українського законодавства із правом Європейського Союзу у сфері сталого фінансування. Одним із ключових нормативних актів Європейського Союзу виступає Регламент (ЄС) 2020/852 про встановлення системи класифікації екологічно сталих видів економічної діяльності (EU Taxonomy Regulation). Його прийняття започаткувало формування єдиної системи критеріїв, відповідно до яких визначається екологічна сталість інвестиційних проєктів. Регламент встановлює, що інвестиція може вважатися сталою лише за умови її істотного внеску в досягнення однієї або кількох екологічних цілей, відсутності значної шкоди іншим екологічним цілям (принцип Do No Significant Harm), дотримання мінімальних соціальних гарантій та відповідності технічним критеріям оцінки. Саме зазначені критерії

дедалі частіше використовуються міжнародними фінансовими установами під час оцінки кліматичних проєктів, що реалізуються в Україні [219].

У науковій літературі справедливо зазначається, що формування єдиної системи класифікації сталих інвестицій істотно знижує інформаційну асиметрію між інвесторами та позичальниками, мінімізує ризики так званого «зеленого камуфляжу» (greenwashing) та підвищує довіру приватних інвесторів до фінансування екологічних проєктів. Зокрема, М. Кастрильо та С. Маркос наголошують, що саме запровадження Taxonomy Regulation стало одним із визначальних факторів розвитку сучасного європейського ринку сталого фінансування та сприяло стандартизації критеріїв оцінки екологічної ефективності інвестицій [219].

Одним із найбільш перспективних інструментів фінансування кліматичних проєктів є випуск «зелених» облігацій (green bonds). Правові засади їх використання поступово формуються як на міжнародному, так і на національному рівнях. Основною особливістю зазначеного фінансового інструменту є цільове використання залучених коштів виключно для фінансування екологічно сталих проєктів. У міжнародній практиці емітенти зелених облігацій керуються Green Bond Principles, розробленими International Capital Market Association (ICMA), а також європейськими стандартами сталого фінансування. Застосування таких інструментів у межах публічно-приватного партнерства дозволяє суттєво розширити фінансову базу реалізації масштабних кліматичних проєктів, насамперед у сферах енергетики, транспорту, поводження з відходами, модернізації житлово-комунального господарства та водної інфраструктури [199].

Поряд із цим дедалі більшого поширення набувають механізми змішаного фінансування (blended finance), що передбачають поєднання бюджетних коштів, кредитних ресурсів міжнародних фінансових організацій, грантового фінансування та приватного капіталу. Саме такий підхід широко використовується Європейським інвестиційним банком, Європейським банком реконструкції та розвитку, Світовим банком та іншими міжнародними

фінансовими установами під час фінансування екологічних і кліматичних проєктів. Використання механізму *blended finance* дозволяє знизити інвестиційні ризики приватного сектору, зробити економічно привабливими проєкти із тривалим строком окупності та забезпечити більш ефективне використання державних фінансових ресурсів.

В.Г. Кізін підкреслює, що ефективність механізмів змішаного фінансування значною мірою залежить від належного правового розподілу фінансових ризиків між учасниками публічно-приватного партнерства [61]. Як зазначає О.В. Рибка, сучасна концепція *green finance* базується не лише на використанні нових фінансових інструментів, а й на формуванні спеціального нормативного середовища, яке забезпечує інтеграцію екологічних критеріїв у процес прийняття інвестиційних рішень, діяльність банківського сектору, фондового ринку та державної фінансової політики [164].

Для України особливого значення набуває інтеграція національної системи фінансування кліматичних проєктів із європейською моделлю сталого фінансування. Як справедливо зазначає Г. Комарницька, виконання положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом потребує поступового формування комплексної системи зеленої фінансової політики, що включає нормативне регулювання сталих фінансових інструментів, удосконалення інвестиційного законодавства, розвиток ринку зелених облігацій, впровадження критеріїв екологічної оцінки інвестицій та адаптацію фінансового законодавства до вимог права Європейського Союзу [70].

Важливим етапом розвитку національної системи кліматичного фінансування стало прийняття Кабінетом Міністрів України постанови «Про реалізацію експериментального проєкту щодо виконання окремих положень статті 6 Паризької угоди», якою сформовано нормативно-правові та інституційні засади участі України у функціонуванні міжнародних вуглецевих ринків. Ухвалення зазначеного нормативно-правового акта спрямоване на імплементацію положень статті 6 Паризької угоди та створення правового

механізму міжнародної передачі результатів пом'якшення наслідків зміни клімату (Internationally Transferred Mitigation Outcomes[238], ITMOs), що відкриває можливості для залучення додаткових фінансових ресурсів, необхідних для реалізації державної кліматичної політики, здійснення зеленої відбудови держави та структурної модернізації національної економіки.

Однією з ключових складових зазначеної постанови є нормативне врегулювання функціонування Національного вуглецевого реєстру України, який виступає центральним елементом системи адміністрування міжнародних вуглецевих операцій. Основним призначенням Реєстру є забезпечення належного обліку, реєстрації, відстеження, верифікації та адміністрування операцій, пов'язаних із міжнародною передачею результатів скорочення викидів парникових газів відповідно до вимог Паризької угоди. Запровадження такого механізму сприятиме підвищенню прозорості функціонування ринку вуглецевих одиниць, забезпеченню екологічної доброчесності міжнародних операцій та виконанню Україною міжнародних кліматичних зобов'язань.

Правове впровадження механізмів, передбачених статтею 6 Паризької угоди, створює передумови для активізації інвестиційної діяльності у сфері реалізації кліматичних проєктів [107]. Насамперед це стосується залучення фінансових ресурсів до розвитку відновлюваної енергетики, впровадження низьковуглецевих технологій, підвищення енергоефективності виробництва, модернізації промислових підприємств, розвитку екологічно безпечного транспорту, удосконалення систем поводження з відходами та реалізації комплексних проєктів зеленої відбудови. У цьому контексті міжнародний ринок вуглецевих одиниць набуває значення одного з перспективних фінансових інструментів реалізації державної кліматичної політики та стимулювання приватних інвестицій у природоохоронні заходи.

При цьому формування нормативно-правової бази для функціонування міжнародних вуглецевих ринків має комплексний характер та передбачає інтеграцію адміністративно-правових, фінансово-правових та екологічно-

правових механізмів. Реалізація відповідних положень потребує створення ефективної системи державного управління, яка охоплюватиме процедури авторизації проєктів, ведення державного реєстру, здійснення моніторингу, звітності та верифікації результатів скорочення викидів парникових газів, а також забезпечення належного державного контролю за міжнародними операціями з вуглецевими одиницями.

Особливого значення набуває те, що створення відповідної нормативної основи здійснюється з урахуванням міжнародного досвіду та вже сформованих механізмів двостороннього кліматичного співробітництва України з окремими державами, зокрема Швейцарською Конфедерацією та Японією [174]. Наявність таких міжнародних домовленостей створює необхідні правові передумови для подальшого розширення співробітництва з іншими країнами у сфері міжнародної передачі результатів скорочення викидів, реалізації спільних кліматичних проєктів та залучення додаткових інвестиційних ресурсів.

Слід зазначити, що розроблення зазначеної постанови стало результатом координації діяльності органів державної влади, міжнародних організацій та експертного середовища. До підготовки нормативно-правового акта були залучені Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України[35], Програма розвитку ООН (ПРООН) в Україні[158], Український кліматичний офіс[175], Національний центр обліку викидів парникових газів[98], Команда підтримки реформ при Міністерстві економіки України, довкілля та сільського господарства України[69] та Офіс зеленого переходу[105]. Такий міжінституційний підхід відповідає сучасним принципам формування кліматичної політики, відповідно до яких розроблення механізмів кліматичного фінансування здійснюється на засадах багаторівневого врядування, міжвідомчої координації та широкого міжнародного партнерства.

Таким чином, нормативне врегулювання реалізації положень статті 6 Паризької угоди є важливим елементом удосконалення правового механізму

кліматичного фінансування в Україні. Запровадження Національного вуглецевого реєстру, створення правових засад участі у міжнародних вуглецевих ринках та розвиток механізмів міжнародної передачі результатів скорочення викидів формують нові можливості для залучення інвестицій у кліматичні проєкти, що реалізуються, у тому числі, на засадах публічно-приватного партнерства. У перспективі зазначені механізми можуть стати одним із ключових інструментів фінансового забезпечення декарбонізації економіки, реалізації Національно визначеного внеску України до Паризької угоди та досягнення цілей кліматичної нейтральності.

Отже, сучасна система правового забезпечення фінансування кліматичних проєктів формується як багаторівневий механізм, що поєднує норми міжнародного, європейського та національного права. Її ефективність визначається не лише наявністю різноманітних джерел фінансування, а насамперед здатністю законодавства забезпечити прозорість інвестиційних процедур, правову визначеність умов реалізації проєктів, належний розподіл фінансових ризиків, захист прав інвесторів та ефективний державний контроль за використанням фінансових ресурсів. Саме такі умови створюють необхідні передумови для широкого залучення приватного капіталу до реалізації кліматичної політики України на засадах публічно-приватного партнерства.

2.4. Договірні засади реалізації проєктів публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату

Договірна модель кліматичного ППП в Україні вже не може розглядатися як похідна від «звичайного» інфраструктурного контракту. Після набрання чинності Законом України «Про публічно-приватне партнерство» 19 червня 2025 року договір ППП та концесійний договір отримали оновлену нормативну основу, яка прямо допускає довгострокове фінансування, прямі договори з кредиторами, міжнародний арбітраж, плату за експлуатаційну

готовність і гарантію стабільності законодавства; паралельно кліматичне право України розвивається через Закон України «Про основні засади державної кліматичної політики», Стратегію до 2035 року, акти щодо статті 6 Паризької угоди та Національного вуглецевого реєстру. Для кліматичних проєктів це означає перехід до багаторівневої договірної архітектури, де «ядром» є договір ППП або концесія, а навколо нього функціонують ЕРС, О&М, кредитні, грантові, гарантійні та, за потреби, вуглецево-трансферні угоди щодо ITMOs [149].

Закон України «Про основні засади державної кліматичної політики» визначає договір ППП як договір між публічним і приватним партнером, за яким приватний партнер бере на себе фінансування, створення або будівництво і технічне обслуговування об'єкта ППП, з передачею або без передачі права управління, експлуатації чи надання суспільно значущих послуг. Концесія при цьому зберігається як окрема форма ППП із власним спеціальним режимом за Законом «Про концесію». Звідси випливає, що для кліматичних проєктів договірна форма має змішану правову природу: вона поєднує цивільно- та господарсько-договірні елементи з імперативними публічно-правовими обмеженнями щодо відбору приватного партнера, бюджетної підтримки, тарифного регулювання, екологічних умов і публічного контролю [149;137].

У доктринальному сенсі це дозволяє кваліфікувати кліматичне ППП як комплексне довгострокове інвестиційне правовідношення, де публічний інтерес матеріалізується не лише в передачі активу чи послуги, а й у досягненні вимірюваного екологічного результату: скорочення викидів, енергоощадності, кліматичної стійкості, циркулярності чи виробництва «зеленої» енергії. Саме тому UNCITRAL підкреслює, що правова рамка ППП має охоплювати не тільки зміст контракту, а й соціальний та екологічний вплив проєкту, а українська наукова література пов'язує ППП із стратегічним інвестуванням і повоєнною відбудовою за європейською моделлю [280].

Для кліматичних проєктів істотною є ще одна обставина: на рівні Паризької угоди фінансові потоки мають узгоджуватися з низьковуглецевим і кліматично стійким розвитком, а стаття 6 відкриває можливість договірно оформлювати міжнародну передачу результатів пом'якшення зміни клімату. В українському праві цю логіку підхоплено постановою Кабінету Міністрів України № 766 від 10 червня 2026 року, яка започаткувала експериментальний механізм реалізації окремих положень статті 6 та функціонування Національного вуглецевого реєстру. Отже, предмет договору у кліматичному ППП дедалі частіше включає не лише об'єкт інфраструктури, а й пов'язані з ним вуглецеві атрибути або результати скорочення викидів [107].

Практична реалізація кліматичних проєктів у межах публічно-приватного партнерства, як правило, не обмежується укладенням одного договору. Натомість формується комплексна договірна конструкція, яка включає основний договір про публічно-приватне партнерство або концесійний договір, а також систему взаємопов'язаних допоміжних правочинів, спрямованих на забезпечення належної реалізації проєкту. До таких договорів належать ЕРС-договір (Engineering, Procurement and Construction), що регулює проєктування, закупівлю обладнання та виконання будівельних робіт; договір O&M (Operation and Maintenance), який визначає умови експлуатації об'єкта та його технічного обслуговування; кредитні договори та прямі договори з кредиторами, що забезпечують фінансування проєкту й захист прав фінансових установ; грантові угоди, які регламентують надання міжнародної фінансової допомоги; енергосервісні договори (ESCO) у сфері підвищення енергоефективності; а також спеціальні договірні положення щодо авторизації, обліку, передачі та використання міжнародно переданих результатів пом'якшення зміни клімату (ITMOs) у межах реалізації механізмів, передбачених статтею 6 Паризької угоди.

Така багаторівнева договірна модель відповідає сучасній міжнародній практиці реалізації проєктів публічно-приватного партнерства, забезпечує належний розподіл функцій, ризиків і відповідальності між учасниками

проєкту, а також створює правові передумови для ефективного залучення приватного капіталу та міжнародного фінансування. В українському законодавстві зазначений підхід підтримується шляхом закріплення можливості укладення прямих договорів із кредиторами, визначення спеціальних механізмів захисту їхніх прав та інших інструментів, спрямованих на забезпечення фінансової стабільності й безперервності реалізації проєктів публічно-приватного партнерства [149].

Типові договірні положення у структурі кліматичних проєктів публічно-приватного партнерства повинні формувати взаємоузгоджену систему зобов'язань за принципом «back-to-back» [167], що передбачає їх змістовну та функціональну узгодженість між усіма взаємопов'язаними договорами. Такий підхід забезпечує цілісність договірного механізму, мінімізує ризик суперечностей між окремими контрактами та сприяє належному розподілу прав, обов'язків і ризиків між учасниками проєкту.

Зокрема, у проєктах у сфері відновлюваної енергетики ЕРС-договір доцільно формувати навколо положень щодо фіксованої ціни та визначеного строку завершення будівництва (fixed price/fixed date) [184], порядку проведення випробувань експлуатаційних характеристик (performance tests), а також механізмів застосування заздалегідь погоджених компенсацій за порушення договірних зобов'язань (liquidated damages). Водночас договір на експлуатацію та технічне обслуговування (O&M) має передбачати гарантовані показники функціонування об'єкта, зокрема рівень експлуатаційної готовності (availability), ефективність використання енергетичних ресурсів (heat rate), обсяги виробництва енергії (energy yield) та інтенсивність викидів парникових газів (emissions intensity).

Кредитна документація, своєю чергою, повинна містити фінансові ковенанти (financial covenants), умови формування резервних рахунків (reserve accounts), механізми реалізації права кредиторів на втручання в управління проєктом у разі невиконання зобов'язань (step-in rights), а також порядок визначення компенсації у випадку дострокового припинення договору

(termination compensation). Грантові угоди, як правило, включають положення щодо цільового використання наданих коштів (earmarked use of proceeds), дотримання встановлених процедур закупівель (procurement compliance), здійснення аудиту використання фінансування (audit rights) та повернення грантових коштів у разі порушення умов їх надання (claw-back provisions) [195].

Особливе значення для кліматичних проєктів, що реалізуються відповідно до статті 6 Паризької угоди, мають спеціальні договірні положення, які регулюють правовий режим міжнародно переданих результатів пом'якшення зміни клімату (ITMOs). До таких положень належать визначення права власності на результати скорочення викидів (ownership of mitigation outcomes), порядок їх авторизації державою (authorization), здійснення відповідного коригування національного обліку викидів (corresponding adjustment), передачі через міжнародні реєстри (registry transfer), розподілу ризиків щодо можливого анулювання або втрати кліматичних результатів (reversal risk), а також розподілу доходів від їх реалізації (revenue sharing).

Зазначені договірні конструкції не мають універсального характеру й повинні адаптуватися до специфіки конкретного проєкту. Водночас саме їх комплексне та взаємоузгоджене застосування забезпечує трансформацію стратегічних кліматичних цілей із політичних декларацій у систему конкретних, юридично обов'язкових та підконтрольних виконанню договірних зобов'язань, що істотно підвищує ефективність реалізації кліматичних проєктів у межах публічно-приватного партнерства [233].

Проведений порівняльно-правовий аналіз свідчить, що договірне забезпечення кліматичних проєктів у межах публічно-приватного партнерства характеризується багаторівневою структурою, у якій кожен вид договору виконує самостійну правову та економічну функцію. Основний договір публічно-приватного партнерства або концесійний договір визначає загальну модель реалізації проєкту, закріплює розподіл ризиків між сторонами, механізми фінансування, гарантії державної підтримки та порядок

припинення договірних відносин. Водночас супровідні договори деталізують окремі етапи реалізації проєкту, забезпечуючи виконання конкретних інвестиційних, технічних, фінансових та експлуатаційних зобов'язань.

Порівняння основних видів договорів засвідчує, що кожному з них притаманний власний предмет правового регулювання, специфічний строк дії, особливий механізм розподілу ризиків, порядок здійснення платежів, система договірних гарантій і способи вирішення спорів. Якщо договори публічно-приватного партнерства та концесійні договори формують загальну модель реалізації проєкту та комплексний розподіл політичних, регуляторних, будівельних, фінансових і операційних ризиків, то ЕРС-договори спрямовані на забезпечення своєчасного введення об'єкта в експлуатацію, дотримання встановленої вартості будівництва та досягнення визначених технічних характеристик. Договори щодо експлуатації та технічного обслуговування (O&M) забезпечують безперервне функціонування об'єкта, підтримання необхідних експлуатаційних показників та досягнення встановлених показників ефективності протягом усього життєвого циклу проєкту.

Важливе місце у структурі договірного забезпечення займають фінансові договори [48]. Кредитні угоди створюють правові засади залучення проєктного фінансування, визначаючи систему фінансових кovenантів, механізми контролю за використанням коштів, гарантії захисту прав кредиторів і порядок реагування на порушення договірних зобов'язань. Грантові угоди, своєю чергою, регламентують умови безповоротного фінансування кліматичних заходів, встановлюючи вимоги щодо цільового використання коштів, звітності, аудиту та повернення фінансування у разі недотримання умов його надання.

Узагальнення наведених положень дає підстави стверджувати, що ефективність реалізації кліматичних проєктів у межах публічно-приватного партнерства визначається не лише належним змістом основного договору, а й системною узгодженістю всього комплексу взаємопов'язаних договірних конструкцій. Саме така модель забезпечує ефективний розподіл ризиків між

учасниками проєкту, стабільність фінансування, належний захист інтересів держави, приватного партнера та кредиторів, а також створює необхідні правові передумови для досягнення довгострокових кліматичних, інвестиційних і соціально-економічних результатів. Це свідчить про формування комплексного договірного механізму публічно-приватного партнерства, який інтегрує різні види цивільно-правових, господарсько-правових і фінансово-правових договорів у єдину систему реалізації кліматичної політики держави [48].

У центрі договірного механізму реалізації кліматичних проєктів у межах публічно-приватного партнерства перебуває система розподілу ризиків, яка визначає економічну збалансованість проєкту та ефективність виконання сторонами прийнятих зобов'язань. Відповідно до міжнародних стандартів, розроблених Світовим банком та інструментом PPP Risk Allocation Tool [260], основоположним принципом є покладення кожного ризику на ту сторону, яка має найбільші організаційні, технічні, фінансові чи управлінські можливості для його мінімізації або контролю. Такий підхід забезпечує економічну ефективність проєкту, сприяє оптимальному використанню ресурсів та зменшує загальну вартість реалізації публічно-приватного партнерства.

Національне законодавство України розвиває зазначений підхід, встановлюючи спеціальні вимоги до розподілу ризиків у концесійних правовідносинах. Зокрема, однією з визначальних ознак концесійного договору є передання приватному партнеру переважної частини операційного ризику, пов'язаного зі створенням, утриманням, експлуатацією або управлінням об'єктом концесії. Невиконання цієї умови може свідчити про невідповідність договору правовій природі концесії та виключати можливість його кваліфікації як концесійного.

Для кліматичних проєктів характерне виникнення специфічних ризиків, обумовлених особливостями реалізації кліматичної політики та довгостроковим характером відповідних інвестицій. До таких ризиків належать зміни законодавства у сфері кліматичної та екологічної політики,

трансформація механізмів державної підтримки, запровадження нових вимог щодо декарбонізації, ризику функціонування систем торгівлі викидами парникових газів і вуглецевого регулювання, недоступність або істотне подорожчання страхового покриття, екстремальні погодні явища, воєнні ризики, недосягнення встановлених екологічних показників ефективності (КРІ), а також коливання попиту на екологічно орієнтовані товари, роботи чи послуги. Належне врахування зазначених ризиків при розробленні договірної моделі публічно-приватного партнерства є необхідною передумовою забезпечення фінансової стійкості проєкту, досягнення визначених кліматичних результатів та захисту інтересів усіх його учасників [260].

Логіка побудови договірних положень у кліматичних проєктах публічно-приватного партнерства безпосередньо впливає із принципів розподілу ризиків та забезпечення досягнення визначених кліматичних результатів. Договірні механізми мають не лише врегульовувати правовідносини між сторонами, а й забезпечувати адаптивність проєкту до змін зовнішнього середовища, зберігаючи баланс приватних і публічних інтересів протягом усього строку його реалізації.

Насамперед особливого значення набувають положення про форс-мажорні обставини. У кліматичних проєктах доцільним є розмежування надзвичайних подій, які мають разовий і непередбачуваний характер, та поступових кліматичних змін, що можуть бути прогнозовані на етапі підготовки проєкту. Якщо катастрофічні природні явища, масштабні аварії або інші виняткові обставини можуть бути підставою для тимчасового звільнення сторін від відповідальності, продовження строків виконання зобов'язань або, залежно від умов договору, компенсації додаткових витрат, то ризики, пов'язані з довгостроковими кліматичними змінами, повинні враховуватися ще на стадії проєктування шляхом встановлення відповідних технічних вимог, адаптаційних заходів і страхових механізмів.

Не менш важливим елементом договірної конструкції є положення щодо наслідків зміни законодавства (change in law). З огляду на динамічний

розвиток кліматичного права доцільним є диференційований підхід до розподілу відповідних ризиків. Загальні зміни законодавства, спрямовані на поступове підвищення екологічних або кліматичних стандартів, якщо вони є прогнозованими та відповідають загальним тенденціям розвитку державної політики, не повинні автоматично зумовлювати виникнення у публічного партнера обов'язку компенсувати приватному партнеру пов'язані з цим витрати. Водночас зміни нормативно-правового регулювання, які мають дискримінаційний характер або стосуються виключно конкретного проєкту, можуть розглядатися як компенсаційні події, що обґрунтовують перегляд економічних умов договору.

Важливою складовою сучасної договірної моделі є також механізм здійснення платежів, який доцільно безпосередньо пов'язувати з досягненням визначених показників ефективності реалізації проєкту. Зокрема, плата за експлуатаційну готовність об'єкта або сервісна винагорода можуть залежати від досягнення встановлених ключових показників ефективності (KPI), серед яких обсяги викидів парникових газів, рівень енергоспоживання, коефіцієнт використання встановленої потужності, частка утилізованих або повторно використаних відходів, а також показники кліматичної стійкості інфраструктури. Такий підхід забезпечує безпосередній взаємозв'язок між економічними інтересами приватного партнера та досягненням суспільно значущих кліматичних результатів.

Зазначені підходи відповідають сучасним міжнародним стандартам договірного регулювання публічно-приватного партнерства та узгоджуються з положеннями Закону України «Про публічно-приватне партнерство» [149], який закріплює принципи збалансованого розподілу ризиків, використання механізмів оплати, орієнтованих на результат, а також забезпечення довгострокової економічної стійкості проєктів. Їх застосування створює належні правові передумови для ефективної реалізації кліматичних проєктів, сприяє підвищенню інвестиційної привабливості сфери публічно-приватного

партнерства та забезпечує досягнення визначених державою цілей у сфері декарбонізації, адаптації до зміни клімату та сталого розвитку.

Моніторинг досягнення кліматичного результату є одним із ключових елементів договірної механізми реалізації проєктів публічно-приватного партнерства і не може обмежуватися лише підтвердженням факту введення об'єкта в експлуатацію. На відміну від традиційних інфраструктурних проєктів, у кліматичних проєктах визначальне значення має не лише створення відповідного об'єкта, а й підтвердження його здатності забезпечувати досягнення передбачених екологічних і кліматичних показників протягом усього строку експлуатації. Саме тому сучасна міжнародна договірна практика передбачає запровадження комплексної системи безперервного моніторингу, що охоплює план управління реалізацією проєкту (management plan), план моніторингу (monitoring plan), систему регулярного збору та верифікації даних, ведення відповідних реєстрів, а також підготовку періодичних звітів про результати моніторингу (monitoring reports), які нерідко виступають обов'язковою передумовою здійснення платежів на користь приватного партнера [100]

Для кліматичних проєктів, що реалізуються відповідно до статті 6 Паризької угоди, система моніторингу набуває ще більшої правової складності. Вона включає процедури державної авторизації міжнародно переданих результатів пом'якшення зміни клімату (ITMOs), їх облік у відповідних реєстрах, здійснення звітності, проведення технічного перегляду результатів, а також забезпечення відповідності міжнародним вимогам щодо прозорості та достовірності обліку скорочення викидів парникових газів. У зв'язку з цим доцільним є включення до структури договору окремого додатка (carbon schedule), який комплексно регламентує питання визначення базового рівня викидів (baseline), методології моніторингу, звітності та верифікації (MRV), правового режиму вуглецевих одиниць, порядку здійснення відповідних коригувань (corresponding adjustment), механізмів розподілу доходів від їх реалізації, а також правових наслідків анулювання кліматичних

результатів (reversal) чи подвійного обліку скорочення викидів (double counting) [250]

Запровадження комплексного договірної регулювання моніторингу кліматичних результатів сприяє забезпеченню правової визначеності щодо виконання сторонами кліматичних зобов'язань, створює належні механізми контролю за досягненням передбачених договором екологічних показників та формує правові підстави для об'єктивної оцінки результативності реалізації проєкту. Інтеграція до договірної конструкції процедур моніторингу, звітності та верифікації (MRV), а також положень щодо обліку міжнародно переданих результатів пом'якшення зміни клімату (ITMOs) забезпечує узгодженість договірних правовідносин із міжнародними стандартами кліматичного регулювання та вимогами національного законодавства. Такий підхід мінімізує ризики подвійного обліку скорочення викидів, неналежного виконання кліматичних зобов'язань і виникнення спорів між учасниками проєкту, а також створює правові передумови для належного функціонування механізмів міжнародного вуглецевого співробітництва та ефективної реалізації кліматичних проєктів у межах публічно-приватного партнерства [251].

Важливою передумовою забезпечення фінансової привабливості та інвестиційної спроможності кліматичних проєктів публічно-приватного партнерства є належне врегулювання правових наслідків дострокового припинення договірних відносин. Для потенційних кредиторів і фінансових установ вирішальне значення мають не лише механізми відповідальності сторін за порушення договірних зобов'язань, а й чітко визначений порядок припинення договору, який забезпечує передбачуваність розподілу фінансових наслідків та належний захист інтересів усіх учасників проєкту. Саме тому міжнародні рекомендації *Guidance on PPP Contractual Provisions* розглядають детальне регулювання підстав, порядку та наслідків дострокового припинення договору (termination regime), а також механізмів визначення компенсації у разі його припинення (termination compensation) як

одну з обов'язкових складових сучасної договірної моделі публічно-приватного партнерства. Такий підхід зумовлений тим, що довгострокове проєктне фінансування є економічно виправданим лише за умови існування правових гарантій повернення кредитних коштів у разі дострокового припинення реалізації проєкту [233]

Національне законодавство України загалом відповідає зазначеним міжнародним підходам, істотно посилюючи систему гарантій захисту прав приватного партнера та кредиторів. Закон України «Про публічно-приватне партнерство» закріплює право приватного партнера на відшкодування збитків, завданих неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади або органів місцевого самоврядування, а також передбачає можливість реалізації механізму заміни приватного партнера у випадках, визначених прямим договором із кредиторами. Крім того, законодавством встановлено обов'язок відшкодування кредиторам збитків, спричинених достроковим припиненням договору публічно-приватного партнерства у передбачених законом випадках, а також закріплено додаткові гарантії захисту прав кредиторів від негативного впливу нормативно-правових обмежень, які можуть виникнути в процесі реалізації проєкту.

Закріплення зазначених гарантій має особливе значення для кліматичних проєктів, реалізація яких характеризується значним обсягом капіталовкладень, тривалими строками окупності та високим рівнем регуляторних ризиків. Чітке визначення правових наслідків дострокового припинення договору, порядку виплати компенсації та механізмів захисту інтересів кредиторів сприяє підвищенню рівня правової визначеності, зменшує інвестиційні ризики та створює необхідні правові передумови для залучення довгострокового фінансування кліматичних проєктів у межах публічно-приватного партнерства. Саме тому ефективне нормативне регулювання механізмів дострокового припинення договору слід розглядати як один із ключових елементів забезпечення фінансової стійкості та інвестиційної привабливості кліматичних проєктів.

Особливості реалізації кліматичних проєктів у межах публічно-приватного партнерства зумовлюють доцільність застосування багаторівневої системи врегулювання спорів, яка поєднує альтернативні та юрисдикційні способи захисту прав учасників договірних відносин. Такий підхід спрямований на забезпечення оперативного вирішення технічних, фінансових і правових розбіжностей без необґрунтованого припинення реалізації проєкту, що має особливе значення для довгострокових інфраструктурних інвестицій.

На практиці найбільш ефективною є договірна модель, яка передбачає послідовне застосування переговорів, спеціалізованого експертного визначення (*expert determination*) щодо технічних або фінансових питань, процедури медіації та, у разі недосягнення сторонами згоди, передачу спору на вирішення арбітражу або компетентного суду. Така конструкція дозволяє розмежувати спори залежно від їх характеру, забезпечуючи вирішення вузькоспеціалізованих технічних чи фінансових питань із залученням незалежних експертів, а правових спорів – у порядку арбітражного [154] чи судового провадження.

Чинне законодавство України підтримує застосування комплексних механізмів вирішення спорів у сфері публічно-приватного партнерства. Закон України «Про публічно-приватне партнерство» передбачає можливість включення до договорів публічно-приватного партнерства та концесійних договорів положень щодо використання медіації, експертного визначення, а також передачі спорів на розгляд національного або міжнародного комерційного чи інвестиційного арбітражу. Для проєктів, що реалізуються із залученням іноземних інвестицій, допускається визначення місця арбітражу за межами України, що відповідає сучасній міжнародній практиці забезпечення інвестиційного захисту. Правові засади застосування відповідних альтернативних способів вирішення спорів визначаються Законом України «Про медіацію» [138] та Законом України «Про міжнародний комерційний арбітраж» [139].

Додаткові гарантії захисту прав іноземних інвесторів забезпечуються міжнародно-правовими механізмами захисту інвестицій. Україна є учасницею Конвенції про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами (Конвенції ICSID), яка передбачає можливість передачі інвестиційних спорів до Міжнародного центру з урегулювання інвестиційних спорів. Крім того, у сфері енергетичних та кліматичних проєктів можуть застосовуватися міжнародно-правові механізми захисту інвестицій, передбачені міжнародними договорами України, зокрема Договором до Енергетичної хартії, у тій частині, в якій його положення залишаються чинними для України та застосовними до конкретних інвестиційних правовідносин. Сукупність національних і міжнародних механізмів захисту прав інвесторів сприяє підвищенню правової визначеності договірних відносин, зменшенню інвестиційних ризиків та створенню сприятливих умов для залучення довгострокового фінансування кліматичних проєктів у межах публічно-приватного партнерства [235].

Імплементація європейських стандартів сталого фінансування у договірний механізм кліматичних проєктів публічно-приватного партнерства повинна здійснюватися шляхом закріплення конкретних договірних обов'язків сторін, а не обмежуватися формальним відтворенням нормативних вимог. Такий підхід забезпечує трансформацію принципів екологічної сталості у юридично обов'язкові правила поведінки учасників проєкту та створює належні правові механізми контролю за їх виконанням.

Правову основу для формування відповідних договірних положень становить система європейського регулювання сталого фінансування. Зокрема, Регламент (ЄС) 2020/852 (EU Taxonomy) визначає критерії, за якими економічна діяльність визнається екологічно сталою. До таких критеріїв належать здійснення суттєвого внеску в досягнення однієї або кількох екологічних цілей (substantial contribution), недопущення заподіяння істотної шкоди іншим екологічним цілям (Do No Significant Harm, DNSH), дотримання мінімальних соціальних гарантій (minimum safeguards), а також відповідність

технічним критеріям оцінки (technical screening criteria). Водночас Європейський стандарт зелених облігацій (European Green Bond Standard) [273] передбачає, що залучені кошти повинні використовуватися виключно для фінансування діяльності, яка відповідає критеріям EU Taxonomy, супроводжуватися належним розкриттям інформації та проходити незалежну зовнішню перевірку [163].

З огляду на зазначене, доцільним є включення до договорів публічно-приватного партнерства спеціальних положень, спрямованих на забезпечення відповідності проєкту вимогам європейського законодавства у сфері сталого фінансування. До таких положень можуть належати гарантії відповідності діяльності критеріям EU Taxonomy (taxonomy compliance representations), зобов'язання щодо цільового використання залучених фінансових ресурсів відповідно до визначених екологічних цілей (use-of-proceeds covenants), умови щодо регулярної звітності про екологічні, соціальні та управлінські показники (ESG reporting clauses), обов'язок розроблення та реалізації плану коригувальних заходів у разі втрати відповідності критеріям екологічної сталості (remedial action plan), а також положення щодо проведення незалежної верифікації екологічних показників реалізації проєкту.

Закріплення зазначених договірних механізмів забезпечує належний рівень прозорості реалізації кліматичних проєктів, створює правові інструменти контролю за виконанням екологічних зобов'язань, мінімізує ризики недостовірного позиціонування проєктів як екологічно сталих (greenwashing) та підвищує довіру інвесторів до результатів їх реалізації. Крім того, гармонізація договірних положень із вимогами права Європейського Союзу сприяє інтеграції українських проєктів публічно-приватного партнерства до європейського ринку сталого фінансування, розширює можливості залучення міжнародного капіталу та забезпечує поступову адаптацію національної договірної практики до сучасних стандартів правового регулювання кліматичних інвестицій [216].

Українська та міжнародна практика вже дає корисні орієнтири. У 2024 році Агенція ППП ідентифікувала 626 публічних інвестиційних проєктів для потенційної реалізації на умовах ППП; серед пріоритетних секторів для «зеленої та стійкої відбудови» прямо названо відходи, водопостачання, транспорт і «зелену генерацію». Український ESCO-ринок дає приклад контракту, де оплата здійснюється виключно за рахунок підтвердженої економії; зокрема, на державному об'єкті зрошення було укладено ESCO-контракт вартістю понад 11 млн грн строком 13,5 року з очікуваною щорічною економією близько 30 %. На міжнародному рівні Белградський waste-to-energy PPP реалізовано за схемою DBFOT із поєднанням рекультивації полігону, нової інфраструктури поводження з відходами та генерації тепла й електроенергії, а Любляна використала PPP/energy performance contracting для ретрофіту 48 будівель. Усі ці кейси підтверджують: кліматичний результат досягається там, де договір поєднує фінансову bankability із жорстким performance management [34].

Удосконалення правового регулювання договірних забезпечення кліматичних проєктів у межах публічно-приватного партнерства потребує комплексного вдосконалення законодавчих та методичних засад їх реалізації. Одним із пріоритетних напрямів є розроблення типових договірних положень (climate schedules та carbon schedules), які б встановлювали уніфіковані вимоги до визначення кліматичних показників, порядку їх моніторингу, звітності та верифікації, а також особливостей виконання сторонами кліматичних зобов'язань. Важливим напрямом подальшого розвитку законодавства є також уніфікація правового режиму міжнародно переданих результатів пом'якшення зміни клімату (ITMOs) та інших вуглецевих атрибутів, насамперед щодо визначення права власності на них, порядку їх обліку, передачі та комерціалізації.

Крім того, перспективним напрямом розвитку нормативного регулювання є закріплення типових правил щодо застосування екологічних показників ефективності (екологічних KPI), механізмів здійснення

результативних платежів (performance-based payments), визначення вимог до технічного стану об'єкта після завершення строку дії договору (handback condition), а також інтеграції принципу кліматичної стійкості на стадії проєктування та будівництва (climate resilience by design). Не менш важливим є забезпечення узгодженості бюджетного, тарифного та вуглецевого регулювання при застосуванні змішаних моделей фінансування кліматичних проєктів, а також розроблення типових прямих договорів із міжнародними фінансовими організаціями та комерційними кредиторами, що сприятиме підвищенню рівня правової визначеності та інвестиційної привабливості таких проєктів.

З практичної точки зору ефективність договірної конструкції значною мірою залежить від належного розмежування правових механізмів управління окремими видами ризиків. Зокрема, різні види змін законодавства (change in law) потребують окремого договірного регулювання залежно від їх характеру та правових наслідків, оскільки застосування єдиного механізму компенсації до всіх категорій нормативних змін не забезпечує належного балансу інтересів сторін. Водночас система моніторингу кліматичних результатів повинна бути інтегрована до механізму здійснення платежів, що забезпечує безпосередній зв'язок між досягненням визначених екологічних показників і виконанням фінансових зобов'язань публічного партнера. Практично цінним є врегулювання ще на етапі підготовки проєкту питань, пов'язаних із правовим режимом вуглецевих одиниць, укладенням прямих договорів із кредиторами та визначенням порядку компенсації у разі дострокового припинення договору. Саме комплексне вирішення зазначених питань до моменту фінансового закриття проєкту створює належні правові передумови для його успішної реалізації, забезпечує збалансований розподіл ризиків та підвищує рівень захисту інтересів держави, приватного партнера й кредиторів [182]

2.5 Напрями вдосконалення законодавства України щодо публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату

Ефективність функціонування механізму публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату значною мірою визначається якістю правового регулювання відповідних суспільних відносин. Саме нормативно-правове забезпечення формує засади взаємодії публічного та приватного секторів, визначає компетенцію суб'єктів публічної влади, порядок підготовки та реалізації кліматичних проєктів, особливості їх фінансування, механізми розподілу ризиків, здійснення контролю та моніторингу досягнення екологічних результатів. Водночас, як акцентує Р.С. Єделєв, сучасний розвиток міжнародного кліматичного права [49], поглиблення євроінтеграційних процесів України, а також необхідність післявоєнного відновлення економіки обумовлюють потребу у формуванні якісно нової моделі правового регулювання публічно-приватного партнерства, яка б відповідала сучасним міжнародним стандартам та забезпечувала ефективне досягнення кліматичних цілей держави.

Протягом останніх років правове регулювання публічно-приватного партнерства в Україні зазнало істотної трансформації. Прийняття нового Закону України «Про публічно-приватне партнерство» створило сучасну законодавчу основу для реалізації партнерських проєктів, розширило перелік можливих форм співробітництва, удосконалило процедури підготовки та реалізації проєктів, передбачило нові підходи до розподілу ризиків між сторонами та механізми взаємодії з міжнародними фінансовими організаціями. Водночас чинне законодавство переважно орієнтоване на універсальне регулювання всіх видів проєктів ППП та практично не враховує специфіки кліматичних проєктів, реалізація яких істотно відрізняється від традиційних інфраструктурних проєктів.

Особливість кліматично орієнтованих проєктів полягає у тому, що їх основною метою виступає не лише створення або модернізація певного

інфраструктурного об'єкта, а й досягнення конкретного екологічного результату, який може проявлятися у скороченні викидів парникових газів, підвищенні енергоефективності, розвитку відновлюваної енергетики, декарбонізації виробничих процесів, адаптації територій до негативних наслідків зміни клімату або підвищенні кліматичної стійкості критичної інфраструктури. Саме тому правове регулювання таких проєктів повинно враховувати не лише традиційні критерії економічної ефективності, але й показники досягнення кліматичних цілей, визначених міжнародними договорами та законодавством України.

Потреба вдосконалення правового регулювання публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату обумовлюється також процесом адаптації законодавства України до права Європейського Союзу. Надання Україні статусу держави-кандидата на вступ до Європейського Союзу суттєво змінило зміст національної правотворчої діяльності [93], оскільки гармонізація законодавства вже не розглядається виключно як політичний орієнтир, а виступає юридичним обов'язком держави. Це повною мірою стосується й сфери публічно-приватного партнерства, яка дедалі більше інтегрується у систему європейської кліматичної політики.

Правове регулювання кліматичних проєктів у державах – членах Європейського Союзу формується під впливом комплексної системи нормативно-правових актів, які охоплюють різні напрями реалізації Європейського зеленого курсу (European Green Deal[274]). До них належать акти, що регулюють функціонування системи торгівлі квотами на викиди парникових газів, розвиток відновлюваної енергетики, енергоефективність, циркулярну економіку, кліматичне фінансування, корпоративну звітність щодо сталого розвитку, таксономію сталих інвестицій, механізм прикордонного вуглецевого коригування, державну допомогу для реалізації зелених інвестицій та інші складові сучасної кліматичної політики Європейського Союзу.

Водночас чинне законодавство України не містить комплексної системи норм, які б регламентували особливості реалізації саме кліматичних проєктів публічно-приватного партнерства. Законодавець використовує універсальну модель регулювання, яка однаковою мірою застосовується як до транспортної інфраструктури, так і до проєктів декарбонізації економіки, розвитку систем накопичення енергії, виробництва водню, утилізації відходів, створення кліматично нейтральної інфраструктури чи реалізації природоорієнтованих рішень (Nature-Based Solutions) [252]. Такий підхід не забезпечує належного врахування специфіки відповідних проєктів та істотно знижує інвестиційну привабливість України для міжнародних кліматичних фондів та інституційних інвесторів.

На сучасному етапі розвитку законодавства доцільним видається запровадження спеціального правового режиму реалізації кліматично орієнтованих проєктів публічно-приватного партнерства. Його сутність полягає не у створенні окремого виду партнерства, а у нормативному закріпленні спеціальних правил підготовки, оцінювання, фінансування, укладення та виконання договорів ППП, якщо їх основною метою є досягнення визначених кліматичних результатів.

Запровадження такого правового режиму повинно супроводжуватися законодавчим визначенням категорії «кліматичний проєкт публічно-приватного партнерства». На нашу думку, під ним доцільно розуміти проєкт публічно-приватного партнерства, реалізація якого спрямована на досягнення цілей державної кліматичної політики шляхом скорочення або запобігання викидам парникових газів, підвищення енергоефективності, розвитку відновлюваних джерел енергії, адаптації до зміни клімату, підвищення кліматичної стійкості територій та об'єктів інфраструктури, а також забезпечення переходу до кліматично нейтральної економіки.

Закріплення відповідної категорії на законодавчому рівні матиме не лише термінологічне, але й суттєве практичне значення. Насамперед це дозволить диференціювати процедури оцінювання ефективності проєктів

залежно від їх функціонального призначення, встановити спеціальні критерії відбору проєктів, передбачити особливості державної підтримки, визначити спеціальні механізми розподілу кліматичних ризиків між сторонами, а також забезпечити інтеграцію кліматичних показників до системи моніторингу виконання договорів ППП.

Крім того, удосконалення правового регулювання повинно здійснюватися на основі принципу інтеграції кліматичної політики в усі сфери публічного управління. Відповідно до сучасної практики Європейського Союзу кліматична політика перестає бути самостійним напрямом державної діяльності та дедалі більше набуває міжгалузевого характеру, що означає, що під час підготовки будь-якого проєкту ППП мають оцінюватися його потенційний вплив на досягнення кліматичної нейтральності, рівень адаптації до зміни клімату та відповідність стратегічним документам державної кліматичної політики. Саме інтеграція кліматичного компоненту до всіх стадій підготовки та реалізації проєктів ППП повинна стати одним із ключових напрямів подальшого розвитку національного законодавства.

Важливим напрямом удосконалення правового регулювання публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату є запровадження диференційованого підходу до оцінювання ефективності проєктів. Чинне законодавство України орієнтується переважно на фінансово-економічні показники, бюджетну ефективність та техніко-економічні характеристики проєкту, що цілком виправдано для традиційних інфраструктурних об'єктів. Разом із тим реалізація кліматичних проєктів має іншу правову природу, оскільки їх результатом виступає не лише створення матеріального об'єкта, а й досягнення довгострокового екологічного ефекту, який нерідко є основною метою реалізації відповідного проєкту.

У зв'язку з цим доцільним видається законодавче закріплення обов'язкової кліматичної оцінки (Climate Impact Assessment) [201] під час підготовки проєктів публічно-приватного партнерства, реалізація яких може впливати на рівень викидів парникових газів, енергетичну ефективність, стан

довкілля або адаптацію територій до зміни клімату. Така оцінка повинна здійснюватися одночасно з техніко-економічним обґрунтуванням проєкту та містити аналіз очікуваного скорочення викидів парникових газів, рівня енергоефективності, впливу на природні ресурси, кліматичної стійкості майбутнього об'єкта, а також відповідності проєкту державній кліматичній політиці та міжнародним зобов'язанням України.

Запровадження зазначеного механізму дозволить забезпечити відповідність майбутніх проєктів принципу *climate mainstreaming*, який нині широко застосовується в праві Європейського Союзу та передбачає інтеграцію кліматичних цілей до всіх напрямів державної політики незалежно від галузі правового регулювання. В умовах європейської інтеграції України використання такого підходу має стати одним із ключових принципів правового регулювання публічно-приватного партнерства.

Поряд із цим потребує вдосконалення законодавче регулювання процедур оцінювання ризиків під час реалізації кліматичних проєктів. Якщо традиційні проєкти ППП передбачають переважно розподіл будівельних, фінансових, експлуатаційних та комерційних ризиків, то реалізація кліматичних проєктів супроводжується виникненням нової категорії ризиків – кліматичних ризиків, які мають як фізичний, так і перехідний характер.

До фізичних ризиків належать негативні наслідки зміни клімату, пов'язані зі збільшенням частоти стихійних явищ, підтоплень, посух, аномальних температур, деградації природних екосистем, що можуть безпосередньо впливати на функціонування об'єктів публічно-приватного партнерства. Перехідні ризики виникають у процесі переходу до низьковуглецевої економіки та пов'язані зі зміною екологічного законодавства, посиленням вимог щодо скорочення викидів, розвитком вуглецевого регулювання, зміною фінансових умов реалізації кліматичних проєктів або появою нових екологічних стандартів.

Ураховуючи зазначене, доцільним є законодавче закріплення обов'язкової оцінки кліматичних ризиків (*Climate Risk Assessment*) як

складової підготовки проєктів публічно-приватного партнерства. Такий підхід дозволить своєчасно визначати потенційні загрози реалізації проєкту, оцінювати їх вплив на фінансову модель партнерства, визначати порядок розподілу відповідних ризиків між сторонами та формувати механізми їх мінімізації ще до укладення договору.

На нашу думку, система оцінювання результативності кліматичних проєктів має включати такі групи показників:

- скорочення обсягів викидів парникових газів;
- підвищення рівня енергоефективності;
- збільшення частки відновлюваних джерел енергії;
- скорочення використання викопного палива;
- рівень адаптації об'єктів до зміни клімату;
- показники ресурсоефективності;
- досягнення цілей циркулярної економіки;
- соціально-економічний ефект для територіальних громад.

Саме зазначені критерії повинні використовуватися під час здійснення державного моніторингу реалізації проєктів, оцінювання ефективності використання бюджетних коштів, прийняття рішення щодо можливості зміни умов договору або застосування заходів відповідальності.

Потребує вдосконалення також правове регулювання інформаційного забезпечення кліматичних проєктів. Сучасний розвиток цифрових технологій створює можливість здійснювати безперервний моніторинг реалізації проєктів ППП, використовуючи автоматизовані системи збору інформації, дистанційний контроль, геоінформаційні системи, цифрові реєстри, супутниковий моніторинг та інші інформаційні технології.

У зв'язку з цим доцільним видається створення Єдиного цифрового реєстру кліматичних проєктів публічно-приватного партнерства, який повинен забезпечувати накопичення інформації про всі стадії реалізації відповідного проєкту – від його ініціювання до завершення строку дії договору. До такого реєстру доцільно включати відомості про техніко-

економічне обґрунтування, результати оцінювання ефективності, джерела фінансування, розподіл ризиків, екологічні показники, результати моніторингу, обсяги скорочення викидів парникових газів, результати незалежної верифікації та іншу інформацію, що має значення для забезпечення прозорості реалізації проєкту.

Запровадження відповідного цифрового механізму сприятиме реалізації принципів відкритості, прозорості, підзвітності та належного врядування, а також забезпечить можливість громадського контролю за реалізацією кліматичної політики держави.

Особливого значення у процесі вдосконалення правового регулювання публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату набуває модернізація договірного механізму реалізації відповідних проєктів. Незважаючи на те, що чинне законодавство визначає загальні вимоги до змісту договорів публічно-приватного партнерства, воно практично не враховує особливостей кліматично орієнтованих проєктів, для яких характерними є тривалий строк реалізації, високий рівень регуляторної невизначеності, залежність від міжнародних фінансових інструментів та необхідність постійного підтвердження екологічної результативності.

У сучасній міжнародній практиці спостерігається поступове формування спеціальної договірної моделі кліматичних проєктів, у межах якої істотними умовами договору виступають не лише технічні чи фінансові параметри реалізації проєкту, але й показники досягнення визначеного кліматичного результату [80]. Саме тому перспективним напрямом розвитку українського законодавства є нормативне закріплення спеціальних договірних умов, які мають застосовуватися під час реалізації кліматично орієнтованих проєктів публічно-приватного партнерства.

Передусім доцільним є законодавче запровадження обов'язкових кліматичних показників результативності (Climate Key Performance Indicators) [276], які повинні визначатися ще на стадії підготовки проєкту та включатися до договору публічно-приватного партнерства. На відміну від традиційних

показників ефективності, що характеризують переважно економічні результати реалізації проєкту, кліматичні показники мають відображати ступінь досягнення екологічної мети, визначеної під час його підготовки.

До таких показників можуть бути віднесені обсяги скорочення або запобігання викидам парникових газів, рівень виробництва енергії з відновлюваних джерел, показники скорочення енергоспоживання, зменшення використання викопного палива, обсяги повторного використання ресурсів, показники адаптації інфраструктури до зміни клімату, а також інші критерії, які дозволяють оцінити фактичний внесок відповідного проєкту у досягнення кліматичних цілей держави.

Запровадження зазначених показників дозволить забезпечити функціонування договору публічно-приватного партнерства не лише як правового інструменту регулювання взаємовідносин сторін, але і як механізму досягнення визначених державою стратегічних кліматичних цілей. При цьому невиконання відповідних показників повинно розглядатися не лише як економічна неефективність реалізації проєкту, а й як порушення умов договору, що може бути підставою для застосування передбачених законодавством або договором заходів юридичної відповідальності.

Поряд із цим важливою складовою удосконалення договірного регулювання має стати законодавче закріплення обов'язкових процедур моніторингу, звітності та верифікації кліматичних показників (Measurement, Reporting and Verification – MRV) [248]. Необхідність функціонування такої системи зумовлюється тим, що більшість кліматичних проєктів реалізується за рахунок змішаного фінансування, у якому поряд із державними коштами використовуються ресурси міжнародних фінансових організацій, кліматичних фондів, банків розвитку та приватних інвесторів. Відповідно такі суб'єкти потребують постійного підтвердження фактичного досягнення екологічних результатів, задля яких було надано фінансування.

Законодавче закріплення вимог щодо MRV дозволить забезпечити об'єктивність оцінювання результатів реалізації кліматичних проєктів,

підвищить рівень довіри міжнародних інвесторів до української системи публічно-приватного партнерства та створить передумови для інтеграції України до міжнародних механізмів кліматичного фінансування.

Не менш актуальним напрямом удосконалення законодавства є нормативне врегулювання правового режиму вуглецевих одиниць та інших екологічних атрибутів, які виникають у результаті реалізації кліматичних проєктів. Стрімкий розвиток міжнародного вуглецевого ринку обумовлює необхідність визначення правового статусу результатів скорочення викидів парникових газів, порядку їх обліку, розподілу між сторонами договору та можливості використання як об'єкта цивільного обороту.

На сьогодні українське законодавство не містить комплексного регулювання зазначених питань, що створює додаткові правові ризики для інвесторів та може негативно впливати на залучення приватного капіталу до фінансування кліматичних проєктів. У зв'язку з цим доцільним видається законодавче встановлення обов'язку сторін договору визначати порядок розподілу прав на результати скорочення викидів парникових газів, умови їх використання, передачі, обліку та монетизації.

Особливого значення зазначене питання набуває у контексті реалізації положень статті 6 Паризької угоди [107], яка передбачає можливість міжнародного обігу результатів скорочення викидів парникових газів (ITMOs). Враховуючи перспективу інтеграції України до міжнародних механізмів вуглецевого ринку, відповідні питання повинні бути врегульовані ще на стадії укладення договору публічно-приватного партнерства.

Окремим напрямом удосконалення договірної регулювання має стати нормативне закріплення спеціальних положень щодо адаптації договору до змін кліматичного законодавства. На відміну від більшості інших сфер економічної діяльності, кліматична політика характеризується надзвичайно високою динамікою розвитку. Регулярне оновлення міжнародних кліматичних стандартів, прийняття нових актів права Європейського Союзу, реформування системи торгівлі квотами на викиди, розвиток механізму

прикордонного вуглецевого коригування та інших інструментів декарбонізації можуть істотно впливати на економічні умови реалізації проєктів публічно-приватного партнерства.

У зв'язку з цим доцільно передбачити у законодавстві спеціальні механізми перегляду окремих умов договору у разі істотної зміни кліматичного законодавства або виникнення нових міжнародних зобов'язань України. Такий підхід сприятиме забезпеченню стабільності договірних відносин, збереже баланс інтересів сторін та мінімізує ризики дострокового припинення реалізації кліматичних проєктів.

Не менш важливим є вдосконалення правового регулювання системи контролю за виконанням договорів публічно-приватного партнерства. Контроль повинен бути спрямований не лише на перевірку дотримання фінансової дисципліни або виконання календарного плану реалізації проєкту, а й на оцінювання фактичного досягнення визначених кліматичних результатів. Саме тому доцільним видається законодавче закріплення обов'язкового проведення періодичної незалежної оцінки ефективності кліматичних проєктів, результати якої повинні враховуватися під час прийняття рішень щодо продовження реалізації проєкту, внесення змін до договору або застосування заходів відповідальності.

одночасно необхідно розширити інструменти участі громадськості у здійсненні моніторингу реалізації кліматичних проєктів. Забезпечення відкритого доступу до інформації про результати моніторингу, екологічні показники, обсяги фінансування та виконання договірних зобов'язань відповідатиме принципам прозорості, підзвітності та належного врядування, які є фундаментальними складовими сучасної європейської моделі публічного управління. Залучення громадськості до оцінювання результативності кліматичних проєктів також сприятиме підвищенню суспільної довіри до механізму публічно-приватного партнерства та мінімізації корупційних ризиків під час реалізації масштабних інвестиційних проєктів.

Важливим напрямом удосконалення правового регулювання публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату є також розвиток інституційного забезпечення підготовки та реалізації кліматично орієнтованих проєктів. Проведений аналіз чинного законодавства свідчить, що система суб'єктів публічного управління у сфері публічно-приватного партнерства характеризується значною фрагментарністю компетенції. Повноваження щодо формування державної політики, оцінювання проєктів, фінансування, екологічного контролю, реалізації міжнародних кліматичних зобов'язань та моніторингу розподілені між різними центральними органами виконавчої влади, що істотно ускладнює процес підготовки комплексних кліматичних проєктів.

Особливого значення ця проблема набуває в умовах реформування системи центральних органів виконавчої влади та інтеграції державної економічної, екологічної й інвестиційної політики. Кліматичні проєкти публічно-приватного партнерства мають міжгалузевий характер, оскільки одночасно стосуються сфер економіки, енергетики, екології, фінансів, містобудування, земельних відносин, державних інвестицій та регіонального розвитку. Саме тому їх правове регулювання повинно базуватися на принципі міжвідомчої координації, який забезпечує узгодженість діяльності всіх суб'єктів публічного управління.

У зв'язку з цим доцільним видається законодавче закріплення механізму обов'язкової міжвідомчої координації під час підготовки кліматично орієнтованих проєктів публічно-приватного партнерства. Така координація повинна здійснюватися не лише на стадії погодження документації, а й охоплювати всі етапи реалізації проєкту, включаючи його моніторинг, оцінювання результативності та завершення виконання договірних зобов'язань.

Не менш важливим напрямом розвитку законодавства є вдосконалення правового статусу територіальних громад як суб'єктів публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату. Саме органи місцевого самоврядування

виступають основними замовниками більшості кліматичних проєктів, пов'язаних із модернізацією систем теплопостачання, водопостачання, поводження з відходами, громадського транспорту, підвищенням енергоефективності будівель, розвитком відновлюваної енергетики та адаптацією територій до наслідків зміни клімату [140].

З огляду на це доцільно передбачити законодавче створення системи методичного та експертного супроводу органів місцевого самоврядування під час підготовки кліматичних проєктів. Така система може функціонувати на базі спеціалізованого національного центру компетенцій у сфері публічно-приватного партнерства або відповідного структурного підрозділу уповноваженого центрального органу виконавчої влади. До його повноважень доцільно віднести розроблення типових документів, підготовку методичних рекомендацій, проведення навчання посадових осіб, експертний супровід реалізації проєктів та узагальнення найкращих практик застосування механізмів публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату.

Окремого нормативного врегулювання потребує питання інтеграції механізмів публічно-приватного партнерства до процесу післявоєнного відновлення України. Значна частина інфраструктурних об'єктів, що зазнали руйнувань унаслідок збройної агресії російської федерації, повинна відновлюватися відповідно до принципу Build Back Better, який передбачає не просте відтворення зруйнованої інфраструктури, а її модернізацію із застосуванням сучасних технологій, підвищенням рівня енергоефективності та кліматичної стійкості.

У цьому контексті доцільно передбачити спеціальні законодавчі положення щодо реалізації кліматичних проєктів публічно-приватного партнерства у процесі відновлення України. Зокрема, доцільним видається нормативне закріплення пріоритетності реалізації таких проєктів у сферах енергетики, житлово-комунального господарства, транспортної інфраструктури, управління відходами, водного господарства, захисту критичної інфраструктури та природоохоронної діяльності. Такий підхід

відповідатиме сучасним міжнародним підходам до сталого післявоєнного відновлення та забезпечить інтеграцію кліматичних цілей до процесу відбудови держави.

Подальший розвиток правового регулювання публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату повинен здійснюватися на основі комплексного підходу, який передбачає одночасне вдосконалення матеріально-правових, процедурних, інституційних та фінансово-правових механізмів реалізації кліматичних проєктів. Проведене дослідження свідчить, що чинне законодавство України створює загальні передумови для застосування механізму публічно-приватного партнерства, однак не забезпечує належного нормативного регулювання особливостей реалізації саме кліматично орієнтованих проєктів.

У зв'язку з цим доцільним видається внесення змін до Закону України «Про публічно-приватне партнерство» шляхом доповнення його спеціальними положеннями, присвяченими особливостям реалізації проєктів у сфері зміни клімату. Насамперед потребує законодавчого визначення категорія «кліматичний проєкт публічно-приватного партнерства», що дозволить відмежувати такі проєкти від інших видів партнерства та застосовувати до них спеціальні процедури підготовки, оцінювання і реалізації.

Видається доцільним законодавче закріплення принципу кліматичної інтеграції (climate mainstreaming) [200], відповідно до якого всі проєкти публічно-приватного партнерства, що можуть впливати на стан довкілля або рівень викидів парникових газів, повинні оцінюватися з точки зору їх відповідності державній кліматичній політиці, міжнародним зобов'язанням України та цілям досягнення кліматичної нейтральності. Реалізація такого підходу забезпечить інтеграцію кліматичного компоненту у всі стадії підготовки та виконання проєктів публічно-приватного партнерства.

Одним із перспективних напрямів розвитку законодавства є нормативне запровадження обов'язкової кліматичної експертизи проєктів публічно-приватного партнерства. Її предметом повинні стати оцінювання очікуваного

скорочення викидів парникових газів, рівня кліматичної стійкості об'єкта, відповідності проєкту принципу «не завдавати значної шкоди» (Do No Significant Harm), а також аналіз його впливу на виконання міжнародних кліматичних зобов'язань України.

На нашу думку, законодавство також потребує нормативного закріплення єдиної системи кліматичних критеріїв оцінювання проєктів публічно-приватного партнерства. До таких критеріїв доцільно віднести прогнозований рівень скорочення викидів парникових газів, підвищення енергоефективності, використання відновлюваних джерел енергії, ресурсоефективність, адаптацію до зміни клімату, екологічну безпечність технологічних рішень, а також соціально-економічний ефект реалізації проєкту [94].

Одним із ключових напрямів удосконалення законодавства є розвиток цифрових механізмів управління проєктами публічно-приватного партнерства. Вважаємо доцільним створення Єдиного державного цифрового реєстру кліматичних проєктів публічно-приватного партнерства, який забезпечуватиме накопичення інформації щодо всіх стадій реалізації проєкту, результатів моніторингу, досягнення кліматичних показників, джерел фінансування, використання бюджетних коштів та виконання договірних зобов'язань. Відкритість відповідної інформації сприятиме підвищенню прозорості реалізації проєктів, громадському контролю та зміцненню довіри потенційних інвесторів.

Важливим напрямом реформування є розвиток фінансово-правових механізмів реалізації кліматичних проєктів. Доцільним видається нормативне закріплення можливості комплексного використання механізмів змішаного фінансування, міжнародної технічної допомоги, кліматичних фондів, зелених облігацій, механізмів результативного фінансування, а також інших фінансових інструментів, які широко використовуються у практиці Європейського Союзу та міжнародних фінансових організацій.

Окремої уваги потребує визначення критеріїв віднесення проєктів ППП до категорії «зелених» або «кліматично орієнтованих» для цілей застосування пільгового режиму та формування відповідної звітності [183]. Нормативне закріплення таких критеріїв створить об'єктивну основу для відмежування кліматичних проєктів від інших видів партнерства та унеможливить зловживання пільговим статусом. Зокрема, до таких критеріїв доцільно віднести:

кількісно визначений обсяг скорочення викидів парникових газів, що досягається в результаті реалізації проєкту;

відповідність проєкту критеріям таксономії сталого фінансування ЄС або іншим визнаним міжнародним стандартам;

частку інвестицій, спрямованих на технології відновлюваної енергетики, енергоефективності чи адаптації до зміни клімату;

наявність верифікованої методології моніторингу та звітування про кліматичні результати проєкту;

відсутність істотного негативного впливу на інші екологічні цілі (принцип "не завдавати суттєвої шкоди").

З огляду на викладене, практична реалізація зазначеного напрямку вдосконалення термінологічно-понятійного апарату вимагає внесення таких конкретних змін до чинного законодавства України:

доповнити статтю 1 Закону України «Про публічно-приватне партнерство» новими термінами – «кліматичний проєкт публічно-приватного партнерства», «вуглецево-нейтральна інфраструктура», «проєкт з пом'якшення наслідків зміни клімату» та «проєкт з адаптації до зміни клімату» – із наведенням їх нормативних визначень;

внести зміни до статті 4 Закону України «Про публічно-приватне партнерство» щодо переліку сфер застосування ППП, прямо передбачивши кліматичні проєкти як окрему сферу або підкатегорію в межах існуючих сфер (енергетика, поводження з відходами, інфраструктура);

доповнити Закон України «Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів» положеннями, що поширюють вимоги MRV-процедур на проєкти, які реалізуються у формі ППП;

передбачити у підзаконних актах Кабінету Міністрів України (зокрема, в Порядку проведення аналізу ефективності здійснення ППП) обов'язковість оцінки кліматичного ефекту проєкту як складової техніко-економічного обґрунтування;

делегувати Міністерству економіки, довкілля та сільського господарства України повноваження щодо затвердження методики віднесення проєктів ППП до категорії «зелених» або «кліматично орієнтованих» на основі критеріїв, визначених вище;

забезпечити узгодження термінології профільного законодавства з Регламентом (ЄС) 2020/852 про таксономію в рамках виконання зобов'язань України за Угодою про асоціацію з ЄС.

Чинна редакція законодавства про публічно-приватне партнерство не містить вичерпного й водночас достатньо гнучкого переліку об'єктів, що унеможлиблює його однозначне застосування до сучасних кліматичних технологій. У зв'язку з цим доцільно прямо передбачити можливість укладення договорів ППП щодо об'єктів відновлюваної енергетики[45], систем накопичення енергії, «розумних» енергомереж (smart grids), інфраструктури поводження з відходами з вловлюванням метану, заходів з лісовідновлення та інших природоорієнтованих рішень (nature-based solutions) [111]. Розширення переліку об'єктів ППП у такий спосіб відповідатиме сучасним тенденціям розвитку кліматичного регулювання та сприятиме залученню приватного капіталу до реалізації проєктів, які наразі перебувають поза межами чіткого правового регулювання.

Таким чином, удосконалення правового регулювання гарантій прав інвесторів повинно ґрунтуватися на забезпеченні стабільності договірних умов, чіткому нормативному розподілі ризиків, ефективному механізмі компенсації наслідків несприятливих регуляторних змін та гармонізації

процедур захисту прав сторін із міжнародними стандартами інвестиційного та енергетичного права. Реалізація зазначених заходів сприятиме підвищенню рівня правової захищеності приватних партнерів, розширенню можливостей залучення довгострокових інвестицій та ефективнішому використанню механізму публічно-приватного партнерства як інструменту реалізації державної кліматичної політики.

Висновки до розділу 2:

1. Встановлено, що чинне законодавство України, визначаючи правовий статус окремих учасників ППП (публічних і приватних партнерів, кредиторів, донорів, уповноваженого органу, уповноваженої організації, балансоутримувачів, радників, незалежних експертів), не формулює цілісного поняття системи суб'єктів публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату, що зумовлює необхідність її наукового конструювання на доктринальному рівні.

Доведено, що нормативна структура системи суб'єктів кліматичного ППП характеризується багаторівневою будовою, яка поєднує національний (Закони України «Про публічно-приватне партнерство», «Про концесію», «Про основні засади державної кліматичної політики», «Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів»), міжнародно-правовий (Паризька угода, Угода про асоціацію з ЄС) та європейський (право Енергетичного Співтовариства, механізми фінансування ЄС) рівні правового регулювання.

Обґрунтовано застосування чотирирівневої (концентричної) моделі системи суб'єктів кліматичного ППП, яка охоплює сторони договору, суб'єктів інституційного забезпечення, суб'єктів фінансового забезпечення та користувачів (бенефіціарів), при цьому кожен рівень виконує самостійну функцію в механізмі досягнення кліматичного результату.

Встановлено, що саме спрямованість договору ППП на досягнення цілей пом'якшення наслідків зміни клімату або адаптації до них (декарбонізація енергетики, модернізація теплопостачання, управління відходами, енергоефективність будівель тощо) є критерієм, що перетворює загальногосподарську модель ППП на елемент кліматичного правопорядку, а не лише інвестиційний договір.

Доведено, що правовий статус публічного партнера характеризується поєднанням владно-організаційних і договірних повноважень, які забезпечують прийняття рішення про реалізацію проєкту, проведення аналізу ефективності, укладення договору та здійснення моніторингу, при цьому публічний партнер несе публічно-правову, бюджетну та договірну, а у визначених законом випадках – субсидіарну відповідальність.

Встановлено, що приватний партнер, визначений за результатами конкурентної процедури як юридична особа – резидент України або держави-члена ЄС, є центральним суб'єктом реалізації інвестиційної складової ППП, на якого покладається основна частина комерційних, фінансових, будівельних та екологічних (кліматичних) ризиків, що зумовлює застосування до нього договірної, майнової та екологічної відповідальності у разі недосягнення визначених договором кліматичних KPI.

Описано інституційну трансформацію системи публічного управління у сфері ППП, здійснену у 2025 році шляхом об'єднання Міністерства економіки України, Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України і Міністерства аграрної політики та продовольства України в єдине Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України, що свідчить про перехід від галузевого до комплексного підходу в управлінні кліматично орієнтованими інвестиційними проєктами.

Встановлено, що до системи суб'єктів інституційного забезпечення кліматичного ППП належать Державна організація «Агенція з питань підтримки публічно-приватного партнерства», а також радники та незалежні експерти (юридичні, фінансові, технічні, екологічні консультанти, спеціалісти

з MRV), роль яких, попри відсутність комерційного ризику, виходить за межі суто консультативного забезпечення та набуває характеру важливого інституційного елементу системи ППП.

Обґрунтовано доцільність нормативного закріплення категорії спеціалізованих «кліматичних радників», які здійснюють оцінку кліматичних ризиків, вуглецевого ефекту проєкту та його відповідності НВВ України, таксономії сталого фінансування ЄС та принципу «не завдавати значної шкоди» (DNSH), оскільки чинне законодавство не виокремлює їх як самостійну категорію суб'єктів.

Доведено, що суб'єкти фінансового забезпечення (Світовий банк, ЄБРР, ЄІБ, Green Climate Fund, двосторонні донорські агентства) здійснюють істотний опосередкований управлінський вплив на структуру прав та обов'язків учасників кліматичного ППП через механізми кредитування, грантів, гарантій та прямих договорів, включно з інститутом *step-in rights*, при цьому їх екологічна (кліматична) відповідальність залишається недостатньо врегульованою у національному законодавстві.

Встановлено, що правова природа кліматичного ППП є комплексною (змішаною) та охоплює три структурні елементи: приватноправовий договірний центр, адміністративно-делеговані відносини щодо передачі окремих функцій замовника без переходу владних повноважень, а також регуляторні правовідносини у сфері ОВД, CEO та MRV, що виходять за межі суто договірної взаємодії сторін.

Виявлено, що чинна модель правового регулювання системи суб'єктів кліматичного ППП характеризується недостатнім рівнем системності: законодавство не містить легального визначення кліматично орієнтованого ППП, а нормативне регулювання розпорошене між актами про ППП, оцінку впливу на довкілля, стратегічну екологічну оцінку, MRV, бюджетним, земельним і містобудівним законодавством.

Обґрунтовано необхідність запровадження системи превентивних адміністративно-правових гарантій захисту прав третіх осіб (територіальних

громад, користувачів послуг, екологічних громадських організацій), що охоплюють ранні консультації, включення кліматичних критеріїв до конкурсної документації та створення єдиного публічного реєстру кліматичних проєктів ППП, узгоджених із вимогами Ukraine Facility та Орхуської конвенції.

Обґрунтовано доцільність нормативного виокремлення категорії спеціалізованих «кліматичних радників» (експертів з оцінки вуглецевого ефекту, відповідності НВВ України та таксономії сталого фінансування ЄС) як самостійних інституційних суб'єктів системи ППП.

Удосконалено підхід до визначення переліку регуляторних і контрольних органів системи кліматичного ППП з урахуванням інституційної реформи 2025 року – об'єднання економічного, екологічного та аграрного центральних органів виконавчої влади в єдине Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України, що свідчить про перехід від галузевого до інтегрованого підходу в управлінні кліматично орієнтованими проєктами.

2. Доведено, що публічно-приватне партнерство є не лише різновидом інвестиційної чи господарської діяльності, а самостійним об'єктом публічного управління, якому притаманні спрямованість на публічний інтерес, договірна форма взаємодії сторін, довгостроковий та інвестиційний характер відносин, необхідність професійного управління ризиками та висока насиченість адміністративно-правовими інструментами.

Виокремлено та описано шість основних ознак публічного управління у сфері ППП: спрямованість на забезпечення публічного інтересу; комплексний і міжгалузевий характер; використання адміністративного договору як ключового інструменту регулювання; партнерський характер управлінської взаємодії; ризик-орієнтований та результативний характер управління; прозорість, підзвітність та відкритість до участі громадськості.

Встановлено, що система публічного управління у сфері ППП структурно складається з чотирьох взаємопов'язаних елементів – суб'єкта,

об'єкта, керуючого впливу та зворотних зв'язків, – кожен з яких набуває специфічного змісту в умовах реалізації кліматично орієнтованих проєктів.

Доведено, що коло суб'єктів публічного управління у сфері ППП не обмежується сторонами договору (публічним і приватним партнерами), а охоплює ширше коло учасників, зокрема потенційних приватних партнерів на підготовчому етапі, фінансові установи, кредиторів, донорів, а також органи, уповноважені на розгляд спорів, роль яких у системі публічного управління залишається дискусійною.

Встановлено, що після укладення договору ППП розподіл управлінських функцій між сторонами змінюється: якщо на підготовчому етапі провідна роль належить публічному партнеру, який здійснює владно-організаційний вплив, то на етапі реалізації проєкту основний тягар практичної діяльності переходить до приватного партнера, тоді як за публічним партнером зберігаються контрольні, наглядові та координаційні повноваження протягом усього строку дії договору.

Обґрунтовано, що зміни до законодавства про ППП 2025 року, якими запроваджено категорію «публічний партнер» замість «державний партнер», розширили коло суб'єктів на публічній стороні за рахунок органів місцевого самоврядування та господарських товариств публічного сектору економіки, що відповідає сучасним європейським підходам до публічного врядування.

Описано об'єкт публічного управління у сфері кліматичного ППП як комплексне, міжгалузеве та багаторівневе явище, що охоплює суспільні відносини на всіх стадіях життєвого циклу проєкту та матеріальні об'єкти енергетичної, транспортної, комунальної й природоохоронної інфраструктури, спрямовані на скорочення викидів парникових газів та адаптацію до зміни клімату.

Встановлено, що станом на 1 січня 2026 року в Україні укладено 201 договір ППП, з яких лише 19 перебували на стадії фактичної реалізації, що свідчить про наявність системних недоліків правового регулювання та публічного управління у цій сфері, зокрема недостатню визначеність

державної кліматичної політики щодо застосування механізму ППП та обмеженість фінансових інструментів.

Доведено, що керуючий вплив у системі публічного управління кліматичним ППП характеризується поєднанням владно-регулятивних (на підготовчому етапі) і договірно-координаційних (на етапі реалізації) механізмів, а укладення договору ППП не припиняє управлінського впливу держави, а лише трансформує його характер із імперативного адміністративного регулювання на договірно-координаційну модель.

Обґрунтовано, що договір публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату є особливим різновидом адміністративного договору, якому притаманні спеціальний суб'єктний склад з обов'язковою участю публічного партнера, особлива процедура укладення, комплексний предмет регулювання та міжгалузевий характер правового регулювання (норми адміністративного, екологічного, господарського, фінансового, бюджетного та міжнародного права).

Встановлено, що зворотні зв'язки в системі публічного управління кліматичним ППП реалізуються через комплексну систему моніторингу, звітності, контролю та верифікації (MRV), яка забезпечує достовірність інформації про досягнення кліматичних результатів, виконує інформаційну та превентивну функції та слугує підставою для подальших управлінських рішень.

3. Встановлено, що фінансування кліматичних проєктів становить самостійний вид врегульованих нормами права суспільних відносин щодо акумулювання, розподілу та використання фінансових ресурсів, який відрізняється від традиційного інвестиційного фінансування чіткою екологічною спрямованістю, зв'язком із міжнародними кліматичними зобов'язаннями держави та застосуванням спеціальних критеріїв оцінки екологічної ефективності інвестицій.

Доведено, що механізм статті 6 Паризької угоди, який започаткував правові засади функціонування міжнародних вуглецевих ринків та

міжнародної передачі результатів пом'якшення наслідків зміни клімату (ITMOs), створює принципово новий економічний стимул фінансування кліматичних проєктів через торгівлю результатами скорочення викидів парникових газів.

Описано структуру європейського регуляторного механізму сталого фінансування, що включає Регламент (ЄС) 2021/1119 «Європейський кліматичний закон» (закріплення цілі кліматичної нейтральності до 2050 року та скорочення викидів на 55 % до 2030 року), Регламент (ЄС) 2020/852 (EU Taxonomy Regulation) із критеріями істотного внеску, недопущення значної шкоди (DNSH) та мінімальних соціальних гарантій, а також Регламент (ЄС) 2023/2631 про Європейський стандарт зелених облігацій.

Встановлено, що запровадження таксономії ЄС істотно підвищило прозорість ринку сталого фінансування, мінімізувало ризики «зеленого камуфляжу» (greenwashing) та створило передумови для стандартизації оцінки екологічної ефективності інвестицій, що підтверджується позицією провідних дослідників з питань зниження інформаційної асиметрії між інвесторами та позичальниками.

Обґрунтовано, що фінансова структура кліматичних проєктів ППП характеризується багатокомпонентністю та передбачає поєднання бюджетного фінансування, приватних інвестицій, кредитних ресурсів міжнародних фінансових установ, грантової підтримки, механізмів змішаного фінансування (blended finance) та спеціальних фінансових інструментів (зелених облігацій, кліматичних фондів, страхування кліматичних ризиків), що потребує створення законодавством належних умов для їх комплексного застосування в межах одного проєкту.

Доведено, що ефективність механізмів змішаного фінансування (blended finance), які активно використовуються Європейським інвестиційним банком, Європейським банком реконструкції та розвитку і Світовим банком, безпосередньо залежить від належного правового розподілу фінансових

ризиків між учасниками ППП відповідно до принципу покладення ризику на сторону, здатну найбільш ефективно ним управляти.

Встановлено, що ухвалення постанови Кабінету Міністрів України щодо реалізації експериментального проєкту виконання окремих положень статті 6 Паризької угоди та запровадження Національного вуглецевого реєстру України сформувало інституційні засади участі України у функціонуванні міжнародних вуглецевих ринків та створило додаткові можливості залучення інвестиційних ресурсів для реалізації кліматичних проєктів ППП.

Виявлено, що, попри активну участь міжнародних організацій у фінансуванні заходів з ліквідації екологічних наслідків воєнних дій, значна частина відповідних проєктів не отримує повного фінансового забезпечення до завершення реалізації, а існуючі міжнародні фінансові інститути характеризуються надмірною складністю процедур прийняття рішень, що уповільнює оперативне реагування на надзвичайні екологічні виклики.

Обґрунтовано необхідність створення постійно діючого спеціалізованого міжнародного фонду швидкого реагування для фінансування постконфліктної екологічної оцінки, першочергових природоохоронних заходів та середньострокових програм відновлення довкілля, розмір внесків до якого доцільно визначати на основі об'єктивних макроекономічних показників (зокрема ВВП держав-учасниць) з метою мінімізації ризиків політизації розподілу ресурсів.

Доведено, що інтеграція національної системи фінансування кліматичних проєктів із європейською моделлю сталого фінансування є необхідною умовою виконання Україною зобов'язань за Угодою про асоціацію з ЄС і потребує подальшого розвитку нормативного регулювання сталих фінансових інструментів, ринку зелених облігацій та критеріїв екологічної оцінки інвестицій.

На підставі викладеного встановлено, що ефективність правового механізму фінансування кліматичних проєктів ППП в Україні визначається не лише різноманітністю джерел фінансування, а насамперед здатністю

законодавства забезпечити прозорість інвестиційних процедур, правову визначеність умов реалізації проєктів, справедливий розподіл фінансових ризиків, належний захист прав інвесторів та ефективний державний контроль за використанням фінансових ресурсів, що загалом підтверджує необхідність подальшого вдосконалення національного законодавства шляхом імплементації міжнародних і європейських стандартів кліматичного фінансування.

4. Встановлено, що після набрання чинності Законом України «Про публічно-приватне партнерство» договірна модель кліматичного ППП набула оновленої нормативної основи, яка допускає довгострокове проєктне фінансування, укладення прямих договорів із кредиторами, застосування плати за експлуатаційну готовність та гарантій стабільності законодавства, що у сукупності створює передумови для трансформації кліматичного ППП з похідної форми інфраструктурного контракту в самостійний договірний інститут.

Описано типову структуру договірних положень кліматичного ППП залежно від виду допоміжного договору: для ЕРС-договорів – умови фіксованої ціни та строку (fixed price/fixed date), випробувань експлуатаційних характеристик та заздалегідь оцінених збитків; для договорів O&M – гарантовані показники експлуатаційної готовності, енергоефективності та інтенсивності викидів; для кредитної документації – фінансові ковенанти, резервні рахунки, права втручання кредиторів (step-in rights) і компенсацію в разі припинення договору; для грантових угод – цільове використання коштів, аудит та claw-back-положення.

Доведено доцільність диференційованого підходу до регулювання наслідків зміни законодавства (change in law), за яким загальні, прогнозовані зміни кліматичної політики не тягнуть автоматичної компенсації приватному партнеру, тоді як дискримінаційні або проєктно-специфічні зміни повинні розглядатися як підстава для перегляду економічних умов договору.

Доведено, що імплементація європейських стандартів сталого фінансування (Регламент (ЄС) 2020/852, European Green Bond Standard) у договірну практику кліматичного ППП потребує не декларативного відтворення, а закріплення конкретних договірних інструментів – гарантій відповідності критеріям таксономії, зобов'язань щодо цільового використання коштів, планів коригувальних заходів, – що є необхідною умовою запобігання «грінвошингу» та інтеграції українських проєктів до європейського ринку сталого фінансування.

5. Визначено, що публічно-приватне партнерство у сфері зміни клімату є ключовим інструментом для реалізації проєктів, спрямованих на зменшення викидів парникових газів, підвищення енергоефективності та розвиток зеленої інфраструктури, що сприятиме стійкому розвитку та адаптації до змін клімату. Обґрунтовано, що для ефективного впровадження таких ініціатив в Україні необхідно адаптувати законодавство, враховуючи специфіку екологічних проєктів, що може включати: акти з підтримки інноваційних екологічних технологій, що стимулюватимуть інвестиції у відновлювані джерела енергії та екологічно чисті технології; регуляторні акти для внормування проєктів зменшення вуглецевого сліду, які визначатимуть стандарти викидів і заохочуватимуть проєкти з низьким впливом на довкілля; механізми фінансування та субсидування екологічних проєктів, які забезпечать доступ до фінансових ресурсів для реалізації кліматичних ініціатив; норми для моніторингу і звітності щодо впливу на клімат, що встановлюватимуть прозорі методи оцінки результативності проєктів.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та комплексне вирішення наукового завдання, що виявляється в розкритті змісту правового регулювання публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату. За результатами дисертаційного дослідження сформульовано такі основні висновки:

1. Описано основні наукові концепції розуміння публічно-приватного партнерства, які сформувалися в межах економічного, управлінського та юридичного підходів. Встановлено, що незалежно від методологічних відмінностей усі вони виходять із необхідності поєднання ресурсного потенціалу публічного та приватного секторів для досягнення суспільно значущого результату, що забезпечується на договірній основі із розподілом ризиків між сторонами.

З'ясовано, що використання категорії «публічно-приватне партнерство» є більш обґрунтованим порівняно з поняттям «державно-приватне партнерство», оскільки воно відображає сучасну концепцію публічного управління, охоплює ширше коло суб'єктів публічної влади та узгоджується з європейською правовою термінологією. Обґрунтовано, що запровадження відповідної категорії у законодавстві України є закономірним наслідком розвитку адміністративно-правової доктрини та євроінтеграційних процесів.

Проаналізовано міжнародні підходи до визначення сутності публічно-приватного партнерства, сформовані Світовим банком, Міжнародним валютним фондом, Європейською Комісією та Європейським інвестиційним банком. З'ясовано, що міжнародні стандарти розглядають ППП не лише як форму залучення приватних інвестицій, а насамперед як комплексний механізм реалізації публічної політики, що поєднує правові, економічні, фінансові та управлінські елементи.

2. Здійснено комплексну періодизацію становлення екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату в міжнародному праві через послідовний

аналіз чотирьох етапів їх інституціоналізації – Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (первинне визнання права на інформацію та участь), Кіотського протоколу (закріплення прав, пов'язаних із ринковими механізмами скорочення викидів), Канкунських угод (перехід до праволюдного підходу без чіткої фіксації обов'язків держав) та Паризької угоди (остаточна інтеграція індивідуального й колективного вимірів кліматичних прав); на цій основі обґрунтовано авторську класифікацію екологічних прав у сфері захисту від зміни клімату за критерієм джерела їх виникнення (конвенційні, протокольні, угодні) та за суб'єктивним виміром (індивідуальні та колективні).

3. Охарактеризовано законодавчі ознаки публічно-приватного партнерства та встановлено, що сучасна модель правового регулювання ґрунтується на довгостроковості співробітництва, договірному характері відносин, інвестиційній участі приватного партнера, розподілі ризиків, збереженні контролю з боку публічного партнера та спрямованості на забезпечення публічного інтересу.

Здійснено історико-правовий аналіз розвитку законодавства України у сфері публічно-приватного партнерства. Встановлено, що формування відповідного інституту відбувалося поетапно: від використання окремих договірних механізмів у 1990-х роках, прийняття Закону України «Про державно-приватне партнерство» у 2010 році та Закону України «Про концесію» у 2019 році до комплексного реформування законодавства шляхом прийняття Закону України «Про публічно-приватне партнерство» у 2025 році.

З'ясовано, що новий Закон України «Про публічно-приватне партнерство» істотно модернізував правове регулювання відповідних відносин, розширив сфери застосування механізмів партнерства, спростив процедури підготовки проєктів, адаптував їх до потреб післявоєнного відновлення держави та наблизив національне законодавство до міжнародних і європейських стандартів.

4. Розроблено та обґрунтовано конструкцію системи суб'єктів публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату як багаторівневого

(чотириконцентричного) правового утворення, що охоплює: 1) безпосередніх сторін договору – публічного та приватного партнерів; 2) суб'єктів інституційного забезпечення – уповноважений орган, уповноважену організацію, конкурсні комісії, радників, незалежних експертів, балансоутримувачів; 3) суб'єктів фінансового забезпечення – кредиторів, міжнародні фінансові організації, донорів; 4) користувачів послуг, бенефіціарів, громади та інших третіх осіб; на цій основі обґрунтовано положення про те, що саме кліматична функція (спрямованість на пом'якшення чи адаптацію) виступає критерієм, який перетворює загальногосподарську модель ППП на спеціальний кліматичний правовий режим, а функціональна співзалежність договірної ядра, фінансового контуру, публічного регулювання та процедур захисту прав третіх осіб є умовою досягнення кліматичного результату

5. Описано об'єкт публічного управління у сфері кліматичного ППП як комплексне, міжгалузеве та багаторівневе явище, що охоплює суспільні відносини на всіх стадіях життєвого циклу проєкту та матеріальні об'єкти енергетичної, транспортної, комунальної й природоохоронної інфраструктури, спрямовані на скорочення викидів парникових газів та адаптацію до зміни клімату.

Доведено, що керуючий вплив у системі публічного управління кліматичним ППП характеризується поєднанням владно-регулятивних (на підготовчому етапі) і договірно-координаційних (на етапі реалізації) механізмів, а укладення договору ППП не припиняє управлінського впливу держави, а лише трансформує його характер із імперативного адміністративного регулювання на договірно-координаційну модель.

6. Зроблено висновок, що правове регулювання кліматичного фінансування формується як багаторівнева система, яка охоплює міжнародний (UNFCCC, Паризька угода), регіональний (право ЄС) та національний рівні, що обумовлено глобальним характером проблеми зміни клімату та

необхідністю консолідації фінансових ресурсів державного, приватного й міжнародного секторів для досягнення цілей сталого розвитку.

Обґрунтовано, що принцип спільної, але диференційованої відповідальності та відповідних можливостей (CBDR-RC), закріплений статтею 4 UNFCCC, є фундаментальною основою міжнародної системи кліматичного фінансування, оскільки визначає диференціацію обсягу фінансових зобов'язань держав залежно від рівня їх економічного розвитку та історичного внеску у формування глобальних викидів.

Встановлено, що стаття 2 Паризької угоди вперше закріпила на міжнародно-правовому рівні обов'язок держав забезпечувати узгодженість фінансових потоків із траєкторією низьковуглецевого та кліматично стійкого розвитку, а стаття 9 покладає на розвинені держави обов'язок мобілізації фінансових ресурсів із використанням державних, приватних, дво- та багатосторонніх джерел, що обумовлює необхідність активного залучення приватного сектору до реалізації кліматичної політики.

Доведено наукове обґрунтування правового статусу «зелених» облігацій та Green Bond Principles ICMA як перспективного інструменту фінансування кліматичних проєктів ППП у сферах енергетики, транспорту, поводження з відходами та водної інфраструктури.

7. Доведено, що договірне забезпечення кліматичних проєктів ППП об'єктивно набуває багаторівневої (комплексної) структури, у якій основний договір ППП або концесійний договір визначає загальну модель розподілу ризиків і фінансування проєкту, а система похідних договорів (кредитні, грантові, вуглецево-трансферні) деталізує виконання окремих інвестиційних, технічних та екологічних зобов'язань за принципом взаємної (back-to-back) узгодженості умов.

Обґрунтовано, що предметом договору кліматичного ППП дедалі частіше виступає не лише об'єкт інфраструктури, а й пов'язані з ним вуглецеві атрибути (результати скорочення викидів), що зумовлює необхідність окремого договірного регулювання питань авторизації, обліку, відповідного

коригування та передачі міжнародно переданих результатів пом'якшення зміни клімату відповідно до статті 6 Паризької угоди та національного механізму.

З'ясовано, що система розподілу ризиків у кліматичному ППП ґрунтується на принципі покладення ризику на сторону, здатну найефективніше ним управляти, при цьому специфічними для кліматичних проєктів є регуляторні ризики декарбонізації, ризики систем торгівлі викидами, недоступності страхового покриття, недосягнення екологічних КРІ та воєнні ризики, що потребують спеціального договірного врегулювання, відмінного від традиційних інфраструктурних проєктів.

8. До організаційно-правових напрямів підвищення ефективності регулювання публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату обґрунтовано доцільність: доповнити статтю 1 Закону України «Про публічно-приватне партнерство» новими термінами – «кліматичний проєкт публічно-приватного партнерства», «вуглецево-нейтральна інфраструктура», «проєкт з пом'якшення наслідків зміни клімату» та «проєкт з адаптації до зміни клімату» – із наведенням їх нормативних визначень; внести зміни до статті 4 Закону України «Про публічно-приватне партнерство» щодо переліку сфер застосування ППП, прямо передбачивши кліматичні проєкти як окрему сферу або підкатегорію в межах існуючих сфер (енергетика, поводження з відходами, інфраструктура); доповнити Закон України «Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів» положеннями, що поширюють вимоги MRV-процедур на проєкти, які реалізуються у формі ППП; передбачити у підзаконних актах Кабінету Міністрів України (зокрема, в Порядку проведення аналізу ефективності здійснення ППП) обов'язковість оцінки кліматичного ефекту проєкту як складової техніко-економічного обґрунтування; делегувати Міністерству економіки, довкілля та сільського господарства України повноваження щодо затвердження методики віднесення проєктів ППП до категорії «зелених» або «кліматично орієнтованих» на основі критеріїв, визначених вище; забезпечити

узгодження термінології профільного законодавства з Регламентом (ЄС) 2020/852 про таксономію в рамках виконання зобов'язань України за Угодою про асоціацію з ЄС; створити єдиний публічний реєстр кліматичних проєктів ППП із забезпеченням відкритого доступу до неконфіденційних умов договорів, інформації про обсяги скорочення викидів парникових газів, результати реалізації адаптаційних заходів, джерела фінансування та результати щорічного моніторингу виконання кліматичних показників; запровадити систему оцінювання результативності кліматичних проєктів має включати такі групи показників, як - скорочення обсягів викидів парникових газів; підвищення рівня енергоефективності; збільшення частки відновлюваних джерел енергії; скорочення використання викопного палива; рівень адаптації об'єктів до зміни клімату; показники ресурсоефективності; досягнення цілей циркулярної економіки; соціально-економічний ефект для територіальних громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Адміністративне право та адміністративний процес в умовах воєнного стану в Україні: навчальний посібник. Том 1. Загальне адміністративне право. Особливе адміністративне право/ В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Гулак [та ін.] ; за ред. В. Галуцька, В. Фелика. Одеса: Видавництво «Юридика», 2024. 622 с.
2. Адміністративне право: навч. посіб. З. Г. Гонтар, М. Я. Купчак, А. І. Харчук. Львів. СПОЛОМ, 2019. 172 с.
3. Алексі Р. Інституціоналізація прав людини в демократичній конституційній державі. Філософія прав людини. За заг. ред. Ш. Гісепата та Г. Ломанна. Пер. з нім. О. Юдіна та Л. Доронічевої. Київ : Ніка-Центр, 2008. 320 с.
4. Антонович М.М. Права людини за конституційним та міжнародним правом : порівняльний аспект. *Наукові записки НаУКМА*. 2000. Т. 18 : Правничі науки. С. 16-20.
5. Бааджи Н.А. Право на доступ до екологічної інформації в законодавстві ЄС та України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 618-621.
6. Бабенко К.А. Права людини як об'єкт конституційного захисту. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2008. № 4. URL: <https://baas.gov.ua/ua/proekty/articles/>.
7. Балюк Г.І., Ковальчук Т.Г. Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки в Україні. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/35/543/11511?inline=1>.
8. Берченко Г.В. Преамбула конституції : юридична природа та практика внесення змін. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Вип. 5 (34). С. 44-48.

9. Біла І. С., Петришина Н. В. Особливості державно-приватного партнерства в сучасних умовах в Україні. *Сталий розвиток економіки*. 2012. № 2. С. 36–39.
URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cf50c4097cc1-4e68-aead-308a05c03c9c/content> (дата звернення: 20.06.2026).
10. Бочарова Н.В. Конституційні реформи в Латинській Америці крізь призму неоконституціоналізму. *Конституційно-правові академічні студії*. 2018. № 2. С. 106-113.
11. Бредіхіна В.Л. Конституційні засади права громадян на безпечне навколишнє природне середовище. За ред. проф. М.В. Шульги: Монографія. Харків : Видавець ФО-П Вапнярчук Н.М., 2008. 168 с.
12. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
13. Васильченко О. П., Матат А. В. Конституційні права людини : зміст, функції та рамки обмеження. Права людини в Україні та у зарубіжних країнах : проблеми теорії та нормативно-правової регламентації : колективна монографія. Національний університет "Одеська юридична академія". Львів; Торунь : Ліга-Прес, 2020. С. 45-66.
14. Васильчук Л.Б., Бисага Ю.М. Реалізація права на безпечне для життя і здоров'я довкілля в Україні : монографія. Ужгород : Видавничий центр ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2019. 208 с.
15. Вашев О. Є., Хижняк С. В. Державно-приватне партнерство: концептуальні засади та особливості впровадження в Україні. Державне будівництво. URL: <https://periodicals.karazin.ua/db/article/download/25911/23247>
16. Винярска М. Огляд кліматичної політики України: нормативно-правове регулювання. URL: <https://www.legalanalytics.org.ua/oglyad-klimatichnoyi-polityky-ukrayinyn/>
17. Відновлювана енергетика та енергоефективність у XXI столітті : матеріали XXII міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 20-

- 21 травня 2021 р.). наук. ред.: Кудря С.О., Рєзцов В.Ф., Суржик Т.В., Рєпкін О.О., Кузнецов М.П., Васько П.Ф., Морозов Ю.П., Головка В.М., Будько В.І., Ключ В.П., Ключ С.В., Яценко Л.В. Київ : Інтерсервіс, 2021. 1104 с.
- 18.Вовк В.М. Соматичні права як кластер юридичних гарантій «самовласності» в контексті трансгуманізму. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2020. № 2 (20). С. 68–72.
 - 19.Водний кодекс України від 07 червня 2020 № 213/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>
 - 20.Воеводін І.С. Закріплення екологічних прав людини в міжнародних універсальних актах у галузі захисту навколишнього середовища. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 9. С. 356-359.
 - 21.Вольська О. М. Публічне управління як системне явище в сучасному суспільстві. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2020. № 3. С. 15–20. URL: <http://tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/82/80>
 - 22.Геєць В.М. Економіка України в імперативах низьковуглецевого розвитку. *Вісник Національної академії наук України*. 2022. № 3. С. 8-17.
 - 23.Генсіровський Є. О. Адміністративно-правові засади державно приватного партнерства щодо реалізації інфраструктурних проєктів : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2025. 237 с. URL: https://oduvs.edu.ua/uploads/Disertacziya_Gensirovskij_Ye_ba75bdecaa.pdf
 - 24.Гетьман А., Костицький В. Становлення та розвиток інституту екологічних прав людини у законодавстві України. *Право України*. 2012. № 12. С. 180-202.
 - 25.Гетьман А.П., Костицький В.В. Екологічні права людини в національній і міжнародній правовій доктрині. Проблеми законності: акад. зб. наук. пр. Харків : Право, 2013. Вип. 124. С. 68–80.

- 26.Гиляка О.С. Права людини в Україні : проблеми реалізації і захисту та перспективи розвитку. *Людська гідність і права людини як основа конституційного устрою держави* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Людська гідність і права людини як основа конституційного устрою держави» (м. Хмельницький, 19–20 жовтня 2018 року). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2018. С. 85-89.
- 27.Горник В. Г., Сімак В. С. Безпекові аспекти нормативно-правового забезпечення взаємодії у сфері публічно-приватного партнерства. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2022. Т. 33 (72). № 5. С. 137–142. URL:10.32782/TNU-2663-6468/2022.5/22.
- 28.Гречанюк Р.В. Науково практичні проблеми визначення сфер реалізації ДПП. *Право і суспільство*. 2024. №2. С. 610-614. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.2.87>
- 29.Грищук О.В. Людська гідність у праві : філософські проблеми. Київ : Атіка, 2007. 432 с.
- 30.Громовчук М.В. Реалізація та захист соматичних прав людини у процесі біомедичних досліджень: релігійний та правовий аспект : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : : 12.00.02. Ужгород, 2021. 37 с.
- 31.Губерська Н.Л. Стадії адміністративних процедур: поняття й види . *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015.№ 30. Т.2 С. 28-32
- 32.Гумін О.М. Адміністративно-правовий статус особи: поняття та структура. *Наше право*. 2014. № 5. С. 32-37.
- 33.Державна організація «Агенція з питань підтримки публічно-приватного партнерства». URL: <https://pppagency.gov.ua/uk/>
- 34.Деталізований звіт (рекомендації) щодо ідентифікації публічних інвестиційних проєктів - Агенція з питань підтримки державно-приватного партнерства. URL:<https://pppagency.gov.ua/uk/detalizovanyj->

zvit-rekomendacziyi-shhodo-identyfikacziyi-publichnyh-investyczijnyh-proyektiv/

- 35.Деякі питання Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства: постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2025 р. № 903. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/903-2025-п#Text>
- 36.Деякі питання функціонування органів архітектурно-будівельного контролю та нагляду: постанова Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2020 р. № 1340. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1340-2020-п#Text>
- 37.Директива (ЄС) 2022/2557 Європейського Парламенту і Ради від 14 грудня 2022 р. про заходи для забезпечення безпечних критичних цифрових ресурсів та послуг в ЄС (NIS2). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9a3_002-22#Text
- 38.Дідич О. Р. Розвиток державно-приватного партнерства у сфері національної безпеки : дис. ... доктор філос. : 28.00.01. Львів, 2025. 253 с. URL: <https://test-new.lpnu.ua/sites/default/files/2025/radaphd/32584/disertaciyaDidich-or-2.pdf>
- 39.Діхтієвський П.В. Державне-приватне партнерство в Україні: тенденції розвитку в умовах європейської інтеграції. URL: https://lsej.org.ua/9_2025/28.pdf
- 40.Діхтієвський П.В., Герасименко Є.С., Соломаха А.Г. Принцип добросовісності як складова адміністративно-правової доктрини. URL: http://lsej.org.ua/9_2025/27.pdf
- 41.Доленко І.В. Адміністративно-правові засади реалізації державно-приватного партнерства щодо управління нерухомістю : дис. канд. юрид. наук : 12.00.07. Кропивницький, 2025. 204 с. URL: <https://surl.li/nszxfc>
- 42.Дорожня карта з питань реформи державного управління: Кабінет Міністрів України. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp->

- content/uploads/UA_Dorozhnya_karta_z_pytan_reformy_derzhavnogo_upravlinnya.pdf
- 43.Дороніна І. Нормативно-правове забезпечення розвитку відновлюваної енергетики. Грані. URL: <https://grani-print.dp.ua/index.php/dridu/article/download/339/269>
 - 44.Дохійська поправка до Кіотського кліматичного протоколу від 08.12.2012 року. (FCCC/KP/CMP/2012/13/Add.1). URL: <https://unfccc.int/resource/docs/2012/cmp8/eng/13a01.pdf>.
 - 45.Дубак А., Сусак О. Механізми публічно-приватного партнерства у модернізації енергетичного сектору національної економіки. Фінансовий простір. URL: [https://doi.org/10.30970/fp.1\(59\).2026.242252253](https://doi.org/10.30970/fp.1(59).2026.242252253)
 - 46.Дубовіч І.А. Теоретико-методологічні та практичні еколого економічні та правові засади розв'язання глобальних проблем зі зміни клімату. *Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. № 8. С. 67-70.
 - 47.Екологічне право України. Загальна частина : підручник. М.В. Краснова, Ю.А. Краснова. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2021. 191 с.
 - 48.Екологічний договір для України. Зелене майбутнє: Рекомендації щодо відповідальності та відновлення. URL: https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/01/24/65/148029c127aa3b2a3fe9f482f9226118_1707492894.pdf
 - 49.Єделєв Р. С. Кліматичне судочинство як правовий діалог в Європейському Союзі та за його межами. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Том 3. № 6. С. 376-382.
 - 50.Єфіменко К.О. Механізм державно-приватного партнерства у контексті реформування системи управління публічними інвестиціями в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 3 Ч. 2. С. 94–99. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.2.14>

- 51.Єфіменко К.О. Поняття публічного управління у сфері державно-приватного партнерства. *Право та державне управління*. 2024. № 3. С. 69–79. URL: <https://doi.org/10.32782/LAW.UA.2024.3.10>.
- 52.Єфіменко К.О. Поняття та особливості публічного управління у сфері публічно-приватного партнерства. *Наше право*. 2025. № 2. С. 453–458. URL: <https://doi.org/10.71404/NP.2025.2.69>
- 53.Єфіменко К.О. Публічне управління у сфері публічно-приватного партнерства в Україні: дис. ... д-ра філос.: 081. Київ, 2026. 241 с.
- 54.Єфіменко К.О. Трансформація публічного управління у сфері державно-приватного партнерства в Україні: вплив Дорожньої карти з питань реформи державного управління. *Proceedings of the International Scientific Conference* (Hamburg, Germany, September 24–26, 2025). С. 175–178. URL: https://isu-conference.com/wp-content/uploads/2025/09/Hamburg_Germany_September_24-26.pdf
- 55.Завертнева-Ярошенко В. А. До питання становлення та розвитку державно-приватного партнерства. *Одеський національний університет імені І.І. Мечникова*. 2018. С. 81–89. URL: <http://pd.onu.edu.ua/article/view/143454/144685> (дата звернення: 25.01.2026).
- 56.Загальна теорія права: підручник. За заг. ред. М.І. Козюбри. Київ : Ваїте, 2015. 396 с.
- 57.Задирака Н., Сусак М. Застосування засобів публічно-приватного партнерства в Україні як напрям регулювання політики у сфері містобудування. *Law. State. Technology*. 2025. № 3. С. 51–57. URL: <https://doi.org/10.32782/LST/2025-3-10>
- 58.Задирака Н.Ю. Перспективи впливу особливого адміністративного права на інститут публічного майна. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2019. Випуск 68. С. 151–157
- 59.Закаль О.О. Захист кліматичних прав людини: питання теорії і практики: дис. ... д-ра філос. : 081. Київ, 2023.

- 60.Залознава Ю. С., Бутенко Н. В., Петрова І. П. Публічно-приватне партнерство в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку. *Економічний вісник Донбасу*. 2016. № 2(44). С. 21–28. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/107691/5-Zaloznova.pdf?sequence=1>
- 61.Кізін В.Г. Критерії ефективності механізмів ДПП в кризових умовах. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17353607>
- 62.Кілієвич О. Англо-український глосарій термінів і понять з аналізу державної політики та економіки. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. 510 с.
- 63.Київський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801#Text.
- 64.Ковбас І. В. Публічне управління у сфері публічно-приватного партнерства в Україні. *Академічні візії*. 2025. № 44. С. 1–14. URL: <https://academy.vision.org/index.php/av/article/view/2186/2058>
- 65.Ковбас І.В. Механізми державного контролю та нагляду у сфері публічно-приватного партнерства. *Академічні візії*. 2025. № 42. С. 1-10. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17768482>
- 66.Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>
- 67.Кодекс України про надра. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-вр>
- 68.Коломоець Т., Колпаков В. Доктрина та предмет: сутність і зміст адміністративного права. *Право України*. 2021. № 10. С. 12 – 27.
- 69.Команда підтримки реформ при Міністерстві економіки України, довкілля та сільського господарства України. URL: <https://me.gov.ua/Tags/DocumentsByTag?lang=uk-UA&id=4dca4243-158b-486c-b323-75e784c2b574&tag=KomandaPidtrimkiReform-&isSpecial=true>

70. Комарницька Г. Державно-приватне партнерство як інструмент антикризового управління в умовах геополітичної нестабільності. *Фінансовий простір*. 2024. № 3-4 (54). С. 157-165. URL: <http://fp.lnu.edu.ua/index.php/fp/article/download/991/1309>
71. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text
72. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. ст. 141.
73. Концепція екологічної освіти України. *Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України*. 2002. №7. С. 3–23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text>
74. Корнякова Т. Охорона довкілля – важлива функція української держави. *Право України*. 2009. № 12. С. 202–208.
75. Костицький В.В. Десять тез про юридичну відповідальність за екологічні правопорушення. *Про українське право: Часопис кафедри теорії та історії держави і права*. КНУ ім. Тараса Шевченка. 2010. Число 5. Правова відповідальність. С. 312–322.
76. Костицький В.В., Закаль О.О. Зміст конституційного права на інформацію про зміни клімату та їх наслідки. *Екологічне право*. 2023. Вип. № 1-4. С. 19-23.
77. Костицький В.В., Закаль О.О. Право на інформацію про зміну клімату та їх наслідки: теоретико-правові проблеми. *Правова позиція* (правонаступник наукового журналу «Вісник Академії митної служби України) Серія: Право. 2023. Вип. № 1 (38). С. 213-218.
78. Кравченко М.Г. Європеїзація муніципального управління побутовими відходами в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Юридичні науки. 2018. Вип. 4. Т. 2. С. 7–11.
79. Кривенко Л.В. Соціально-економічні інструменти забезпечення сталого розвитку. *Механізм регулювання економіки*. 2011. №2. С. 33-37. URL:

- https://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/acticles/issue_13/L_V_KryvenkoSocio_economic_tools_for_sustainable_development.pdf
- 80.Кривошеїна І.В., Старовіт О.М. Правові аспекти міжнародного трансферу технологій: особливості договорів про передачу кліматичних технологій. URL: https://lsej.org.ua/3_2025/37.pdf
 - 81.Круглов В. В. Роль державно-приватного партнерства у забезпеченні сталого розвитку. *Розвиток сучасного українського суспільства у соціологічному вимірі: матеріали 10-ї міжнародної науково-практичної конференції* (Харків, 15 грудня 2023 р.). Харків: НТУ «ХПІ», 2023. С. 255–259. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/74474>
 - 82.Кузьмін О., Пирог О., Томич М., Дорошкевич К. Державно-приватне партнерство у зовнішньоекономічній діяльності: основні тенденції у розвитку та рекомендації із оцінювання стану. *Економічний аналіз*. 2023. Т. 33. № 1. С. 46–58. URL: <https://doi.org/10.35774/econa2023.01.046>
 - 83.Лаврентій Д. С. Категоризація публічно-приватного партнерства в понятійному просторі соціальної держави. *Публічне урядування*. 2018. № 3 (13). С. 81–90. URL: https://vadnd.org.ua/app/uploads/2018/10/Публічне-урядування-3-13_укр.pdf
 - 84.Лаврентій Д. С. Публічно-приватне партнерство: категоріально понятійний аналіз. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1303>
 - 85.Лазор О. Я., Лазор О. Д. Публічне управління та адміністрування: ретроспектива деяких теоретичних аспектів. *Університетські наукові записки*. 2015. № 4. С. 111–121. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2015_4_13
 - 86.Латишева В., Плєскун О., Таран І. Характеристика еколого-правових засобів подолання наслідків зміни клімату. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 5. С. 83-87.

87. Лізаковська С. В. Розвиток механізмів взаємодії органів публічного управління з інститутами громадянського суспільства : дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02. Миколаїв, 2021. 383 с. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/Disertatsiya-4.pdf>
88. Лісовий кодекс України: Закон України від 21 січня 1994 року № 3852-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>
89. Малиновський В. Я. Державне управління: навч. посіб. Луцьк: Ред.-вид. від. «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. 558 с.
90. Марухленко О. В. Дискусії щодо поняття «публічне управління». *Публічне управління та адміністрування*. 2019. № 4. С. 9-13. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/4_2019/4.pdf
91. Мех Ю. В. Адміністративно-правовий механізм державно-приватного партнерства в секторі безпеки України : дис. ... доктор юрид. наук : 12.00.07. Кропивницький, 2024. 405 с. URL: https://cusu.edu.ua/images/autoreferats/2024/Meh/dis_%D0%9C%D0%B5%D1%85_1.pdf
92. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права від 16 грудня 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text.
93. Надання Україні статусу кандидата в члени ЄС може стати важливим рішенням в історії Європи – Володимир Зеленський. URL: <https://www.president.gov.ua/news/nadannya-ukrayini-statusu-kandidata-v-chleni-yes-mozhe-stati-75849>
94. Назаркевич І. Б. Публічно-приватне партнерство як механізм структурних перетворень в економіці України. *Вісник Львівського університету*. Серія економічна. 2019. Вип. 56. С. 237–248. URL: <http://dx.doi.org/10.30970/ves.2019.56.0.3022>
95. Нарожний С. М. Теоретичні засади організації державно-приватного партнерства. *Актуальні проблеми державного управління*. 2014. № 2. С. 67–74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2014_2_11

96. Наука і цінності людського буття : колективна монографія . Альчук М.П., Бойченко М.І., Вишинський С.Д. [та ін.] ; за заг. ред. д-ра філос. наук, проф. В.П. Мельника. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2013. 550 с.
97. Національний план з енергетики та клімату на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 червня 2024 року № 587-р. URL: https://cdn.climatepolicyradar.org/navigator/UKR/2024/national-energy-and-climate-plan-of-ukraine-2025-2030_ea76443917f9cc51d3a1f3b021a81cba.pdf (втратило чинність).
98. Національний центр обліку викидів парникових газів. URL: <https://nci.org.ua>
99. Ніжинська Ю.С. Гідність людини як моральна основа її прав. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/4137/1/%20ЗБІРНИК%20ТЕЗ%20%20ост._p122-123.pdf.
100. Нова державна система моніторингу довкілля збиратиме та узагальнюватиме екологічні дані з усієї України. URL: <https://mepr.gov.ua/nova-derzhavna-systema-monitoryngu-dovkillya-zbyratyme-ta-uzagalnyuvatyme-ekologichni-dani-z-usiyeyi-ukrayiny/>
101. Носков О. М. Публічно-приватне партнерство органів місцевого самоврядування та малого і середнього бізнесу: інноваційні підходи в українських громадах. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2024. № 14. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-14-02-05>.
102. Огляд реалізації основних положень Кіотського протоколу до Рамкової Конвенції ООН про зміну клімату та зобов'язання країн-членів ОЕСР і Євросоюзу щодо виконання рекомендацій Паризької Конференції. Київ : Б.м., 2017. 108 с. URL: https://ua.energy/wp-content/uploads/2017/05/3.-Osn_polozh_SOR21.pdf.

103. Орлова Н.С., Попова Т.О. Концептуальні засади публічно-приватного партнерства в Україні. *Наукові перспективи*. 2021. № 11. С. 133–144. URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-11\(17\)-133-144](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-11(17)-133-144).
104. Основи публічного права України : навч. Посібник. кол. авт. ; за заг. ред. к.ю.н., проф. А.Ю. Олійника, к.ю.н., доц. М.І. Кагадія. К. : КНУТД ; Дніпро : Ліра ЛТД, 2017. 448 с
105. Офіс зеленого переходу. URL: <https://gto.dixigroup.org>
106. Павлюк К. В., Павлюк С. М. Сутність і роль державно-приватного партнерства в соціально-економічному розвитку держави. *Наукові праці КНТУ*. 2010. № 17. С. 10-19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2010_17_4
107. Паризька угода 12.12.2015 року: Угоду ратифіковано Законом № 1469- VIII від 14.07.2016 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text.
108. Пашинін О. А. Публічно-приватне партнерство як форма реалізації права власності у сфері господарювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. С. 261-265. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-4/60>.
109. Пашинський В. Й. Адміністративно-правове забезпечення оборони України: теорія і практика : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2020. 520 с. URL: https://scc.knu.ua/upload/iblock/ee5/dis_Pashynskyi_V.Yo..pdf
110. Петрецька Л.І. Правові питання забезпечення політики екологічної стійкості у практиці воєнного містобудування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2026. Випуск 93. Частина 2. С. 302-304.
111. Петруха Н. М. Публічно-приватне партнерство в Україні: перспективи розвитку та вплив на відновлення інфраструктури. *Публічне управління і політика*. 2024. № 2. С. 29–39. URL: <https://doi.org/10.70651/3041-2498/2024.2.04>

112. План заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 грудня 2017 р. № 878-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2017-p#Text> (втратило чинність).
113. Побудова кліматично стійкої України: роль адаптації у стратегічному плануванні НБВ. Київ, Україна 2025. URL: https://ukrainian-climate-office.org/wpcontent/uploads/2025/05/УКР__Побудова-кліматично-стійкої-України.pdf
114. Полич В.П. Правові засади боротьби зі зміною клімату в праві Європейського Союзу : дис. ... д-ра філос. :293. Харків, 2022. 265 с.
115. Поліщук І.В. Міжнародно-правові аспекти судового захисту екологічних прав громадян. *Юридичний вісник*. 2019. № 4 (53). С. 15-20.
116. Положення про Державну екологічну інспекцію України: постанова Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2017 р. № 275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-p#Text>
117. Полухович Д. О. Адміністративний договір як форма адміністративно-правового регулювання відносин у сфері альтернативної енергетики. *Актуальні проблеми держави і права*. 2021. № 91. С. 164–173. URL: <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i91.3246>
118. Поляков Р. Б. Поняття та функції державно-приватного партнерства. *Актуальні проблеми держави і права*. 2020. № 86. С. 182–189. URL: <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i86.2435>.
119. Приліпко С. М. Публічне управління розвитком територій на основі реалізації проєктів державно-приватного партнерства на засадах сталого розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 2. URL: 10.32702/2307-2156-2020.2.2.
120. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17 лютого 2022 р. № 2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>

121. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 1 липня 2010 р. № 2404-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text> (втратив чинність)
122. Про деякі питання реалізації проєктів державно-приватного партнерства: постанова Кабінету Міністрів України від 4 вересня 2019 р. № 722. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
123. Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів : Закон України від 12 грудня 2019 року № 377-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/377-20#Text>
124. Про затвердження Довгострокової стратегії низьковуглецевого розвитку України до 2050 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 червня 2026 р. № 561-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/561-2026-p#Text>
125. Про затвердження Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2016 року № 932-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2016-p#Text> (втратило чинність).
126. Про затвердження Методичних рекомендацій для здійснення оцінки ризиків та вразливості соціально-економічних секторів та природних складових до зміни клімату: Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 03.06.2023 № 386. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0386926-23#Text>
127. Про затвердження методичних рекомендацій щодо врахування кліматичного компонента в документах державного планування та під час здійснення стратегічної екологічної оцінки та оцінки впливу на довкілля: Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 31 жовтня 2024 року № 1382. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1382926-24#Text>
128. Про затвердження Національного плану дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 року та Плану заходів з його реалізації :

- розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 серпня 2024 р. № 761-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-2024-p#Text>
129. Про затвердження плану заходів з реалізації кліматичної політики України в рамках участі в глобальній ініціативі із скорочення викидів метану “Global Methane Pledge”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/607-2023-p#Text>
130. Про затвердження Плану заходів щодо створення національної системи торгівлі квотами на викиди парникових газів: розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2025 року № 146-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/146-2025-p#Text>
131. Про затвердження Положення про Державне агентство водних ресурсів України : постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 393. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393-2014-p#Text>
132. Про затвердження Положення про Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України: постанова Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 р. № 676. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/676-2014-p#Text>
133. Про затвердження Положення про Державне агентство лісових ресурсів України: постанова Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2014 р. № 521. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/521-2014-p#Text>
134. Про затвердження Положення про Державну службу геології та надр України: постанова Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1174. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1174-2015-p#Text>
135. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні: Указ Президента України від 22 липня 1998 р. № 810/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/810/98>
136. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18 вересня 1991 року № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>

137. Про концесію: Закон України від 3 жовтня 2019 р. № 155-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-20#Text>
138. Про медіацію: Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
139. Про міжнародний комерційний арбітраж : Закон України від 24 лютого 1994 року № 4002-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#Text>
140. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
141. Про Національний реєстр викидів та перенесення забруднювачів : Закон України від 20 вересня 2022 року № 2614-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2614-20#Text>.
142. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: Закон України від 22 вересня 2016 року № 1540-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19#Text>
143. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки : Указ Президента України від 7 вересня 2021 року № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>.
144. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
145. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 5 квітня 2007 року № 877-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text>
146. Про основні засади державної кліматичної політики: Закон України від 8 жовтня 2024 року № 3991-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3991-20#Text>

147. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
148. Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23 травня 2017 року № 2059-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>
149. Про публічно-приватне партнерство: Закон України від 19 червня 2025 р. № 4510-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4510-IX>
150. Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами: Закон України від 12 грудня 2019 року № 376-IX. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2020. № 21. ст. 145. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-20#Text>
151. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17 лютого 2011 року № 3038-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>
152. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23 лютого 2006 року № 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>
153. Про стратегічну екологічну оцінку : Закон України від 20 березня 2018 року № 2354-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19>
154. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 21 грудня 2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
155. Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках: постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2024 р. № 1550. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-2024-п>
156. Про схвалення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 р. № 1363-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-p#Text>

157. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
158. Програма розвитку ООН (ПРООН) в Україні. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine>
159. Прохоренко К. Аксіологічні питання об'єктивації клімату в екологічному праві України. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. *Юридичні науки*. 2011. Вип. 87. С. 71-73.
160. Публічно-приватне партнерство як модель відбудови інфраструктури України. URL: <https://ips.ligazakon.net/lawnews/doc/EN260186-publichno-pryvatne-partnerstvo-yak-model-vidbudovy-infrastruktury-ukrayiny>
161. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату : ратифіковано Законом України № 435/96-ВР від 29.10.1996 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text.
162. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату 1992 року (UNFCCC). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text
163. Регламент (ЄС) 2020/852 (EU Taxonomy). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2020/852/oj/eng>
164. Рибка О. В. Формування інноваційної моделі управління розвитком державно-приватного партнерства в умовах повоєнного відновлення. 2025. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/30641/1/Rybka_dissertation.pdf
165. Робоча група неурядових організацій з питань зміни клімату. Результати 16-тої конференції Сторін Рамкової конвенції ООН про зміну клімату в Канкуні. *Екологія. Право. Людина*. 2011. № 11-12 (51-52). С. 29-37.

166. Слободянюк Д. Новий закон про публічно-приватне партнерство: які можливості для інвесторів. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/derzhavnoprivatne-partnerstvo/noviy-zakon-pro-publichnoprivatne-partnerstvo-yaki-mozhливosti-dlya-investoriv.html>
167. Справа von Hannover проти Німеччини (№ 2). URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-126822"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)
168. Стан здійснення державно-приватного партнерства в Україні. Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/documents/detail?lang=uk-ua&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26&title=stanzdiisnenniadppvukraini>
169. Струкова В. Д. Місце адміністративного договору в публічно-приватному партнерстві. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2 (99). С. 86–100.
170. Сучасні проблеми міжнародного права. Liber Amicorum до 60 річчя проф. М.В. Буроменського: монографія. авт. кол.; за ред. В.М. Репецького та В.В. Гутника. Львів; Одеса : Фенікс, 2017. 564 с.
171. Сушик О.В. Правова характеристика Паризької угоди як основи формування національної політики протидії змінам клімату (кліматичної політики). *Нове українське право*. 2021. Вип. 4. С. 124-130.
172. Тихомирова Є. Міжнародно-правове та організаційне оформлення архітектури кліматичних змін. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2018. № 2. С. 3-12.
173. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (угоду ратифіковано із заявою Законом України № 1678-VII від 16 вересня 2014 р.). *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 40. Ст. 2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

174. Україна створила правову основу для імплементації статті 6 Паризької угоди. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/ukrayina-stvoryla-pravovu-osnovu-dlya-implementatsiyi-statti-6-paryzkoyi-uhody>
175. Український кліматичний офіс. URL: <https://ukrainian-climate-office.org/en/>
176. Устименко В., Джабраїлов Р. Проблеми та перспективи впровадження державно-приватного партнерства у відносини у сфері господарювання. *Схід*. 2011. № 1. С. 175–178. URL: <https://nasplib.isoftware.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/563c42ca-83b2-4a45-857829224a4eb267/content> (дата звернення: 20.06.2026).
177. Устименко В. А., Россильна О. В. Роль публічно-приватного партнерства в оптимізації сфери охорони здоров'я (на прикладі персоналізованої медицини): ризики і перспективи. *Правовий часопис Донбасу*. 2022. № 2(81). С. 45–51. DOI: 10.32782/2523-4269-2022-81-4-2-45-51
178. Федосєєв К.Є. Зміна клімату як об'єкт правового регулювання: сучасний стан та напрями розвитку державної кліматичної політики України. *Правові новели*. 2025. № 25. С. 585-591. DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2025.25.76>
179. Федосєєв К.Є. Еволюція міжнародно-правового регулювання у сфері зміни клімату: аналіз та перспективи розвитку. Інноваційна наука: пошук відповідей на виклики сучасності: збірник наукових праць з матеріалами II Міжнародної наукової конференції, м. Житомир, 5 липня, 2024 р. Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп, 2024. С. 55-58.
180. Федосєєв К.Є. Нормативно-правове розуміння системи суб'єктів публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. № 5. С. 419-423. DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.5.66>

181. Федосєєв К.Є. Правове забезпечення фінансування кліматичних проєктів на засадах публічно-приватного партнерства. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. № 6. С. 378-384. DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.6.60>
182. Федосєєв К.Є. Міжнародно-правові стандарти публічно-правового партнерства у сфері кліматичних змін. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. № 4. С. 335-339. DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.4.52>
183. Хмурова В. В., Присяжнюк А. Ю. Публічно-приватне партнерство: теорія і практика. *Scientia Fructuosa*. 2018. № 6 (122). С. 43–51. DOI: 10.31617/visnik.knute.2018(122)04.
184. Чіпко М. В. Напрями вдосконалення правового регулювання стимулів розвитку відновлювальної енергетики в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 10. С. 76–80.
185. Шапошнікова І. О. Сучасні підходи до формування проєктів розвитку будівельних підприємств. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*. 2020. Вип. 46. С. 126–135.
186. Шомпол О.А. Міжнародно-правові засади забезпечення екологічних прав людини. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2009. Вип. 83 (Частина II). С. 183-187.
187. Шутько В.С. Міжнародно-правове регулювання проблеми зміни клімату. *Молодий вчений*. 2019. № 10 (74). С. 634-637.
188. Юринець З., Кохан М. Розвиток гібридних проєктів у контексті державно-приватного партнерства й інвестування в розбудову інфраструктури. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 1 (62). С. 102-109. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/31693/2/GEB_2020v62n1_Yurynets_Z-Development_of_hybrid_102-109.pdf

189. A New Climate Change Agreement Must Include Human Rights Protection for All”. 17 October 2014. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/HRBodies/SP/SP_To_UNFC_CC.pdf.
190. Achieving climate justice for developing countries. URL: <https://insights.taylorandfrancis.com/social-justice/cop-27-global-south>;
191. Adelman S. Humans rights in a Paris agreement: too little, too late? *Transnational Environmental Law*. № 7:1 (2018). P. 17–36.
192. Agence Française de Développement. URL: <https://www.afd.fr/fr>
193. Algeria's Constitution of 2020. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Algeria_2020.pdf?lang=en.
194. Alston P. Conjuring up New Human Rights : A Proposal for Quality Control. *American Journal of International Law*. 1984. № 78. P. 607–621.
195. An Act to amend the Constitution of Zambia. URL: [https://www.parliament.gov.zm/sites/default/files/documents/amendment_act/Constitution%20of%20Zambia%20%20\(Amendment\),%202016Act%20No.%202_0.pdf](https://www.parliament.gov.zm/sites/default/files/documents/amendment_act/Constitution%20of%20Zambia%20%20(Amendment),%202016Act%20No.%202_0.pdf).
196. Arutiunian I., Radkevic A., Kuznetsov V., Kovalenk M., Skrzyniarz M. Setting Dynamic Problem of Logistic Support of Building Objects by Material Resources Taking into Account Random Factors Affecting Transportation Timing. Transport Means 2021. *Proceedings of 25th International Scientific Conference*. 2021. № 111. P. 1080-1084. URL: <https://transportmeans.ktu.edu/wpcontent/uploads/sites/307/2018/02/Transport-Means-2021-Part-III.pdf>
197. Bandera G. How climate colonialism affects the Global South. URL: <https://www.fairplanet.org/story/how-climate-colonialism-affects-the-global-south/>.
198. Bolivia (Plurinational State of)'s Constitution of 2009. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Bolivia_2009.pdf.

199. Brewer-Carías A.R. Constitutional Protection of Human Rights in Latin America. A Comparative Study of Amparo Proceedings. Cambridge and New York: Cambridge University Press, 2008), pp. xv+432.
200. City finance and Investment. Policy Mobilising external finance for NetZeroCities. URL: https://netzerocities.eu/wp-content/uploads/2023/11/D14.5_City-finance-and-Investment-Policy.pdf
201. Climate action with justice: aligning climate and energy transition policies with energy equity. URL: <https://www.nature.com/collections/accagfhcei>
202. Climate Impact and Risk Assessment 2021 for Germany (Summary). URL: <https://www.umweltbundesamt.de/publikationen/KWRA-English-Summary>
203. Common but differentiated responsibilities and respective capabilities (CBDRRC) URL: <https://legalresponse.org/resource/the-principle-of-common-but-differentiated-responsibilities-and-respective-capabilities-a-brief-summary/>
204. Conflict and Environment Observatory. Environmental Mechanics: Reimagining post-conflict environmental assistance. URL: <https://ceobs.org/environmental-mechanics-re-imagining-post-conflictenvironmental-assistance/#2.0>
205. Constitution of the Kingdom of Thailand. URL: [https://constitutionnet.org/sites/default/files/2017-05/CONSTITUTION+OF+THE+KINGDOM+OF+THAILAND+\(B.E.+2560+\(2017\)\).pdf](https://constitutionnet.org/sites/default/files/2017-05/CONSTITUTION+OF+THE+KINGDOM+OF+THAILAND+(B.E.+2560+(2017)).pdf).
206. Constitution of the Republic of Ecuador. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Ecuador_2021?lang=en.
207. Cormacain R. Constitutional Preambles: A Comparative Analysis. *Theory & Practice of Legislation*. 2018. № 6. P. 140-154.

208. Côte d'Ivoire's Constitution of 2016. URL:
https://www.constituteproject.org/constitution/Cote_DIvoire_2016.pdf?lang=en.
209. Cuba's Constitution of 2019. URL:
https://www.constituteproject.org/constitution/Cuba_2019.pdf?lang=en.
210. Cullet P. Differentiation. In : Lavanya Rajamani and Jacqueline Peel (eds.), *The Oxford Handbook of International Environmental Law* (2nd edn, Oxford University Press, 2021). 1232 p.
211. Daly E. The Ecuadorian Exemplar: The First Ever Vindications of Constitutional Rights of Nature. *Review of European Community & International Environmental Law*. 2012. № 21(1). P. 63–66.
212. Daly E., May J.R. Comparative Environmental Constitutionalism. *Jindal Global Law Review*. 2015. № 6. P. 9-30.
213. De Schutter O. Economic, Social and Cultural Rights as Human Rights : An introduction. *Cridho Working Paper*. 2013. №2. P. 6. URL:
<http://cridho.uclouvain.be/documents/Working.Papers/CRIDHO-WP2013-2ODESchutterESCRights.pdf>;
214. Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit. URL:
https://www.plan.de/patenschaft.html?sc=IDS26330&utm_id=system:GOOGLE.campaignid:18002137879.adgroupid:.creative:.keyword:.matchtype:.placement:&gad_source=1&gad_campaignid=18007895960&gclid=Cj0KCQjwjIPSBhCCARIsABGyK7vigudbU5J8gzjsHjTxfMSULZMy2BjImJcoYv3eiV2L-zV_c1UCIHEaAn3PEALw_wcB
215. Directive 2003/4/EC of the European Parliament and of the Council of 28 January 2003 on public access to environmental information and repealing Council Directive 90/313/EEC. *Official Journal*. 2003. L 041. P. 26-32.
216. Dominican Republic's Constitution of 2015. URL:
https://www.constituteproject.org/constitution/Dominican_Republic_2015.pdf.

217. Draft commission notice on the interpretation and implementation of certain legal provisions of the EU Taxonomy Environmental Delegated Act, the EU Taxonomy Climate Delegated Act and the EU Taxonomy Disclosures Delegated Act. URL: https://finance.ec.europa.eu/document/download/b799db63-a034-4023-9f77-3e9a69be4de9_en?filename=241129-draft-commission-notice-eu-taxonomy-delegated-acts_en.pdf
218. Ecuador 2008 (rev. 2021). URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Ecuador_2021?lang=en.
219. Environmental Constitutionalism: Hardback. Edited by J.R. May. Edward Elgar Publishing, 2016. 1072 p.
220. EU taxonomy for sustainable activities. What the EU is doing to create an EU-wide classification system for sustainable activities. URL: https://finance.ec.europa.eu/sustainable-finance/tools-and-standards/eu-taxonomy-sustainable-activities_en
221. European Commission. Green Paper on Public-Private Partnerships and Community Law on Public Contracts and Concessions. COM (2004) 327 final. Brussels, 2004. 22 p. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52004DC0327> (дата звернення: 20.06.2026).
222. European Investment Bank. Evaluation of PPP Projects Financed by the EIB. Synthesis Report. Luxembourg, 2005. 38 p. URL: https://www.eib.org/attachments/ev/ev_ppp_en.pdf
223. European Investment Bank. URL: <https://www.eib.org/en/index>
224. First Biennial Transparency Report of Ukraine 2025. URL: <https://unfccc.int/sites/default/files/resource/First%20BTR%20Ukraine.pdf>
225. Franklin J.C. Human Rights Contention in Latin America: A Comparative Study. *Human Rights Review*. 2014. Vol. 15. P. 139–158.

226. Gellers J.C. Explaining the Emergence of Constitutional Environmental Rights : A Global Quantitative Analysis. *Journal of Human Rights and the Environment*. (2015) 6(1). P. 75–97.
227. Gewirth A. The Community of Rights. Chicago : University of Chicago Press, 1996. 380 p.
228. Ghaleigh N.S., Setzer J., Welikala A. The Complexities of Comparative Climate Constitutionalism. *Journal of Environmental Law*. Volume 34. Issue 3. November 2022. P. 517–528.
229. Gilabert P. Human Dignity and Human Rights. Oxford : Oxford University Press, 2018. 368 p.
230. Global Environment Facility. URL: <https://www.thegef.org>
231. Good Practice Reader: Public-Private Partnership in Integrated Urban Policy. RegGov Fast Track Network. Regional Governance of Sustainable Integrated Neighbourhood Development. December 2009. 63 p.
232. Green Climate Fund. URL: <https://www.greenclimate.fund>
233. Grimsey D., Lewis M. K. Are Public Private Partnerships value for money? Evaluating alternative approaches and comparing academic and practitioner views. *Accounting Forum*. 2005. Vol. 29, № 4. P. 345–378. URL: <https://doi.org/10.1016/j.accfor.2005.01.001>
234. Guidance on PPP Contractual Provisions 2019 EDITION. URL: https://ppp.worldbank.org/sites/default/files/2021-03/Guidance%20on%20PPP%20Contractual%20Provisions_2019%20edition.pdf
235. Human rights protection mechanisms in Africa : Strong potential, weak capacity. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2013/491487/E_XPO-DROI_SP\(2013\)491487_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2013/491487/E_XPO-DROI_SP(2013)491487_EN.pdf);
236. Infrastructure Services and Energia Termosolar (formerly Antin) v. Spain. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org/investment-dispute->

- settlement/cases/556/infrastructure-services-and-energia-termosolar-formerly-antin-v-spain
237. International Bank for Reconstruction and Development. URL: <https://www.worldbank.org/en/who-we-are/ibrd>
 238. International Monetary Fund. Public-Private Partnerships. Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2004. 48 p. URL: <https://www.imf.org/external/np/fad/2004/pifp/eng/031204.pdf>
 239. Internationally Transferable Mitigation Outcomes. URL: <https://www.rainforestcoalition.org/internationally-transferable-mitigation-outcomes/>
 240. Jeffords C. & Minkler L. Do Constitutions Matter? The Effects of Constitutional Environmental Rights Provisions on Environmental Outcomes. *Kyklos, Wiley Blackwell*. 2016. V. 69 (2). P. 294-335.
 241. Judgment in the Case of «Kyrtatos v. Greece». Application № 41666/98. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61099>.
 242. Key aspects of the Paris Agreement URL: <https://unfccc.int/most-requested/key-aspects-of-the-paris-agreement>
 243. KfW Development Bank. URL: <https://surl.li/zpzgxz>
 244. Kotzé L.J. Arguing Global Environmental Constitutionalism. *Transnational Environmental Law*. 2012. № 1(1). P. 199–233.
 245. Kotzé, L.J. & Villavicencio Calzadilla, P. Somewhere Between Rhetoric and Reality: Environmental Constitutionalism and the Rights of Nature in Ecuador. *Transnational Environmental Law*. 2017. V. 6. Issue 3. P. 401-433.
 246. Lazar N.C. Time Framing in the Rhetoric of Constitutional Preambles. *Law & Literature*. 2021. № 33. P. 1–21.
 247. Liu Yongzheng, Deng Huaicong, Zhang Kewei. Public–Private Partnerships and Regional Economic Development: Quasi-Natural Evidence from China. 30 Apr 2024. SSRN Working Paper. P. 1-33 URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4811102

248. Mayer B. Human Rights in the Paris Agreement. *Climate law*. 2016. № 6. P. 109-117.
249. Measurement, Reporting and Verification. URL: <https://surl.li/ghxuvf>
250. Méheut C. France Drops Plans to Enshrine Climate Fight in Constitution. *The New York Times*. 6 July 2021. URL: <https://www.nytimes.com/2021/07/06/world/europe/france-climate-change-constitution.html>.
251. Michaelowa A., Shishlov I., Stephan Hoch Patricio, Bofill Aglaja Espelag. Overview and comparison of existing carbon crediting schemes February 2019. URL: <https://www.nefco.int/wp-content/uploads/2019/05/NICA-Crediting-Mechanisms-Final-February-2019.pdf>
252. Monitoring, reporting and verification, and accounting for CCS. URL: <https://pub.norden.org/temanord2023-521/4-monitoring-reporting-and-verification-and-accounting-for-ccs.html>
253. Nature-Based Solutions. Alternative fuels vary. Their combustion doesn't have to. ZEISS solutions for the cement industry. URL: <https://surl.li/arslfm>
254. NEFCO. URL: <https://www.nefco.int/>
255. New Constitutionalism in Latin America : Promises and Practices. Ed. by Detlef Nolte and Almut Schilling-Vacaflor. Burlington, VT : Ashgate, 2012. 436 p.
256. O’Gorman R. Environmental Constitutionalism: A Comparative Study. *Transnational Environmental Law*. 2017. V. 6. Issue. 3. P. 435-462.
257. Office of the High Commissioner for Human Rights, “COP21, ‘States’ human rights obligations encompass climate change’ – Un Expert” (3 December 2015). URL: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2015/12/cop21-states-human-rights-obligations-encompass-climate-change-un-expert>.

258. Orgad L. The Preamble in Constitutional Interpretation. *International Journal of Constitutional Law*. 2010. Vol. 8. № 4. P. 714-738.
259. Padovani Stefano. Green Bond Principles and the EU framework for green finance. Back to Banking Law Committee publications. URL: <https://www.ibanet.org/article/f43b78f6-59d7-4b29-a332-e10ccc9ff0be>
260. Pasquale V. Climate Constitutionalism Momentum. Adaptive Legal Systems. Cham : Springer Nature Switzerland AG, 2022. P. 41-82.
261. PPP Risk Allocation Tool. 2019. URL: <https://ppp.worldbank.org/library/ppp-risk-allocation-tool-2019>
262. Regulation (EU) 2020/852 of the European Parliament and of the Council of 18 June 2020 on the establishment of a framework to facilitate sustainable investment, and amending Regulation (EU) 2019/2088 (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2020/852/oj/eng>
263. Regulation (EU) 2021/1119 of the European Parliament and of the Council of 30 June 2021 establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulations (EC) No 401/2009 and (EU) 2018/1999 ('European Climate Law'). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021R1119>
264. Report of the Special Rapporteur on the Issue of Human Rights Obligations Relating to the Enjoyment of a Safe, Clean, Healthy and Sustainable Environment. 2016. A/HRC/31/52. P. 16–18.
265. Report of the Special Rapporteur on the Issue of Human Rights Obligations Relating to the Enjoyment of a Safe, Clean, Healthy and Sustainable Environment. 2019. A/74/161. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N19/216/42/PDF/N1921642.pdf?OpenElement>
266. Research Handbook on Global Climate Constitutionalism. Edited by Jordi Jaria-Manzano and Susana Borrás. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing 2019. 352 p.

267. Resolution adopted by the Human Rights Council on 5 July 2018 38/4. Human rights and climate change. URL: <https://documents-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G18/214/16/PDF/G1821416.pdf?OpenElement>.
268. Rosenbloom D. H. Public Administration: Understanding Management, Politics and Law in the Public Sector. 8th ed. New York : McGraw-Hill, 2015, 660 p.
269. Savaresi A. and Setzer J. Rights-Based Litigation in the Climate Emergency : Mapping the Landscape and New Knowledge Frontiers. *Journal of Human Rights and the Environment*. 2022. Vol. 13. № 1. P. 7–34.
270. Shoniwa B. Public-Private-Community Partnerships (PPCPs) as a mechanism in enhancing food security during the COVID-19 pandemic in Zimbabwe. *Public Administration and Policy*. 2022. № 26. P. 199-212. URL: <https://doi.org/10.1108/PAP-12-2021-0065>.
271. Sonia M., Castrillo M.-J. Sustainable Finance in Europe: The EU Taxonomy and Green Bond Standard. URL: <https://www.igi-global.com/gateway/chapter/290674>
272. The 2015 Draft Yemeni Constitution. URL: [https://constitutionnet.org/sites/default/files/2017-07/2015%20%20Draft%20constitution%20\(English\).pdf](https://constitutionnet.org/sites/default/files/2017-07/2015%20%20Draft%20constitution%20(English).pdf).
273. The Constitution of the Socialist Republic of Vietnam. 2013. URL: https://constitutionnet.org/sites/default/files/tranlation_of_vietnams_new_constituti on_enuk_2.pdf.
274. The European green bond standard – Supporting the transition. URL: https://finance.ec.europa.eu/sustainable-finance/tools-and-standards/european-green-bond-standard-supporting-transition_en
275. The European Green Deal. Striving to be the first climate-neutral continent. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

276. Transforming our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development: Resolution of the United Nations General Assembly A/RES/70/1 of 25 September 2015. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_70_1_E.pdf
277. Trisca L. Key Performance Indicators Examples to Measure Success. URL: <https://surl.li/vopjop>
278. Tunisia's Constitution of 2014. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Tunisia_2014.pdf.
279. Ugarte P.S. EL Nuevo constitucionalismo latinoamericano (una perspectiva crítica). URL: <https://archivos.juridicas.unam.mx/www/bjv/libros/7/3271/22.pdf>.
280. UN human rights in Africa. URL: <https://www2.ohchr.org/english/ohchrreport2019/documents/Africa.pdf>.
281. UNCITRAL Legislative Guide on Public-Private Partnerships. 2019. United Nations Commission On International Trade Law. URL: <https://uncitral.un.org/en/lgppp>
282. United States Agency for International Development. URL: <https://www.usaid.gov>
283. Venezuela (Bolivarian Republic of)'s Constitution of 1999 with Amendments through 2009. URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Venezuela_2009.pdf?lang=en
284. Waldo D. The study of public administration. New York : Doubleday, 1955. 72 p.
285. Weis L.K. Environmental constitutionalism: Aspiration or transformation? *International Journal of Constitutional Law*. 2018. Vol. 16. Iss. 3. P. 836–870.
286. What exactly are ITMOs? URL: <https://www.sherpas.net/blog/what-exactly-are-itmos>

287. What is the difference between adaptation and mitigation?. URL: <https://www.eea.europa.eu/en/about/contact-us/faqs/what-is-the-difference-between-adaptation-and-mitigation>
288. Who cleans up after hurricanes, earthquakes and war? BBC. URL: <https://www.bbc.co.uk/news/resources/idt-d7bc8641-9c98-46e7-9154-9dd6c5fe925e>
289. World Bank. Public-Private Partnerships: Reference Guide Version 3. Washington, DC: World Bank Group, 2017. 238 p. URL: <https://ppp.worldbank.org/sites/default/files/202408/PPP%20Reference%20Guide%20Version%203.pdf> (дата звернення: 20.06.2026);
290. Yefimenko K., Frolov M., Sokorynskyi Y., Buryk M., Noskov O. Regulatory Mechanisms of Business-Government Interaction in the Field of Administrative Management: Global Practices and Opportunities for the State. *International Journal of Organizational Leadership*. 2025. № 14 (First Special Issue, January 2025). P. 660-678. URL: <https://doi.org/10.33844/ijol.2025.60508>.

Додатки

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Федосєєв К.Є. Зміна клімату як об'єкт правового регулювання: сучасний стан та напрями розвитку державної кліматичної політики України. *Правові новели*. 2025. № 25. С. 585-591. DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2025.25.76>
2. Федосєєв К.Є. Міжнародно-правові стандарти публічно-правового партнерства у сфері кліматичних змін. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. № 4. С. 335-339. DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.4.52>
3. Федосєєв К.Є. Нормативно-правове розуміння системи суб'єктів публічно-приватного партнерства у сфері зміни клімату. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. № 5. С. 419-423. DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.5.66>
4. Федосєєв К.Є. Правове забезпечення фінансування кліматичних проєктів на засадах публічно-приватного партнерства. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. № 6. С. 378-384. DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.6.60>
5. Федосєєв К.Є. Еволюція міжнародно-правового регулювання у сфері зміни клімату: аналіз та перспективи розвитку. *Інноваційна наука: пошук відповідей на виклики сучасності*: збірник наукових праць з матеріалами II Міжнародної наукової конференції, м. Житомир, 5 липня, 2024 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп, 2024. С. 55-58